

**Faculteit rechtsgeleerdheid
Universiteit Gent**

Academiejaar 2008-2009

De positie van de Koerden in Turkije: een juridische analyse

Masterproef van de opleiding
'Master in de rechten'

Ingediend door

Cleo De Wit

(studentennummer: 20056340)
(major: nationaal en internationaal publiek recht)

Promotor: Prof. Dr. Gert Vermeulen
Commissaris: Prof. Dr. Brice De Ruyver

1. Probleemstelling

Het is de bedoeling de problematiek van de Koerdische bevolking te benaderen en dan meer bepaald in Turkije. Het is gebleken dat de levensomstandigheden van deze bevolkingsgroep en hun rechten, of het gebrek eraan, zwaar doorgerekend worden aan Turkije. Internationaal bekeken is dat uiterst negatief. Het land dat zich aanmeent een democratische staat te zijn slaat maar een povere figuur. Waar achterstelling en slechte behandeling van de minderheden vroeger enigszins kon verdoezeld worden is dat vandaag de dag niet langer mogelijk. De media zijn machtig en aarzelen niet om wantoestanden aan te klagen. De toestand van de minderheden, inzonderheid van de Koerden is te schrijnend om aan de media te ontsnappen.

Het is een feit dat Turkije graag zou aansluiten bij de EU, maar telkenmale wordt hen het lidmaatschap geweigerd, terwijl heel wat landen uit het Oostblok volwaardig lid zijn geworden. Dat komt hard aan in Ankara. In 2002 werd hen een onderhandelingsdatum geweigerd en dat was een ontgoocheling en meteen een vernedering. Turkije had inderdaad belangrijke wetswijzigingen doorgevoerd doch ze werden ontoereikend bevonden. En bovendien moeten ze nog toegepast worden. De huidige regering Erdogan die aan haar tweede mandaat bezig is doet schuchtere pogingen om de toestand te verbeteren, maar moet daarvoor weerstand overwinnen.

Etnisch bekeken is de Koerdische bevolking verspreid over vier landen, Turkije, Irak, Iran en Syrië. In de streek waar de landen aan Turkije grenzen. Het zijn bergachtige, onherbergzame gebieden, waar zij zich thuis voelen en die moeilijk bereikbaar zijn. Het is een feit dat de Koerden voor elk van die landen een niet te onderschatten probleem worden.

2. Afbakening

Ik ga mij beperken tot de Turkse Koerden en hun problemen. Om die problemen te situeren en te behandelen dient Turkije beschouwd te worden als natie in het heden en in het verleden. Omdat de Koerden betrokken partij zijn in alle aspecten van het Turkse staatsapparaat en de evolutie ervan, moet ook de politiek benaderd worden.

De verdragen en wetten die ik zal gebruiken zijn, het EVRM, het Europees Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden, het Internationaal verdrag inzake burgerlijke en politieke rechten, het VN Handvest, de Conventies van Genève, het Uitleveringsverdrag, het Antiterrorismeoverdrag, het Weens Verdrag inzake diplomatiek verkeer, de Turkse Wetten en Grondwet.

3. inhoudstafel

1. Omtrent Turkije.....	8.
2. De Koerdische eigenheid.....	8.
2.1. Inleiding.....	8.
2.2. Bevolkingscijfers.....	9.
2.3. Taal.....	9.
2.4. Godsdienst.....	10.
2.5. Machtstructuren in de Koerdische gemeenschap.....	10.
2.6. Besluit.....	11.
3. Kort historisch overzicht.....	12.
3.1. Inleiding.....	12.
3.2. Koerden in het kader van het Ottomaanse Rijk.....	12.
3.3. De teloorgang van het Rijk.....	12.
3.4. Verdrag van Sèvres 10 augustus 1920.....	13.
3.5. Verdrag van Lausanne.....	13.
3.6. De ingreep van Atatürk.....	14.
3.7. Atatürk en het ontstaan van het Koerdisch probleem.....	15.
4. De staat Turkije.....	17.
4.1. De wetgevende macht.....	17.
4.1.1. Het parlement.....	17.
4.2. De Uitvoerende macht.....	17.
4.2.1. De president.....	17.
4.2.2. De ministerraad of regering.....	18.
A. Erdogan.....	18.
B. Erdogan en zijn problemen.....	19.
C. Realisaties van Erdogan.....	20.
4.2.3. Lokale besturen.....	21.
4.3. De rechterlijke macht.....	21.
4.3.1. Soorten rechtbanken.....	22.
4.3.2. Veiligheidsdiensten.....	22.
4.4. Nationale wetgeving.....	23.
4.4.1. De Grondwet.....	23.
4.4.2. Lagere wetgeving.....	23.
A. De antiterrorwet.....	23.
B. Nieuw wetboek van Strafrecht.....	24.
C. Rechtsgang.....	24.

D. Veroordelingen van het EHRM.....	25.
a) Wie is Leyla Zana.....	25.
4.5. Aansluiting bij internationale organisaties.....	26.
4.6. Defensie.....	26.
5. Turkije en de toetreding tot de Europese Unie.....	28.
5.1. Inleiding.....	28.
5.2. Beschouwingen van het lidmaatschap bij de EU.....	29.
5.3. Toetsing aan de Criteria van Kopenhagen.....	29.
5.3.1. Voortgangsrapport van 2006.....	30.
5.3.2. Voortgangsrapport van 2007.....	31.
5.3.3. Voortgangsrapport van 2008.....	32.
5.4. Is er werkelijk vooruitgang geboekt?.....	35.
5.5. Europa schiet tekort.....	35.
5.6. Discussie.....	36.
5.7. De effecten van het mogelijk lidmaatschap op de Koerden.....	37.
5.7.1. Inleiding.....	37.
5.7.2. EU en de Koerden.....	37.
5.7.3. De Koerden en autonomie.....	38.
5.8. Visie van de VS betreffende de toetreding van Turkije.....	38.
5.9. Conclusie: fundamentele hervormingen nodig	39.
6. De PKK – The Kurdistan Workers Party.....	40.
6.1. Is Koerdistan een Utopie?.....	40.
6.2. Ontstaan en motivering.....	40.
6.3. Reacties op de militaire actie.....	41.
6.4. Is de PKK een terreurgroep?.....	41.
6.5. De PKK op lijst van terroristische groeperingen.....	43.
6.5.1. Inleiding.....	43.
6.5.2. Eerste uitspraak Gerecht van eerste aanleg.....	44.
6.5.3. Tweede uitspraak Gerecht van eerste aanleg.....	45.
6.5.4. Conclusie.....	46.
6.6. De Koerden in het buitenland.....	47.
7. Het probleem Öcalan.....	48.
7.1. Inleiding.....	48.
7.2. Gang van zaken.....	48.
7.3. Gevolgen.....	49.
7.4. Het uitleveringsrecht.....	50.
7.4.1. Inleiding.....	50.

7.4.2. De arrestatie van Öcalan.....	50.
7.4.3. Het verzoek tot uitlevering	51.
7.4.4. Öcalans verwijdering uit Kenia.....	53.
7.4.5. Het permanent arbitragehof.....	54.
7.4.6. Conclusie.....	54.
7.5. Rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.....	55.
7.5.1. Voorlopige maatregelen.....	55.
7.5.2. Eerste uitspraak van het Hof.....	56.
A. Artikel 3 EVRM en de doodstraf.....	56.
B. Artikel 5 EVRM.....	58.
a) De ontvoering.....	58.
b) Onverwijldde voorgeleiding voor een rechter.....	58.
C. Artikel 6 EVRM.....	59.
a) Onafhankelijk en onpartijdig rechtscollege.....	59.
b) Geen eerlijk proces.....	59.
7.5.3. Tweede uitspraak van het Hof.....	61.
7.5.4. Artikel 5 en bijstand van een advocaat.....	61.
8. Belangrijke internationale organisaties en Verdragen.....	62.
8.1. Situering	62.
8.2. Organisatie voor de Veiligheid en de Samenwerking in Europa.....	62.
8.3. De Raad van Europa (RvE).....	63.
8.4. De Verenigde Naties.....	65.
8.5. Niet gouvernementele organisaties.....	66.
8.5.1. Amnesty International.....	66.
8.5.2. Human Rights Watch (HRW).....	67.
8.6. Besluit.....	67.
9. Burgerlijke en politieke rechten.....	68.
9.1. Inleiding.....	68.
9.2. Vrijheid van meningsuiting.....	69.
9.2.1. Nationale Wetten en kritiek door Europa.....	69.
9.2.2. Enkele recente voorbeelden.....	72.
9.3. Vrijheid van vereniging.....	73.
9.3.1. Inleiding.....	73;
9.3.2. Nationale wetten en kritiek door Europa.....	73.
A. De wet op de politieke partijen.....	74.
B. Betogingen.....	76.
9.4. Verbod op foltering en onmenselijke en vernederende behandeling.....	76.

9.4.1. Inleiding.....	76.
9.4.2. Wetgeving en kritiek door Europa.....	77.
A. Oorzaken.....	78.
B. Wettelijke verbeteringen.....	78.
C. Nog veel voorkomende schendingen.....	79.
a) Incommunicado.....	79.
b) Verschuiving van de plaats en methodes.....	79.
c) Wetswijzigingen zonder uitvoeringsmaatregelen.....	79.
d) Medisch onderzoek.....	80.
e) De cultuur van straffeloosheid.....	80.
9.4.3. Conclusie.....	82.
9.5. De noodtoestand.....	83.
10. Culturele rechten en minderheidsrechten.....	84.
10.1. Inleiding.....	84.
10.2. Europa speelt een rol.....	84.
10.3. Cultuur en taal.....	84.
10.4. Culturele en taalkundige concessies.....	85.
10.5. Minderhedenverdragen.....	85.
10.5.1. Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke rechten.....	85.
10.5.2. Kaderverdrag inzake bescherming van nationale minderheden.....	86.
10.5.3. Het Verdrag van Lausanne.....	87.
10.6. Onderwijs in het Koerdisch.....	88.
10.7. ROJ TV in Denemarken.....	88.
10.8. Commentaar.....	89.
11. Het recht van de gewapende conflicten.....	91.
11.1. Inleiding.....	91.
11.2. Wanneer is het toepasbaar.....	91.
11.3. Krijgsgevangenen.....	92.
11.3.1. Inleiding.....	92.
11.3.2. Strijders.....	93.
11.4. Conclusie.....	95.
12. De ontheemden.....	96.
12.1. Inleiding.....	96.
12.2. Achtergrond.....	96.
12.3. Gedwongen verhuizingen.....	96.
12.4. Opvangdorpen.....	97.
12.5. Hulpverlening aan de ontheemden.....	98.

12.5.1. Inleiding.....	98.
12.5.2. Fonds voor integratie en humanitaire hulp (GIYAV).....	98.
12.5.3. Sociologische impact.....	99.
12.5.4. Sociale voorzieningen.....	99.
12.5.5. Assimilatie.....	100.
12.6. Vrijheid van verplaatsing.....	100.
12.7. Eigendomsrechten.....	101.
12.7.1. Turkse Compensatiewet.....	101.
12.7.2. Arresten van het EHRM.....	102.
A. Yöyler v. Turkey.....	102.
B. İçyer v. Turkey.....	103.
12.8. Verantwoording van de Turken.....	104.
12.9. Internationale reacties.....	105.
13. GAP: Het Anatolië project van het Zuidoosten.....	107.
13.1. Inleiding.....	107.
13.2. GAP in de Koerdische regio.....	107.
13.3. Over Hasankeyf.....	107.
14. Eremoord in Turkije, een misdadige ingesteldheid.....	109.
15. Keerpunt of kritisch moment voor de Koerden?.....	111.
15.1. Inleiding.....	111.
15.2. Hoe staat Turkije tegenover de mogelijke evolutie?.....	112.
15.2.1. Inleiding.....	112.
15.2.2. Houding van de gevestigde waarden in Turkije.....	112.
15.2.3. Is de gereserveerde houding van Turkije gerechtvaardigd?.....	113.
15.3. Het conflict internationaal beschouwd.....	114.
15.3.1. Inleiding.....	114.
15.3.2. Turkije en Irak.....	114.
15.3.3. Visie van VS.....	115.
15.3.4. Turkse houding tegenover de Amerikaanse visie.....	116.
16. Besluit.....	117.
17. Turkse Afkortingen.....	120.
18. Bibliografie.....	120.

4. Masterproef

1. Omtrent Turkije

Turkije is naar Europese normen een zeer groot land – 780.000 vierkante kilometer – (26 maal België) en heeft meer dan 70 miljoen inwoners. Naast de Turken telt het land ettelijke minderheden: Koerden, Grieken, Turkmenen, Tserkassen, Lazen, Bulgaren, Georgiërs en Arabieren¹. De Koerden vormen de belangrijkste groep. De overgrote meerderheid van de Turken is soennitisch moslim en daartoe behoren ook de Koerden.

Noam Chomsky stelt in zijn voorwoord van “The European Union and Turkish accession” dat Turkije een land is van contrasten. Er zijn enorme kansen maar ook grote bedreigingen, snelle hervormingen en perioden van radicaal conservatisme en dat was al het geval bij de stichting van de republiek in 1923².

Een van de veel gebruikte symbolen is dat Turkije een brug vormt tussen Oost en West. Bij de stichting van de republiek werd een nieuwe identiteit gecreëerd, het werd Turkije in plaats van het Ottomaanse Rijk en de inwoners werden Turken. De Koerdische bevolking werd het slachtoffer van de Turkse identiteitswijzigingen en de verwesterlijking. Zij moesten maar volgen. Het gevolg was een repressie die nog steeds voortduurt. Mensenrechten werden en worden nog geschonden, er zijn klare bewijzen en de Veiligheidsraad van de VN negeert dat gewoon. De VS tonen zich bezorgd over de mensenrechten en het welzijn van de Koerden in het Noorden van Irak, maar sluiten de ogen voor het lot van de Koerden in Turkije. De bevolking lijdt, iedereen weet het en er is geen doelmatig protest.

2. De Koerdische eigenheid

2.1. Inleiding

De Koerden zijn een bevolkingsgroep met een populatie van naar schatting 40 miljoen. Ze leven verspreid over verschillende landen in het Middenoosten en er is een constante: zij vormen in elk land een minderheid en worden aldus behandeld. In Turkije woont het grootste aantal Koerden en daar worden ze het meest onderdrukt en uit die situatie is een wederzijdse afkeer gegroeid. Een grote groep Koerden leeft ook verspreid over de diaspora in Europa, de VS, Canada en Australië.

¹ Algemeen Ambtsbericht Turkije, maart 2007, <http://www.minbuza.nl/binaries/pdf/ambtsberichten/2007/aab-turkije-maart-2007.pdf>, p. 5.

² Yildiz, K. en Muller, M., *The European Union and Turkish accession: human rights and the Kurds*, London, Pluto press, 2008, p. 1.

De oorsprong van de Koerden is niet altijd duidelijk, maar ze zouden verwant zijn aan historische Indo-Europese volkeren in het Nabije Oosten zoals de Meden en de Kassieten.

De huidige Turkse grondwet laat geen ruimte voor etnische minderheden om zich te ontwikkelen. Het grote merendeel van de Koerdische bevolking is immers analfabeet, tot 1991 hadden ze geen recht om hun eigen taal te spreken, noch om scholen op te richten of hun culturele tradities in stand te houden.

De eis naar meer rechten vertaalde zich in 1978 in de oprichting van de marxistische arbeiderspartij PKK. Onder leiding van Abdullah Öcalan werd gerebelleerd tegen het systeem door middel van aanslagen en protesten, waardoor al meer dan 30.000 mensen zijn omgekomen. Hij schrok er evenmin voor terug collaborerende Koerden uit te schakelen. Doch dient opgemerkt dat hij via democratische weg en dialoog de Koerdische kwestie wenste aan te kaarten. De radicale houding van Turkije tegenover de minderheden verhinderde elk initiatief tot dialoog.

2.2. Bevolkingscijfers

Exacte cijfers over de Koerdische bevolking in Turkije zijn niet voorhanden. De schattingen lopen redelijk uiteen. De laatste officiële census in Turkije die ook etniciteit in rekening bracht telde in het hoofdzakelijk Koerdisch gebied 14 miljoen inwoners. Daarbij moeten nog de naar andere streken uitgeweken Koerden, binnen Turkije, gevoegd worden die op 1 a 2 miljoen geschat werden in het jaar 70. Volgens David McDowall die beschouwd wordt als een Middenoosten specialist leefden er einde van de vorige eeuw zo een 24 tot 27 miljoen Koerden in het Midden Oosten³. In Europa zouden er zo een 700 000 leven, het merendeel in Duitsland. Ons interesseert vooral het aantal in Turkije. De krant Turkish Daily News sprak enkele jaren geleden over 12 miljoen Koerden in Turkije. Koerdische organisaties zijn vanzelfsprekend niet akkoord met het aan de lage kant geschatte aantal. Zij schatten het aantal Turkse Koerden op 20 miljoen. Dat die cijfers nogal uiteen lopen wijst op de gevoelige inhoud van dit aspect in deze materie.

2.3. Taal

Het Koerdisch zou een Indo-Europese taal zijn die zou behoren tot de westelijke groep van Iraanse talen⁴. Er bestaat echter geen algemeen erkend Koerdisch, maar regionale dialecten in Koerdistan: *Koermanji*, wordt gesproken door de meeste noordelijke Turkse Koerden en *Surani* wordt gesproken

³ McDowall, D., *A modern history of the Kurds*, London, Tauris, 1997, p. 3-4.

⁴ Van Beeck, V., "De Koerden", *Koerdisch Instituut Brussel*, 1998, p. 18.

door de meeste Zuidelijke Koerden. Er zijn belangrijke verschillen tussen die twee dialecten grammaticaal en op het vlak van woordenschat⁵. Daarnaast zijn er nog kleinere dialecten als het *Zaza*, maar de meeste Koerden spreken het *Koermanji*.

Het moet duidelijk zijn dat er geen eenvormigheid is van taal door het ontbreken van onderricht in de Koerdische taal wegens verbod in Turkije. In de praktijk zijn er heel veel Koerden die al geassimileerd zijn en Turks praten. Het is immers de enige taal waarin onderwijs gegeven wordt. Artikel 42 van de Turkse Grondwet zegt: ‘no other language than Turkish shall be taught as a mother tongue to Turkish citizens at any institutions of training or education’⁶.

2.4. Godsdienst

In hoofdzaak zijn de Koerden, zo een 75 %, soennitische moslims. Zij hebben dus een gemeenschappelijk geloof met hun Turkse buren. Maar ze volgen wel een andere islamitische rechtsschool. De Koerden volgen de shafitische, terwijl de Turken de hanafitische rechtsschool volgen. Er zijn ook kleine groepen Assyrische christenen in de grensstreek met Syrië. Het is ooit wel anders geweest, maar nu leven er bijna uitsluitend Koerdische moslims in Turks Koerdistan. Tot WOII leefden er evenveel Armeense christenen in dit gebied, doch grootschalige deportaties en moordpartijen waar ook de Koerden zich schuldig aan maakten decimeerden de Armeense populatie in Koerdistan⁷. Typisch is het Turkse spreekwoord “*Een Koerd is maar Muzelman als je hem met een ongelovige vergelijkt*”, wat veel zegt over de houding van de Turken tegenover de Koerden⁸.

2.5. Machtstructuren in de Koerdische gemeenschap

De eigenheid van de Koerdische gemeenschap, de economische bedrijvigheden van nomaden en boeren en de uitgestrektheid van het gebied leiden tot een grote variatie van politieke en sociale organisaties. Middenoosten experts houden het niet bij sociale organisaties, maar organisaties in stamverband. Het begrip “stam” is bij de Koerden zeer belangrijk want zij die niet tot een stam behoren worden door hen gedomineerd.

⁵ McDowall, D., *A modern history of the Kurds*, London, Tauris, 1997, p. 10.

⁶ Turkse Grondwet,

http://www.anayasa.gov.tr/images/loaded/pdf_dosyalari/THE_CONSTITUTION_OF_THE_REPUBLIC_OF_TURKEY.pdf, 2 mei 2009.

⁷ Zurcher, E., *Turkey. A modern history*, I.B. London/New York: Tauris, 1998, p. 119-121.

⁸ X, *The economist*, 21 juli 2007, p. 25.

Die territoriale eenheden zijn gebaseerd op afstamming en verwantschap. Stammen zijn soms samengesteld door kleinere groepen van clans en gezinnen en afstamming is bijzonder belangrijk en heeft soms zelfs mythische aspecten. De leiders van de stammen, de agha's, spreken recht en hebben een grote macht. Daarnaast zijn er de religieuze leiders, de sjeiks en mullahs, die veel politieke macht verzamelen.

Nu nog hebben de agha's en de sjeiks een belangrijke uitstraling in de ogen van de Koerdische burgers. Het systeem van hun grote macht zorgt voor uitbuiting en machtsmisbruik. Ook zetelen nog steeds traditionele Koerdische machthebbers in het Turkse parlement.

2.6. Besluit

Het is duidelijk dat de Koerdische bevolking de grootste minderheid vormt in Turkije. Oorspronkelijk was het woongebied van de Koerden Turks Koerdistan. Maar door de vervolgingen en het optreden van de veiligheidsdiensten zijn heel wat Koerden weggetrokken naar het Westen van Turkije en Europa. Ik kom verder terug op dat aspect.

Turks Koerdistan is ondanks de aanwezigheid van olie in de ondergrond en vele waterlopen een arm gebied. De Koerden hebben nog altijd dezelfde productiemethodes van vroeger in veeteelt en landbouw en dat weegt zeer zwaar door op economisch vlak.

De taalkundige verdeeldheid van de bevolking op het vlak van dialecten heeft eveneens een negatieve invloed op de ontvoogding. Het soennitisch geloof bindt hen aan de sjeiks en de agha's wat een positief aspect zou kunnen hebben, maar niet altijd het geval is. Ondanks die verschillen blijken de Koerden toch etnisch een volk te zijn. Ze hebben aparte feesten, een specifiek leefgebied en koesteren een eigen symboliek.

De koerden zijn duidelijk meer dan Bergturken, zoals ze smalend genoemd worden, Turken die hun Turkse afkomst vergeten zijn omdat ze allang in de bergen wonen⁹.

⁹ Lutz, J., *De gouden appel. Turkije tussen Oost en West*, Breda: De Geus, 2002, p. 38.

3. Kort historisch overzicht

3.1. Inleiding

Het Ottomaanse Rijk dat door succesvolle veroveringen een enorme groei kende omvatte niet alleen het Middenoosten, maar ook de Balkan. De gevolgen zijn er overigens nog. Eigenaardig was wel ondanks de tirannieke instelling dat de verschillende godsdiensten hun rechten behielden naast de moslims. Uit die veroveringen van de Balkan werden toch volkeren bekeerd tot de islam, zoals Kosovo en Albanië. Het was een reusachtig land, doch de diversiteit van de bevolkingsgroepen was meteen zijn zwakte. Daarbij kwamen nog de gevolgen van zwakke en corrupte leiders en bij dat machtige rijk begon de permanente aftakeling¹⁰.

3.2. Koerden in het kader van het Ottomaanse Rijk

Zelfs onder het Ottomaanse Rijk werden de Koerden al stiefmoederlijk behandeld, ondanks het feit dat zij zeer betrouwbare strijdkrachten waren en loyaal meevochten in de veroveringstochten. Erkenning voor hun bijdrage kregen ze niet en elke vorm van beloning bleef uit. Zij betekenden voor de heersers een hinderlijke minderheid.

De sociale structuren lieten niet toe dat een leider zou opstaan. De clanvorming die er heerste was reeds een hinderpaal voor meer eenheid en dan was er de noodzakelijke en onverbiddelijke gehoorzaamheid aan de Agha en de Sjeik.

3.3. De teloorgang van het Rijk

Het Ottomaanse Sultanaat duurde ongeveer 700 jaar¹¹. Dit is ongemeen lang als men rekening houdt met de grote diversiteit van landen die dit geheel vormden. Hier kon moeilijk een blijvende cohesie bestaan. Modernisering, centralisering en hervormingen zijn op zichzelf heikele punten die onrust teweeg brengen en dat was in dit reusachtig rijk zeker het geval. Etnisch-nationalistische gevoelens staken de kop op. Zwakke sultans lieten het bestuur over aan de grootvizier, maar stilaan brokkelde het Rijk af mede onder druk van de afgunstige grote landen.

¹⁰ Claessens, H., De Koerdische kwestie in Turkije, *Koerdisch instituut Brussel*, 2008, p. 4.

¹¹ Algemeen Ambtsbericht Turkije, maart 2007, <http://www.minbuza.nl/binaries/pdf/ambtsberichten/2007/aab-turkije-maart-2007.pdf>, p. 5.

De “revolutie van de jonge Turken” in 1908 bracht een opstoot van nationalisme teweeg, niet alleen bij de Turken, maar ook bij de Koerden en andere minderheden. Deze vormden een bedreiging in de ogen van de centrale overheid. De Koerdische bewustwording groeide. Zij eisten het gebruik van de Koerdische taal in het onderwijs, er kwamen opstanden en samenzweringen tegen het regime en er werd gezegd dat de Tsaar van Rusland, die een notoire vijand was, de Koerden wilde beschermen¹². Daar kwam niks van en toch werd “de zieke man van Europa”, de sultan, steeds zieker door interne en externe problemen. Het OR verloor twee Balkanoorlogen en Egypte wou onafhankelijkheid. Toen kwam WO I en Turkije koos de zijde van Duitsland, de verliezer. Wie een oorlog verliest wordt vernederd en dat was ook het geval met Turkije. De Koerden, die zoals reeds gezegd loyaal waren en met de Turken gestreden hadden tegen de afscheidingsbewegingen, werden er niet voor beloond. In volle oorlog, in 1917, werd een decreet uitgevaardigd dat deportatie toeliet om de Koerden naar het westen van Anatolië te verhuizen waar zij minder dan 5% van de bevolking zouden uitmaken¹³.

3.4. Verdrag van Sèvres 10 augustus 1920

Na WO I leidden de onderhandelingen naar het Verdrag van Sèvres. De diverse belangen van de deelnemende landen vormden de belangrijkste hinderpaal om tot een snelle oplossing te komen. Uiteindelijk was het de Amerikaanse president Wilson die een doorbraak forceerde met zijn veertien punten programma.

Veelbelovend was het zelfbeschikkingsrecht voor de Koerden. Alhoewel de grote mogendheden vooral aan zichzelf dachten en de buit verdeelden – mandaatgebieden – kwam er een artikel voor de Koerden: “Koerdistan zou voorlopig bij het OR blijven behoren, maar krijgt autonomie en zou binnen het jaar volledige onafhankelijkheid bij de Volkenbond kunnen aanvragen¹⁴.”

Verbazend was dat de Koerden verdeeld waren over die uitkomst. Velen oordeelden dat ze de sultan Mustafa Kemal Pasja en het soennitisch geloof moesten trouw blijven.

3.5. Verdrag van Lausanne

De gevolgen van het verlies van de oorlog waren dramatisch voor het rijk. Het land werd bezet en er heerste grote armoe. Vooral de Grieken wilden profiteren en aan gebiedsuitbreiding doen. Dat lokte hevige reacties uit van de moslims. Vooral in de hoofdstad ontstond er een verzetsbeweging die een

¹² McDowel, D., A modern History of the Kurds, Londen, Tauris, 1996, p. 97.

¹³ McDowel, D., *o.c.*, p. 105.

¹⁴ McDowel, D., *o.c.*, p. 137.

‘nationaal’ pact sloot. In die verzetsbeweging was Mustafa Kemal Pasja bijzonder actief. Hij was een officier die zich onderscheiden had in het Ottomaans leger en was radicaal gekant tegen de vernederende clausules van het Verdrag van Sèvres. De sultan en zijn volgelingen waren voor Sèvres en er ontstond een burgeroorlog die eindigde met een overwinning van de nationalisten. Het Verdrag van Sèvres werd afgewezen en in Lausanne werd een verdrag gesloten tussen Frankrijk, Engeland en de Turkse vertegenwoordigers. Voor de Turken was het een afscheid van Sèvres. De grenzen werden definitief vastgelegd en de onafhankelijkheid en de soevereiniteit werden gegarandeerd¹⁵. Ook zijn er garanties opgenomen voor de Turkse niet-islamitische minderheden die door de Turkse autoriteiten van oudsher worden beperkt tot drie groepen. De Griekse, de Joodse en de Armeense. Van de Koerden was er geen sprake meer. Frankrijk en Engeland hadden hun doel bereikt. Ze hadden wel een artikel laten opnemen ter bescherming van de minderheden inzake godsdienst, taal en cultuur voor niet-moslims. Hierin waren de Koerden niet begrepen – Koerden worden beschouwd als Turken, zij het dan Bergturken. En de clause in het Verdrag van Sèvres waarin autonomie werd beloofd werd niet meer vermeld¹⁶.

Frankrijk en Engeland hebben hier dé kans laten liggen om de Koerden een land te geven.

3.6. De ingreep van Atatürk

Generaal Mustafa Kemal riep in oktober 1923 de republiek Turkije uit naar westers model. Later liet hij zich Atatürk, vader van Turkije, noemen¹⁷. Er werden ingrijpende hervormingen doorgevoerd:

- Scheiding tussen godsdienst en bestuur;
- Islamitische wetten werden vervangen door op Europese wetten gesteunde wetgeving;
- Als religieus beschouwde kleding werd verboden en vervangen door westerse kledij;
- Het Arabisch schrift werd vervangen door aan het Latijnse schrift aangepaste letters.

Atatürk voelde aan dat de Koerden onheus behandeld waren in Lausanne en was zich bewust van de nationalistische rancune. Hij wilde die gevoelens stoppen en voerde doortastende maatregelen in. Hij kon zich dat veroorloven hij was immers ‘de redder van het vaderland’. Hij verbood de naam Koerdistan te gebruiken en Koerdische plaatsnamen werden veranderd in Turkse. Turks werd de officiële taal, dus geen Koerdisch meer op het gerecht of in het onderwijs en het Turks werd bij de Koerden gepromoot. Dit alles was in tegenspraak met het verdrag van Lausanne¹⁸.

¹⁵ Algemeen Ambtsbericht Turkije, maart 2007, <http://www.minbuza.nl/binaries/pdf/ambtsberichten/2007/aab-turkije-maart-2007.pdf>, p. 5.

¹⁶ McDowal, D., *o.c.*, p. 191.

¹⁷ Heirman, M., “*Turkije, de seculiere grendel tussen oost en west*”, Antwerpen, Ipis, 1999, p. 21-22.

¹⁸ McDowal, D., *o.c.*, p. 192.

De sultan en de kalief werden afgezet en daarmee doorbrak hij fundamenteel de band die Turkije en de Koerden nog in stand hield, het panislamisme. Reacties van de Koerden bleven niet uit, doch Atatürk had het leger ter beschikking en overigens werden de revoltes slecht geleid, te amateuristisch. Daarbij trad het leger zeer hardhandig op. De rebellie was voor Atatürk een voorwendsel om zijn tegenstanders uit te schakelen en dat waren er niet weinig¹⁹.

Zijn beleid was in feite een dictatuur, met één almachtige partij. Atatürks ideaal was in het bijzonder een staat op te richten waar enkel Turken woonden en waar duidelijk geen plaats was voor etnische minderheden. Zo vielen de Koerden onder de Turkse Grondwet die poneert dat iedereen die in Turkije woont Turk wordt genoemd en waar met geen woord gerept wordt over de Koerden. Sindsdien is er een discussie aan de gang over het feit of ‘Turk’ naar nationaliteit of naar etnische afkomst refereert²⁰.

3.7. Atatürk en het ontstaan van het Koerdisch probleem

Oorspronkelijk was Atatürk absoluut niet anti Koerdisch. Hij was van oordeel dat een lange historische affiniteit tussen de verschillende elementen van de bevolking finaal moest leiden tot het smeden van een natie. Abstractie gemaakt van de problemen met de Koerden, die als binnenlands kunnen beschouwd worden, was zijn visie correct. Zijn doel was een groot land op te bouwen op de resten van het OR. Een land dat bewoond is door diverse volken met eigen taal en cultuur. Zijn redenering was gestoeld op de hypothese dat eeuwen lang samenleven en de vermenging van de rassen voldoende argumenten waren om een sterke natie te vormen. De maatregelen die hij nam bewijzen zijn strategisch inzicht. Hij zag in dat er diepgaande en gewaagde hervormingen nodig waren en hij dreef door. Zijn meesterzet was enerzijds de breuk met de verstikkende islamtraditie en zich anderzijds beroepen op het panislamisme dat de binding vormt tussen het overgrote deel van de bevolking²¹.

Het Koerdisch probleem is, hoe onlogisch het ook lijkt, ontstaan met de stichting van de staat Turkije door Kemal Atatürk²². Alhoewel het Koerdisch nationalisme gebaseerd zou zijn op zijn verleden en zijn cultuur is het zeker gestimuleerd door de radicale hervormingen die Atatürk doorvoerde voor de modernisering van zijn land. Hij had de bedoeling een seculiere staat te maken met een zuiver Turkse identiteit. De nationalistische trek was uitgesproken. Zijn slogan was ‘gelukkig is hij die zichzelf Turk noemt’. Doch al was zijn doel in hoofdzaak van Turkije een seculiere staat te maken, was zijn stelling dat een niet Turk moslim moest zijn om de Turkse nationaliteit te verwerven. Het moslim zijn was belangrijk. Zoals reeds gezegd werden de Koerden Bergturken genoemd en hun taal en cultuur werden

¹⁹ Mcdowal, D., *o.c.*, p. 193.

²⁰ Claessens, H., *De Koerdische kwestie in Turkije, Koerdisch instituut Brussel*, 2008, p. 4.

²¹ Heper, M., *The state and Kurds in Turkey*, palgrave macmillan, londen, 2008, p. 84.

²² Claessens, H., *o.c.*, p. 4.

niet erkend. Koerdistan werd gewoonweg het Zuidoosten genoemd en de Koerdische kwestie werd de Zuidoostelijke kwestie genoemd. Zo denigrerend werd er gehandeld.

Voor de Koerden was het een problematische situatie en dat zagen ook de Turken. Als gevolg daarvan werd een assimilatie poging opgezet door de overheid ten aanzien van de Koerden. Poging die haar doel niet bereikte. Het is een vaststaand feit dat er in Turkije een tweede etnische gemeenschap bestaat en de Turken kunnen er niet omheen. Het blijft hen achtervolgen.

Atatürk is groot geworden in het leger, hij was maarschalk en opperbevelhebber. Dat leger wierp zich op als de beschermer van zijn ideeëngoed en zijn nalatenschap bij zijn dood. Zelfs tot op heden blijft het leger waken over de ideologie van het Kemalisme. Het beoogt het zuiver Turk zijn en in dat streven past de Koerdische etniciteit niet. In de Turkse samenleving hebben alle burgers gelijke rechten in de zin van dezelfde rechten. Enerzijds is dit een grote verwezenlijking. Dit maakt opwaartse mobiliteit voor de Koerdische minderheid mogelijk, als ze tenminste bereid is haar etniciteit privé en apolitiek te beleven. Het principe van gelijke rechten verhindert om rechten te ontwikkelen die kaderen in de etnische en culturele contexten. De Turkse 'democratie' laat dat niet toe. De vragen van minderheden in het sociaal cultureel domein zien ze als een radicale vraag om politieke en territoriale afscheiding.

4. De staat Turkije

Om inzicht te krijgen over de problemen Turkije versus de Koerden moet de organische structuur, zij het summier, toch besproken worden.

4.1. De wetgevende macht

4.1.1. Het parlement

De wetgevende macht berust bij het parlement dat uit één kamer bestaat en 550 leden telt, waaronder na de verkiezingen van juli 2007 nu 50 vrouwen. Voor wijziging van een wet is een gewone meerderheid vereist, voor wijziging van de grondwet een tweederde meerderheid. De parlementsleden worden rechtstreeks gekozen voor een periode van vijf jaar. Turkije hanteert een gemengd kiessysteem: per kiesdistrict (provincie) is er een vast aantal zetels, dat naar evenredige vertegenwoordiging van de uitgebrachte stemmen onder de partijen wordt verdeeld²³.

Er zijn vrij veel politieke partijen, maar door de kiesdrempel van 10% zijn ze niet allemaal vertegenwoordigd in de nationale assemblee. Politieke partijen die communisme, fascisme of religieus fundamentalisme in hun vaandel schrijven zijn verboden evenals de Koerdische PKK en DEP.

4.2. De Uitvoerende macht

4.2.1. De president

De president werd voorheen verkozen door het parlement. Nu is daar verandering aangebracht door de regering Erdogan. Hij heeft een ambtstermijn van vijf jaar die niet kan verlengd worden.

De president beschikt in Turkije over veel macht en is ipso facto een sleutelfiguur op het vlak van het beleid van het land in het algemeen. Hij benoemt de stafchef van het leger en dat is de tweede belangrijkste strijdmacht van de NAVO. Hij benoemt de rechters, wat uiterst belangrijk is wegens de uitgesproken meningen die gestoeld zijn op het Kemalisme. Ze zijn enorm machtig. En hij benoemt eveneens de rectoren van de universiteiten.

Hij is werkelijk het centrum van macht.

²³ X., Staatsinrichting en politiek, <http://www.turkije-instituut.nl/Staatsinrichting%20&%20Politiek--223/>, 14 april 2009.

4.2.2. De ministerraad of regering

De huidige eerste minister is Recip Tayyip Erdogan, een succesrijke figuur die hieronder wordt besproken.

In Turkije moeten alle ministers parlamentsleden zijn en behouden ze die functie tijdens hun ministerschap. Het parlement heeft een gedeelte van zijn bevoegdheid afgestaan aan de regering, decreten met kracht van wet.

A. Erdogan

Erdogan is van opleiding een islamgeestelijke en werd burgemeester van Istanbul, dat was in 1994. Hij werd afgezet in 1997 wegens het voordragen van een gedicht dat zou aansporen tot godsdienstige haat²⁴. Dit werd een keerpunt. Hij wou een politieke partij stichten en dat werd in 2001 de AKP. Hij en zijn medestanders vonden dat een mengeling van politiek en religie niet opging en dat het ultieme doel van de partij het lidmaatschap moest zijn van de EU. In 2002 won de AKP de verkiezingen en vormde een éénpartijregering en deed iets ongewoons in de Turkse politiek: hij hield woord. De doodstraf werd afgeschaft, de macht van het leger werd beknot, de vrouwen kregen meer rechten (meer zelfs dan onder Atatürk) vrouwen en mannen werden gelijk voor de wet. Alhoewel het zijn wens was dat vrouwen 3 kinderen zouden hebben, bleef abortus wettelijk toegelaten en gemakkelijk uit te voeren.

De economische groei was indrukwekkend. Vanaf het dieptepunt van 2001 bereikte de gemiddelde economische groei 6 procent. De inflatie was bedwongen, maar noteerde recent weer een stijging. Daarenboven stegen de buitenlandse investeringen uitermate sterk. Turkije werd beschouwd als een stabiel land.

Al dat resulteerde voor de AKP in een sprong van 34 % naar 47 % van de stemmen. Hoe dan ook in Turkije is er een permanente strijd tussen de politieke klasse en de militairen. Het is een probleem tussen de islam en het op het westen gericht levensvisie. Het moderne leven zonder de religie te compromitteren is een dilemma voor de moslims. En in Turkije is het de betrachting een aanvaardbare samenleving te creëren voor devote moslims, hardcore seculieren en Koerden.

²⁴ X., Erdogan: populair en omstreden, <http://www.refdag.nl/artikel/1310103/Erdogan+populair+en+omstreden.html>, 6 mei 2009.

B. Erdogan en zijn problemen

Erdogan liet uitlekken dat hij het ambt van president ambieerde. Deze doelstelling was behoorlijk gefundeerd gezien de machtsbasis van de partij. Nu is het zo dat in heel wat landen de functie van president of koning louter protocollair is. Dat is echter niet het geval in Turkije. De intentie van Erdogan verontrustte de generaals die hem als halfzachte beschouwden tegenover de minderheden en zeker de Koerden. En het feit dat hij ervoor uitkwam moslim te zijn en de hoofddoek van zijn vrouw zwaar doorwoog. Zij zagen zijn verkiezing tot president als een potentiële aantasting van hun status en uiteraard van het Kemalisme en een erosie van de militaire almacht.

Zijn medestanders in de AKP, overtuigd door de successen van Erdogan, oordeelden dat de partij zijn charisma zou missen. Hij was er overigens in geslaagd de besprekingen van het lidmaatschap van de EU te hervatten. Ze bewogen hem ertoe af te zien van het presidentschap en hij stelde zijn vriend Gül voor, maar slaagde in den beginne niet in zijn opzet.

De kandidatuur van Gül werd ingetrokken en na de verkiezingen, die een grote versterking van de AKP betekende, kreeg Erdogan er een grondwetswijziging door. Het volk zal voortaan een president kiezen, maar het parlement moet hem aanvaarden binnen de 45 dagen of er moeten nieuwe verkiezingen uitgeschreven worden. De oppositie is aldus niet buiten spel gezet en er is een quorum nodig voor de president, dat kreeg hij erdoor.

De reserve die gold voor Erdogan als moslim geldt evenzeer voor Gül. Deze laatste was Minister van Buitenlandse Zaken en was in die titel bekend in het buitenland. Hij spreekt overigens perfect Engels wat niet het geval is bij Erdogan. Dit is trouwens heel recent gebleken in Davos op het internationaal forum tijdens een heftig dispuut tussen Erdogan en Perez, de president van Israël. Het ging over het optreden van de Israëli's in Palestina. Erdogan kon het zich niet permitteren zijn gezicht te verliezen tegenover zijn moslimkiezers en zag zich verplicht een nummertje op te voeren met Perez. Hij deed dit met verve zodat hij bij zijn aankomst in Ankara verwelkomd werd als een held²⁵.

Inmiddels zijn de plooiën met Israël glad gestreken. Turkije is immers het enige moslimland dat normale betrekkingen onderhoudt met Israël en dat is voor beide landen positief, commercieel en diplomatiek.

²⁵ X., Turkey's Gul backs Erdogan's reaction to Peres in Davos Gaza debate, http://www.worldbulletin.net/news_detail.php?id=35820, 1 februari 2009.

C. Realisaties van Erdogan

Samen met zijn Ismaitische partij heeft hij meer gedaan voor de modernisering en de broodnodige hervormingen van Turkije dan zijn seculiere voorgangers, dan Atatürk en wellicht Turgut Ozal, de visionaire premier uit 1980²⁶. Van de verstoorde Koerdische provincies tot de nieuwe voorsteden van Istanbul zijn de effecten van de stille revolutie van de AKP voelbaar.

In de Koerdische onofficiële hoofdstad Diyarbakir werd de Minister van Landbouw toegejuicht door de Koerdische vrouwen voor de middelen die de regering ter beschikking stelde en de investeringen. Hij sprak het volk toe in het Kurmanji, een Koerdisch dialect, wat op zichzelf strafbaar is. Hij werd niet gestraft. Het is dankzij de hervorming en de verbeterde economische situatie dat de toenadering tot Europa tot stand kwam. Dit was eerder niet mogelijk door corruptie en het economisch mismanagement. Ondanks heel wat positieve feiten bleef het een groot vraagteken of de AKP de tweederden van de 550 parlamentszetels zou halen. Een topman van de AKP drukte het plastisch uit: “This election is a stick with shit at both ends. The choice is between a weak government and a military coup.”²⁷

Het gebrek aan een geloofwaardige oppositie maakt het moeilijk voor de fragiele democratie om onbeschadigd uit de recente politieke crisis te komen. Ik verwijs naar het arrest van het Grondwettelijk Hof om de AKP van Erdogan te verbieden op beschuldiging de natie te leiden naar de Sharia- regel. Alleszins wordt in brede kringen gefluisterd dat het leger en de pro seculiere elite achter de ingreep zitten. Deze groepen staan weigerachtig tegenover het delen van de macht en aanzien met de moslimondernemers vertegenwoordigd door Erdogan. Een ander belangrijk motief is het statement van Erdogan dat de Islam “het cement is dat Turkije bijeen houdt en dat Allah de absolute schepper is van het mensdom” deze citaten beschouwd hij als evident.

In ieder geval, de oppositie zit er niet achter. Ze is danig zwak. Zelfs toen de generaals dreigden verleden jaar bij het voorstel Abdullah Gül tot president te verkiezen reageerde ze niet. Ze is zelfs zeer zwak vertegenwoordigd in de Koerdische provincies.

De welgestelde kringen zijn weinig of niet geïnteresseerd in het gebeuren op het politieke vlak. Zij bekijken het spektakel tussen de Islamitische radicalen en de discipelen van Atatürk van op afstand. Toch is er in dat milieu een stevige tendens voor het Kemalisme, zij het uit snobisme. Zij zijn de gevestigde waarden, de elite waar zich nu de nieuwe rijken bijvoegen en de nieuwe bourgeoisie die

²⁶ X, The economist, 21 juli 2007, p. 25.

²⁷ X, The economist, 21 juli 2007, p. 25.

hoofdzakelijk bestaat uit godsdienstige ondernemers uit Anatolië die het gemaakt hebben onder Erdogan. Deze laatste worden niet als volwaardig aanzien en zij kiezen voor de AKP. Bijgevolg houdt de elite het bij de seculieren.

4.2.3. Lokale besturen

Turkije telt 81 provincies met aan hun hoofd een gouverneur. De provincies zijn onderverdeeld in districten en subdistricten. Typisch is dat elke plaats of stadsdeel met meer dan 2000 inwoners een burgemeester en een gemeenteraad hebben. De bevoegdheid is evenwel uiterst beperkt.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 29 maart 2009 kreeg de AKP een kleine tik. Ze zakten van 47% naar 40% in vergelijking met de parlementsverkiezingen van 2007. Dit heeft vooral te maken met het feit dat de Koerden in Zuidoost Anatolie massaal voor de DTP gestemd hebben. De beloofde veranderingen van Gül en Erdogan zijn niet voldoende. Het Koerdisch probleem werd gereduceerd tot een sociaal-economisch probleem, terwijl identiteit, cultuur en taal genegeerd worden. De vleierijen van 2007 zoals het uitdelen van koelkasten, het oprichten van het tv station TRT 6, waar men in het Koerdisch mag uitzenden, maar waar politici niet in het openbaar deze taal mogen hanteren, werden door de Koerden als een verkiezingsstunt beschouwd²⁸.

4.3. De rechterlijke macht

Het juridisch stelsel, voorheen gebaseerd op de Sharia, werd na 1923 gesecculariseerd. In 1926 werden het Zwitserse burgerlijk wetboek en het Italiaanse wetboek van strafrecht ingevoerd en aangepast aan Turkse gewoonten en tradities. Het Constitutionele Hof heeft het toetsingsrecht van alle wetten. De Staatsraad is het hoogste administratief rechtelijke orgaan. Hoogste beroepsorgaan is het Hof van Cassatie. Daarnaast functioneren administratieve, militaire en burgerlijke gerechtshoven en rechtbanken.

²⁸ Rochust, D., Het Koerdisch nationalisme is niet zomaar klein te krijgen, De Morgen, 31 maart 2009.

4.3.1. Soorten rechtbanken²⁹

Er zijn in Turkije op het vlak van het rechtswezen:

1. Civiele rechtbanken die onderverdeeld zijn in:
 - Civiele vredesrechtbanken
 - Handelsrechtbanken
 - Rechtbanken van eerste aanleg
2. Administratieve rechtbanken
 - Raad van State
 - Lagere regionale rechtbanken
 - Hoogste militaire en administratierechtbanken
3. Militaire strafrechtbanken
 - Militair strafhof van cassatie

Hoger beroep is mogelijk bij het Hof van Beroep. Tegen uitspraken van administratieve rechtbanken kan beroep worden aangetekend bij het Hof van Cassatie.

Het constitutioneel Hof onderzoekt of de wetten al dan niet in overeenstemming zijn met de Grondwet. De militaire rechtbanken zijn niet langer bevoegd in zaken waarbij burgers betrokken zijn.

4.3.2. Veiligheidsdiensten

Voor de veiligheid hebben de Turken een heel gamma van diensten opgezet en het dient gezegd dat ze stuk voor stuk gevreesd worden:

- De politie
- De Jandarma
- De landmacht
- De dorpswachters
- De MIT (inlichtingendienst)

Elk hoofdbureau van politie, dus in de belangrijkste centra heeft een speciale antiterrorisme afdeling en mobiele eenheden (snelle kracht genoemd), voor demonstraties en betogingen.

De dorpswachters, Koerden dus, waren of zijn een bron van informatie voor de Jandarma, de politie en de strijdkrachten³⁰. Zij worden dan ook gehaat door de Koerden en gevisieerd door de PKK. Zij, op hun beurt, traden harder op als gevolg van het gevaar dat ze liepen. Het werd aldus een vicieuze cirkel.

²⁹ Algemeen ambtsbericht Turkije, maart 2007, <http://www.minbuza.nl/binaries/pdf/ambtsberichten/2007/aab-turkije-maart-2007.pdf>, p. 14.

4.4. Nationale wetgeving

4.4.1. De Grondwet

De Grondwet erkent de basisrechten zoals vrijheid van mening, pers, godsdienst, vereniging, bewegingsvrijheid, recht op privacy, bezit en eerlijke rechtsgang. Hij vrijwaart ook de burger tegen foltering, huiszoeking en willekeurige aanhouding.

Deze grondwet dateert van 1982. Hij voorziet ook in de mogelijkheid tot beperkingen. Doch volgens het op 3 oktober 2001 gewijzigd artikel 13 mogen beperkingen van de grondrechten niet in strijd zijn met de principes van een democratisch orde en mogen het wezen van het recht niet aantasten. De Koerden bestaan niet in naam en zijn wettelijk Turken³¹.

4.4.2. Lagere wetgeving

Er bestaat nog een grote hoeveelheid aan regelgeving die vorm geeft aan de desbetreffende wetsbesluiten en dat maakt de zaken er niet duidelijker op. Het is niet altijd klaar welke regels er op een bepaald ogenblik gelden door het feit dat een wet tegengesproken wordt door een lagere regelgeving. De overheid is er zich bewust van en heeft een aantal wetswijzigingen doorgevoerd. De EU heeft die wijzigingen erkend als verbeteringen.

A. De antiterreurwet

De Antiterreurwet is op 29 juni 2006 in het parlement goedgekeurd. De wet is verder uitgebreid en de straffen zijn verzaard. De omschrijving van terroristische delicten wordt uitgebreid teneinde ook mensenhandel te kunnen betrekken³². Propaganda en steunbetuigingen aan als terroristisch gekwalificeerde organisaties, uiten van slogans en onherkenbaar vermomd zijn is goed voor drie jaar gevangenis. Het financieel steunen van terroristen kan maximaal vijf jaar gevangenisstraf kosten. De regering was van oordeel dat een substantiële uitbreiding en verzwaring van de sancties nodig waren om het hoofd te bieden aan de Koerdische rebellen en hun sympathisanten.

Amnesty international maakt zich zorgen over die nieuwe wetgeving omdat de omschrijving van het begrip terrorisme te vaag gedefinieerd is en er interpretatie mogelijk is: "Any kind of act aimed at

³⁰ Algemeen Ambtbericht Turkije, maart 2007, <http://www.minbuza.nl/binaries/pdf/ambtsberichten/2007/aab-turkije-maart-2007.pdf>, p. 13.

³¹ http://www.anayasa.gov.tr/images/loaded/pdf_dosyalari/THE_CONSTITUTION_OF_THE_REPUBLIC_OF_TURKEY.pdf

³² Algemeen Ambtbericht Turkije, maart 2007, <http://www.minbuza.nl/binaries/pdf/ambtsberichten/2007/aab-turkije-maart-2007.pdf>, p. 34.

changing the characteristics of the republic as specified in the constitution, its political, legal, social, secure and economic system, damaging the indivisible unity of the state..”

Het is onmiskenbaar dat de nieuwe wet gericht is tegen de PKK maar eveneens tegen de Koerdische bevolking.

B. Nieuw wetboek van Strafrecht

Er worden heel wat hervormingen door het parlement behandeld over het hele gamma van de wetgeving. Zo is er op 11 april 2006 het negende hervormingspakket voorgelegd aan de president en is inmiddels getekend. Ook de wet op de ombudsman en de militaire rechtbanken is van kracht, evenals de goedkeuring van het VN verdrag inzake de bestrijding van corruptie³³.

Inzake strafrecht werden wijzigingen aangebracht. Op 1 januari 2006 werd door het ministerie van Justitie een aantal circulaires gepubliceerd in verband met hervormingen. Daardoor werden circulaires die in de loop der jaren uitgegeven waren, vernietigd. Die circulaires geven richtlijnen aan het openbaar ministerie en leggen de nadruk op belangrijke nationale wetsartikelen in verband met het EVRM³⁴. Er moet ook regelmatig gerapporteerd worden aan het ministerie voor controle op de implementatie van de wetgeving. Belangrijk is de instructie betreffende de regelgeving omtrent arrestaties, detentie en het afnemen van verhoren van verdachten. Dit dient correct te gebeuren om te voorkomen dat in deze fase de rechten van de mens worden geschonden. Het jaarlijks rapport van 8 november 2008 van de EC vermeldt evenwel dat de nieuwe circulaires nog niet volledig en uniform geïmplementeerd werden door de rechtbanken en het OM in heel Turkije³⁵.

C. Rechtsgang

Volgens de Grondwet heeft iedereen recht op een eerlijk proces. Hij voorziet eveneens in de onafhankelijkheid van de rechtsmacht. De wet op de rechterlijke macht en de openbare aanklager zal worden gewijzigd in die zin dat de rechters of aanklagers die zich kandidaat stellen voor een politiek mandaat zelfs al worden ze niet verkozen, niet terug kunnen komen naar de rechterlijke macht³⁶. Anderzijds voorziet de regering in een fonds voor de opleiding van rechters om de achterstand weg te

³³ Algemeen Ambtbericht Turkije, maart 2007, <http://www.minbuza.nl/binaries/pdf/ambtsberichten/2007/aab-turkije-maart-2007.pdf>, p. 32.

³⁴ Algemeen Ambtbericht Turkije, maart 2007, <http://www.minbuza.nl/binaries/pdf/ambtsberichten/2007/aab-turkije-maart-2007.pdf>, p. 36.

³⁵ European Commission, ‘Turkey 2008 Progress Report’, Brussel 5 november 2008, p. 8.

³⁶ Algemeen Ambtbericht Turkije, maart 2007, <http://www.minbuza.nl/binaries/pdf/ambtsberichten/2007/aab-turkije-maart-2007.pdf>, p. 54.

werken. In die opleidingscriteria wordt rekening gehouden met de evaluaties van het EVRM. Het gaat om een tweejarige opleiding aan de universiteit met een stage aan de rechtbank.

D. Veroordelingen van het EHRM

Turkije is meerdere malen veroordeeld voor het niet voeren van een eerlijk proces voor een onafhankelijke en onpartijdige rechtbank, vanwege onvolledig en onzorgvuldig onderzoek en onmenselijke behandeling.

De rechtszaak tegen Leyla Zana en nog een drietal parlementsleden die tot 15 jaar gevangenisstraf werden veroordeeld door de staatsveiligheidsrechtbank voor het onderhouden van banden met de PKK is belangrijk. Dit is een symbooldossier voor de EU en is meteen een schoolvoorbeeld van een oneerlijk proces.

a) Wie is Leyla Zana

Leyla Zana was een vooraanstaande Koerdische politica, een zeer invloedrijke leidersfiguur, die blijkbaar een hinderpaal was voor de Turken. Zij was parlements lid voor de DEP (Democrasi Partisi) en verloor de parlementaire onschendbaarheid omdat zij haar moedertaal, het Koerdisch, sprak in het Parlement. In 1994 werd zij gevangen genomen en veroordeeld tot 10 jaar hechtenis. Het was de staatsveiligheidsrechtbank die haar en haar collega's, Selim Sadak, Hatip Dicle en Orhan Dogan in Ankara veroordeelde.

De PKK was in die periode erg actief in de Koerdische regio en Leyla Zana werd beschuldigd van lidmaatschap van een gewelddadige terroristische organisatie. Haar veroordeling veroorzaakte grote beroering gezien haar statussymbool van strijder voor de ontvoogding van haar volk, de Koerdische minderheid, maar dan op wettige wijze. Haar aanhouding en veroordeling waren gebaseerd op vermoedens zonder formeel bewijs. Het EHRM verklaarde de uitspraak in strijd met artikel 6 EVRM, de rechten van de verdediging werden geschonden en er hadden bovendien militairen zitting in het Hof. Onder druk van Europa zijn er hervormingen van de strafwet ter zake, maar zonder terugwerkende kracht. Aldus werd de oorspronkelijke veroordeling bekrachtigd. Het Hof oordeelde eveneens dat er een schending van artikel 10 EVRM had plaatsgevonden: schending van de vrijheid van meningsuiting. De zaak werd echter uit de lijst geschrapt na een minnelijke schikking, waarbij Turkije 9000 euro moest betalen aan Zana³⁷.

³⁷ Press release issued by the Registrar, <http://www.echr.coe.int/Eng/Press/2005/Jan/ChamberJudgments110105.htm>, 14 april 2009.

In 1995 kende het Europees Parlement de Sacharov-prijs toe aan Leyla Zana. Deze prijs wordt jaarlijks door het EP uitgereikt aan personen die zich verdienstelijk hebben gemaakt voor de verdediging van de ‘geestelijke vrijheid’. De motivatie van het Europees Parlement was haar jarenlange strijd voor een vreedzame politieke oplossing van de Koerdische kwestie in Turkije³⁸.

Op 4 december 2008 werd ze echter opnieuw veroordeeld tot 10 jaar cel. De rechtbank van Diyarbakir oordeelde dat Leyla Zana negen keer de strafwet en de antiterrorismewet had geschonden door in haar toespraken haar indirecte steun uit te spreken aan de PKK en aan de gevangenen PKK-leider Abdullah Öcalan. Haar advocaat ging hiertegen in beroep.

4.5. Aansluiting bij internationale organisaties

Turkije is lid van de Verenigde Naties en enkele van haar suborganen, de Islamitische Conferentie, de NAVO, sinds 1953, de Raad van Europa en de organisatie van Zwarte zee staten, sinds 1992. Sinds 1963 is Turkije geassocieerd lid van de EG, douane-unie sinds 1 januari 1996.

4.6. Defensie

De krijgsmacht staat onder opperbevel van de president, Abdullah Gül. Daarnaast bestaat er een paramilitaire gendarmerie. De Turkse strijdkrachten zijn hoofdzakelijk voorzien van Amerikaans militair materieel en in mindere mate van wapens uit Duitsland en uit Frankrijk. Het leger telt 640.000 man. Er bevinden zich Amerikaanse militaire bases op Turks grondgebied.

Sedert Atatürk heeft het leger steeds een belangrijke rol gespeeld op politiek en economisch vlak³⁹. Die rol was niet altijd zuiver op de graat. De politieke lijn moest passen in het kader van de militaire staf of er werd ingegrepen met een machtsgreep. Wie zich niet schikte naar die desiderata zal het geweten hebben. De generaals zijn steeds gericht geweest door de ideologie van Atatürk en zijn twee basisprincipes: secularisatie en verwestersing. Ze voelden zich comfortabel in hun machtspositie en ze waren er van bewust dat het westen hen nodig had wegens het uiterst sterke leger en de bijzonder interessante ligging van het land.

³⁸ Bernard, Koerdisch ex-parlements lid Leyla Zana opnieuw veroordeeld tot tien jaar cel, <http://bernardonderdonck.wordpress.com/2008/12/05/koerdisch-ex-parlements-lid-leyla-zana-opnieuw-veroordeeld-tot-10-jaar-cel/>, 14 april 2009.

³⁹ X., “The Turkish army continues to play a big role in the country’s domestic and foreign politics. Too big, say its critics.” *The economist.*, 9 juni 2007, p. 29-30.

De meeste Turken geloven dat de periode van de coups voorbij is, maar dit is vooralsnog een vrome wens. Erdogan heeft de kiesdrempel verhoogd tot 10 procent en dat is een noodlottige hoogte voor de kleintjes. Voor zijn partij was dat ideaal. De generaals waren uiteraard ongelukkig met die gang van zaken en onder druk van jonge heethoofdige officieren zouden er dreigingen geuit zijn. De vraag stelt zich of het leger werkelijk vreest voor de vereerde seculiere republiek in het vooruitzicht van een met religie gebonden beleid. Het is een feit dat er lekken waren, al dan niet gewild waaruit blijkt dat er complotten gesmeed werden door de militairen. Er heerst in het leger een idee-fixe dat zij best weten wat goed is voor de natie, maar dat zij best niet regeren. Vandaar het voortdurend argwaan en de constante bemoeienissen in de regeringszaken.

Anderzijds is de EU uitgesproken tegen de houding van het establishment. Europa wenst dat de chef van de generale staf aansprakelijk zou zijn tegenover de minister van defensie, indien zij ooit de ‘club’ willen vervoegen. Europa is dus tegen de onafhankelijkheid van de militairen, ze moeten zich verantwoorden. Aansluiten bij en erkend worden als een volwaardig lid van Europa zou de bekroning zijn van het werkelijk streven van Atatürk in zijn tijd. De militairen staan pal achter die betrachting indien zij hun status en privileges kunnen behouden. Er is echter Erdogan, de eerste politieke leider die hun macht heeft beknot. Hij beperkte de vroeger almacht van de nationale Veiligheidsraad tot een adviserend orgaan. Deze ingreep hielp de EU overtuigen om in 2005 de eerste gesprekken te voeren over het Turkse lidmaatschap.

Het manoeuvre van Erdogan bracht mee dat sommige generaals kritisch werden tegenover de EU. Zij wezen ook op de voortwoekerende islamisering en dat de EU de Koerden en andere minderheden zou steunen met alle mogelijke gevolgen.

Gevoeligheden van de militairen met de VS zijn ook niet min. Oorspronkelijk was het Turkse leger tijdens de koude oorlog, een zekerheid voor de Amerikanen. Dat eindigde in 2003 toen de Amerikanen “elf special – force commando’s” gevangen namen in Noord – Irak waar zij trachtten een Koerdisch politicus te vermoorden⁴⁰. Eerder had Turkije de doorgang geweigerd van de Amerikaans troepen over hun grondgebied om een tweede front te openen in Irak. Er werd zelfs gedreigd met terugtrekking uit de NAVO. Een anti-Amerikaans gevoel bestaat er ook bij de gewone bevolking wegens het Amerikaans optreden tegen de islambevolking in Irak.

⁴⁰ Boekestijn. A.J., Turks dagboek, <http://www.let.uu.nl/~arend-jan.boekestijn/personal/homepage/Turks%20Dagboek.htm>, 14 april 2009.

5. Turkije en de toetreding tot de Europese Unie

5.1. Inleiding

Het lidmaatschap van de EU is voor Turkije de ultieme betrachting. Alhoewel het land slechts met een minimumgedeelte tot Europa behoort, blijft het een obsessie door de jaren heen. Er zijn herhaalde pogingen geweest voor integratie die afgewezen werden door fundamentele tekortkomingen op het vlak van de mensenrechten en de behandeling van de minderheden. Dit veroorzaakte frustraties in Turkije.

In 1953 werd Turkije lid van de NAVO en het garandeert er nu het tweede grootste leger voor. De geopolitieke ligging van Turkije is enorm belangrijk voor de NAVO. In die mate dat het een van haar belangrijkste principes: 'het leger moet staan onder burgerlijk gezag', door de vingers ziet bij Turkije. Inmiddels is het land niet meer weg te denken uit de NAVO en durft ze luidop haar eisen stellen, bijvoorbeeld ook in verband met een mogelijk EU-leger⁴¹.

Op een bijeenkomst in Ankara tien jaar later werd Turkije een geassocieerde staat van de Europese Gemeenschap. Hier werd een akkoord bereikt dat Turkije tot 1980 een soort inlooperperiode moest doorlopen vooraleer het zich kandidaat mocht stellen. Men kon echter wegens de slechte economische situatie in de jaren 70 en de militaire coup in 1980 onmogelijk over een lidmaatschap spreken begin jaren 80.

In 1983 werden de onderhandelingen toch hervat wat in 1987 zou leiden tot de Turkse kandidatuurstelling voor volledig lidmaatschap van de Europese Unie.

De Douane-unie bekrachtigde in 1995 de verdere gezonde handelsrelaties tussen Turkije en de EU. Toch werd Turkije eind 1996 niet opgenomen in de Agenda 2000 die de Europese Commissie aan tien Centraal- en Oost-Europese landen, en Cyprus voorlegde. Evenmin was Turkije van de partij in december 1997 op de Top van Luxemburg, waar de toetredingsprocedure voor 11 landen in gang werd gezet⁴².

In 1999 werd Turkije dan eindelijk uitgenodigd op de Europese Top van Helsinki als officieel kandidaat-lidstaat en werd nu een partner met een statuut. Vanaf nu zouden de

⁴¹ Ferho, D.M. en Driesen, L., Turkije, klaar voor de Europese Unie? De Turkse realiteit getoetst aan de criteria van Kopenhagen, *Koerdisch Instituut Brussel*, 2002, p.5.

⁴² Ferho, D.M. en Driesen, L. *o.c.*, p. 5.

toetredingsonderhandelingen gepaard gaan met financiële steun zodat Turkije de nodige hervormingen zou kunnen maken.

Een supplementair toetredingspartnerschap moest erop toezien dat Turkije, zoals alle kandidaat-lidstaten, voldeed aan de toetredingscriteria, de zgn. Criteria van Kopenhagen⁴³.

5.2. Beschouwingen van het lidmaatschap bij de EU

Dat lidmaatschap is een belangrijk Item voor de natie. Nu komen er door de omstandigheden tegenstrijdige tendensen aan het licht. De eisen van Europa zijn erg gevoelig voor de Turken. Inderdaad er worden meer rechten voor minderheden, in casu de Koerden gevraagd. De regering is daar echter niet zo happig op om daar zomaar op in te gaan. Zij heeft namelijk de steun nodig van een kleine rechtse partij om een tweederde meerderheid te vormen en die is formeel tegen concessies aan de Koerden⁴⁴.

Ook Erdogans interesse voor Europa lijkt te tanen door de stugge houding van bepaalde landen, inzonderheid van Frankrijk. Bij dit alles komt nog dat Baykal, de leider van de oppositie, als verdediger van het erfgoed van Atatürk radicaal tegen Europa is.

De president Abdullah Gül van zijn kant is uitgesproken pro-Europa. Hij stelt onomwonden dat het lidmaatschap van de EU de oplossing kan zijn van de Turkse ziekten.

5.3. Toetsing aan de Criteria van Kopenhagen

De Criteria van Kopenhagen werden in juni 1993 geformuleerd. Het eerste criterium is een politiek, het tweede is marktgericht en het derde is het acquis communautaire dat een 27-tal items bevat.

Zo moet de kandidaat-lidstaat stabiele instellingen hebben die een democratie, rechtszekerheid, respect voor de mensenrechten en respect voor en bescherming van de minderheden kunnen garanderen.

Het tweede criterium is dat de kandidaat-lidstaat het bestaan van een werkende markteconomie moet kennen en dat zij in staat moet zijn om de concurrentiedruk en marktkrachten die binnen de Europese Unie spelen, aan te kunnen.

⁴³ Ferho, D.M. en Driesen, L. o.c., p. 6.

⁴⁴ X., Turkse AK-partij schuift Gul opnieuw naar voren, <http://www.trouw.nl/nieuws/laatstenieuws/article1666386.ece>, Trouw, 5 maart 2009.

Tot slot moet elke kandidaat-lidstaat van de Europese Unie in staat zijn om de verplichtingen van het lidmaatschap op zich te nemen, inclusief de aanvaarding van de doelstellingen van een politieke, economische en monetaire unie. Het is de bedoeling om alle Europese wetten, verdragen en afspraken aan te nemen.

Essentiële breekpunten zijn dat Turkije nog steeds niet beantwoordt aan de voorwaarden van een democratische staat en dat dit waarschijnlijk nog een proces van ettelijke jaren zal zijn. Evenals de schending van rechten van minderheden, het ontbreken van respect voor individuele mensenrechten, het wantrouwen tegenover de leiders en de rol van de militaristische Nationale Veiligheidsraad. Het hardhandige optreden tegen Koerden, de weinige politieke vrijheid en vrijheid van meningsuiting zijn hiervan voorbeelden⁴⁵.

5.3.1. Voortgangsrapport van 2006

Dit rapport is totaal anders dan de vorige. De Commissie verwerpt de opschorting van de toetredingsonderhandelingen, maar waar de vorige rapporten de toestand afzwakten en soms vaag waren is hier duidelijkheid en klare signalen aan de Turkse regering. Het belangrijkste struikelblok blijft de Cyprus-zaak, waar na alle moeite geen oplossing voor werd gevonden⁴⁶. Al de elementen van de Criteria van Kopenhagen moeten gerespecteerd worden vooraleer er kan onderhandeld worden. Er is bovendien een ernstige vertraging in de hervormingen en er zijn nog steeds problemen met de fundamentele rechten van de mens en van de minderheden. Vooral de vrouwenrechten, vrijheid van religie en de rechten van de Koerdische bevolking⁴⁷. Er moet ook meer werk gemaakt worden van wijdverspreide corruptie in de publieke sector en het gerecht⁴⁸. Er werden eveneens herhaalde gevallen van foltering vastgesteld en er is weinig blijk van enige vooruitgang zelfs niet voor de vrijheid van mening. De commissie verwoordde expliciet dat artikel 301 Strafwetboek moet geschrapt worden, aangezien dit een klimaat van zelfcensuur zou kunnen creëren⁴⁹. Yildiz meent dat indien de EU de klachten van de Koerden blijft negeren en nalaat ze consequent te benaderen, zij haar geloofwaardigheid verliest als internationaal instituut dat begaan is met het respect voor de rechten van de mens⁵⁰.

⁴⁵ Wernicke, C., "Turkije en de toetreding tot de EU", www.vrede.be/tijdschrift_view.php?id=454-16k, 27 maart 2008.

⁴⁶ X., http://transatlantic.sais-jhu.edu/transatlantic_topics/eu_enlargement/Turkey_2006_Progress_Report.pdf, 24 maart 2009.

⁴⁷ European Commission, 'Turkey 2006 Progress Report', Brussel 8 november 2006, p. 7.

⁴⁸ European Commission, 'Turkey 2006 Progress Report', Brussel 8 november 2006, p. 10.

⁴⁹ European Commission, 'Turkey 2006 Progress Report', Brussel 8 november 2006, p. 14.

⁵⁰ Yildiz, K. en Muller, M., *o.c.*, p. 121.

5.3.2. Voortgangsrapport van 2007

De conclusies uit dit voortgangsrapport blijken redelijk positief. Turkije blijft voldoende vooruitgang boeken bij het voldoen aan de Criteria van Kopenhagen. De belangrijkste punten in het rapport zijn de onlangs gehouden parlementaire verkiezingen, die voldeden aan de Europese normen. Ook de presidentsverkiezingen zijn gehouden in lijn met de grondwet⁵¹. De minimumdrempel van 10% wordt door het EHRM niet in strijd geacht met de het recht op vrije verkiezingen. Het militaire apparaat heeft de democratische gang van zaken niet aangetast. Hoewel er kritiek wordt geuit op de veiligheidsdiensten, omdat ze politieke invloed blijft uitoefenen door haar commentaren publiek te maken op het vlak van de Cypriotische en Koerdische kwestie en het secularisme⁵². Ook op het vlak van academisch onderzoek en open debat willen de veiligheidsdiensten restricties opleggen. Toch is de EC positief over de aanpak van de constitutionele crisis in 2007 als zou dit het bewijs zijn van meer democratie in Turkije.

Vooruitgang zou ook geboekt zijn in de hervorming van het openbaar bestuur, en in de efficiëntie van rechtelijke macht. De EC prijst Turkije voor de progressie op vlak van het strafrechtstelsel en de strafwetboeken, maar heeft kritiek op het Grondwettelijk Hof. Dit zou niet onpartijdig zijn, verwijzende naar de beslissingen betreffende de verkiezing van de President en het afzetten van de openbare aanklager bij de Hoge Raad van Rechters (De Semdinli-zaak)⁵³.

Daarnaast heeft het land meer actie ondernomen om de rechten van vrouwen gelijk te stellen aan die van mannen. Ten slotte heeft Turkije vooruitgang geboekt door de ratificatie van instrumenten behorende bij internationale mensenrechtenverdragen en de implementatie van uitspraken van het Europese Hof voor de rechten van de Mensen.

Turkije heeft echter weinig vooruitgang geboekt met een aantal andere politieke hervormingen in 2007. Aangezien het enkel niet-moslims als minderheid erkent, blijven de Koerden in de kou staan op vlak van culturele rechten. Hoewel de commissie het vooral heeft over Cypriotische minderheden en eigendomsrechten. De Koerdische kwestie wordt blijkbaar 'over het hoofd gezien'. Verdere inspanningen worden van Turkije verlangd om de vrijheid van meningsuiting te garanderen, vooral verwijzend naar artikel 301 Strafwetboek.

⁵¹ European Commission, 'Turkey 2007 Progress Report', Brussel 6 november 2007, p. 6.

⁵² Özcan, M., 2007 EU Progress Report: a step forward?, http://www.setav.org/document/Policy_Brief_No_4_Mesut_Ozcan.pdf, 24 maart 2009.

⁵³ European Commission, 'Turkey 2007 Progress Report', Brussel 6 november 2007, p. 10.

Op economisch gebied voldoet Turkije aan de eisen van de Unie. Turkije beschikt over een goedfunctionerende markteconomie. Deze zal op termijn kunnen omgaan met de druk van concurrerende staten uit de Unie. De economische groei en de buitenlandse directe investeringen blijven sterk groeien⁵⁴.

Daartegenover staat een iets kritischere stem. Volgens het Koerdisch instituut⁵⁵ is het inderdaad waar dat Turkije vooruitgang geboekt heeft op wettelijk vlak, maar zou het vooral meer inspanningen moeten leveren om die hervormingen in de praktijk om te zetten. Via de toepassing van restrictieve voorwaarden werden sommige fundamentele hervormingen ongedaan gemaakt. De veranderingen die werden opgenomen in de hervormingspakketten over religieuze vrijheid kregen niet de gewenste effecten omdat de executieve organen er een erg restrictieve interpretatie op nahielden. Ook werden er maatregelen getroffen om het verbod op radio- en tv-uitzendingen en onderwijs in andere talen dan het Turks op te heffen, hebben ze in de praktijk nog maar weinig effect gehad.

5.3.3. Voortgangsrapport van 2008

Ook bij het recentste Vooruitgangsrapport keert steeds hetzelfde thema terug: “Er is vooruitgang geboekt maar onvoldoende” en “Er zijn nieuwe wetten maar ze worden onvoldoende toegepast”. Dit geldt voor alle cruciale items. Zo een Progress Report dat jaarlijks voorgelegd wordt, is op zichzelf een uitgebreide, lijvige analyse van alle aspecten van de samenleving – staatkundig, sociaal en economisch. De bedoeling is goed, maar de vraag die zich stelt is : in hoeverre is zo een rapport accuraat en objectief. De rapporteur mag dan nog voldoende zelfstandig zijn, hij moet zich steunen op teksten en cijfers waarop de juistheid en de objectiviteit niet bewezen is. Het is hem materieel onmogelijk degelijk werk te leveren. Blijkbaar beseft Europa de problematiek en wordt er niet zoveel waarde gehecht aan het rapport. Europa oordeelt telkens redelijk positief, maar het lidmaatschap wordt niet toegekend.

Over de president is het rapport uitgesproken positief. Hij treedt verzoenend op en oefent druk uit op de regering voor het versnellen van EU gerelateerd hervormingen. Hij betracht ook goed nabuurschap met Armenië en dat is nieuw⁵⁶.

⁵⁴ http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/turkey_progress_reports_en.pdf, 23 maart 2009.

⁵⁵ Maes N., Het toetredingsproces van Turkije tot de Europese Unie en de Koerdische kwestie, Koerdisch Instituut vzw, Brussel, 13 april 2004.

⁵⁶ European Commission, ‘Turkey 2008 Progress Report’, Brussel 5 november 2008, p. 7.

Over de regering zegt het rapport dat ondanks haar stevige meerderheid er geen doortastende hervormingen doorgevoerd worden. Het secretariaat General for EU affairs, het voornaamste orgaan voor EU zaken presteert ondermaats⁵⁷.

De hervormingen van Erdogan voor meer politieke controle over het leger lijken maar zwakjes. Het tegengestelde blijft overeind. De militairen hebben nog steeds grote invloed. Topofficieren van het leger blijven hun mening over binnenlandse problemen en buitenlandse betrekkingen die buiten hun domein vallen, de Koerden, secularisme, politieke partijen en andere niet-militaire ontwikkelingen ventileren⁵⁸.

De parlementaire controle over het leger is een illusie. Het budget van het ministerie van defensie wordt onderzocht door het parlement, maar er is een extra budget dat aan iedere controle ontsnapt. Het is duidelijk vermeld in het rapport dat de extreme macht van het leger en de veiligheidsdiensten onaangetast blijven. De wetten die beide departementen beheersen blijven onveranderd evenals de wet op de gendarmerie.

Het 1997 EMASYA geheime protocol voor de veiligheid is nog steeds geldig en voorziet dat voor de veiligheid onder bepaalde voorwaarden militaire operaties mogen doorgaan zonder interventie van de burgerlijke autoriteiten.

Wat voorafgaat is een tekst uit een officieel document van een controleorgaan door de EU en dus te aanvaarden. Het is bijzonder onrustwekkend dat de macht van het leger en de veiligheidsdiensten onaangetast blijven ondanks de als een feit aangekondigde afzwakking. Het verleden illustreert ruim voldoende de bereidheid van de militairen voor een coup om in te grijpen op het burgerlijk terrein. De Kemalistische filosofie moet prevaleren. Een en ander verklaart de koudwatervrees van Erdogan om ondanks zijn volstrekte meerderheid niet de gevraagde militaire veranderingen te realiseren. Het EU lidmaatschap kan dus wachten ofwel moet Europa zich aanpassen.

Het gerecht wordt volgens de regering hervormd en aangevuld. Volgens een document van justitie wordt de klemtoon gelegd op onpartijdigheid, onafhankelijkheid, efficiëntie, professionalisme, e.d. dus gewoon het ideaal.

⁵⁷European Commission, 'Turkey 2008 Progress Report', Brussel 5 november 2008, p. 7.

⁵⁸European Commission, 'Turkey 2008 Progress Report', Brussel 5 november 2008, p. 9.

Het rapport echter wijst op de bezorgdheid van de auteur op het totaal gebrek aan verbetering ondanks het feit dat de wet operationeel is van juni 2007. Er is een grote bezorgdheid over de onpartijdigheid van het gerecht. Seniorleden geven politieke verklaringen en commentaren zodat hun onpartijdigheid in toekomstige zaken in het gedrang komt⁵⁹. Er is absoluut geen verbetering.

Met betrekking tot de mensenrechten en de rechten van minderheden heeft Turkije heeft nog heel wat te ratificeren:

- Optional Protocol to the Convention against Torture
- UN Convention on de Rights of Persons with Discrimination
- Drie bijkomende protocollen van het EVRM zijn evenmin geratificeerd

Schendingen van de rechten van de mens gaan gewoon door, meer nog, verdedigers van de mensenrechten worden gehinderd en zelfs bedreigd⁶⁰.

De rechten van gedetineerden zijn behoorlijk vastgelegd. Maar de gevallen van foltering en mishandeling nemen nog toe. De meeste gevallen doen zich voor tijdens de voorlopige hechtenis en bij transfers. Amendementen op de wet van rechten en plichten van de politie zijn aanvaard in 2007 en zijn in lijn met de standaarden van het EHRM. Ook hier is vastgesteld dat de implementatie gebreken vertoont.

Positief is wel dat artikel 301 Strafwetboek geamendeerd werd in april 2008 wat belangrijk is voor de vrije meningsuiting⁶¹. De amendering is evenwel beperkt en de minister kan nog vervolging toestaan. De versoepeling is dus zonder inhoud. Bovendien zijn er nog andere beperkingen op de vrije meningsuiting. De artikelen 215, 216 en 217 van de Strafwet verbieden misdrijven tegen de openbare orde. De antiterrorwet wordt door de rechters en openbare aanklagers breed geïnterpreteerd en dan speciaal voor Koerdisch gerelateerde zaken en die worden dan beschouwd als aanzetten tot geweld. De kleinste banaliteit kan geïnterpreteerd worden als een strafbaar feit. Ook de pers wordt streng gevolgd. Er is geen wet op censuur maar de journalisten weten onderhands waar de grens van het toelaatbare ligt. Vrijheid van mening is er nog lang niet⁶².

⁵⁹ European Commission, 'Turkey 2008 Progress Report', Brussel 5 november 2008, p. 10.

⁶⁰ European Commission, 'Turkey 2008 Progress Report', Brussel 5 november 2008, p. 11.

⁶¹ European Commission, 'Turkey 2008 Progress Report', Brussel 5 november 2008, p. 15.

⁶² Zie verder

5.4. Is er werkelijk vooruitgang geboekt?

De bekommernis over de behandeling van de Koerden was een van de redenen voor het opschorten van de onderhandelingen in 2004. Er was in tegenstelling met de inhoud van het rapport niet voldaan aan die criteria. Turkije had wel iets hervormd maar de standaardwaarden van de EU inzake mensenrechten, wettelijkheid en bovendien de inperking van de macht van de militairen waren onvoldoende. Er waren duidelijke verbeteringen aangebracht, regels over foltering zijn verstrengd, het verbod op uitzendingen in het Koerdisch zijn versoepeld en onderwijs in het Koerdisch kan in theorie. Is hiermee voldaan aan de criteria? Geenszins. Hoogst waarschijnlijk zullen er om politieke motieven nog bijkomende imperatieven volgen. Het rapport van de Commissie aan de Raad Van Europa zegt dat er vooruitgang is doch in onvoldoende mate en dan is er nog geen implementatie van de nieuwe wetten⁶³. Er is in de Commissie vastgesteld dat sedert de opening van de onderhandelingen in oktober 2005 geen melding gemaakt is van de situatie van de Koerden. Het Koerdisch probleem werd maar zijdelings benaderd en het vooruitgangsrapport van 2007 betreffende de toestand in de Koerdische regio is vaag en dubbelzinnig. De Commissie stelt vast dat de progressie traag, onevenwichtig en zelfs slechter geworden is, maar de Turkse autoriteiten krijgen geen kritiek⁶⁴.

De auteur Kerim Yildiz stelt onomwonden: “are not examined in the framework of Turkish deep routed antipathy towards the Kurdish population.”

5.5. Europa schiet tekort

De Commissie neemt het falen van de Turkse overheid licht op en lijkt hen te beschermen. “The Turkish state’s treatment of the Kurds cannot be separated from in bedded Turkish hostility towards the presence of an non Turkish ethnic identity within the country’s borders⁶⁵”. De erge schendingen van de mensenrechten waarvan de Koerden het slachtoffer zijn worden verbloemd of aangeduid als occasioneel of als het resultaat van ondoelmatige controles op folteringen. De Koerden worden vervolgd en gepest omdat zij opkomen voor hun Koerd zijn. De Commissie oordeelt dat de problemen met de Koerden te reduceren zijn tot een serie inbreuken op de rechten van de mens⁶⁶.

De Koerden zijn decennialang gemarginaliseerd door de Turken en dat wordt niet vermeld en er wordt dus geen rekening mee gehouden. Het lijkt wel of Europa bang is om Turkije tegen de borst te stoten.

⁶³ European Commission, ‘Turkey 2008 Progress Report’, Brussel 5 november 2008, p. 31.

⁶⁴ European Commission, ‘Turkey 2008 Progress Report’, Brussel 5 november 2008, p. 33.

⁶⁵ European Commission, ‘Turkey 2008 Progress Report’, Brussel 5 november 2008, p. 34.

⁶⁶ European Commission, ‘Turkey 2008 Progress Report’, Brussel 5 november 2008, p. 34.

In heel het 90 pagina's tellende Progress Report van 2008 wordt het woord 'Koerd' slechts één keer vermeld.

5.6. Discussie

Ook met betrekking tot het vaststellen van de grenzen van de EU zijn de meningen binnen Europa verdeeld. Turkije is een groot land en ligt territoriaal gezien zelfs grotendeels in Azië. Er wordt geargumenteed dat als men Turkije toelaat, dit ook zal moeten doen voor Oekraïne, Wit-Rusland, enz. Men kan zich de vraag stellen waar men de grens zal trekken? Men heeft zijn twijfels of de wil en mogelijkheid tot integratie binnen de Unie bestaat. Het is immers zo dat hoe groter de Unie wordt, hoe moeilijker de samenhang zal zijn. Daarenboven staan weinig Turken te springen voor de toetreding onder meer omdat ze dan hun wetgeving tegenover minderheden zullen moeten aanpassen. Daarnaast is hun enthousiasme tot toetreding in het algemeen dalend. Kritiek werkt nationalisme in de hand..

Behalve de Criteria van Kopenhagen zijn er nog andere hindernissen voor Turkije: de zorgen over het probleem van de onderontwikkeling en vooral de demografische ontwikkeling baart nog het meest zorgen. Aan het huidig tempo heeft Turkije de grootste bevolking van alle EU landen in het jaar 2025 en dat geeft automatisch de meeste stemmen in de Europese Raad. Het inkomen per capita is maar een derde van het Europees gemiddelde en dat zou zwaar wegen op de financiën⁶⁷. Ook zou de overwegend agrarische bevolking onrust veroorzaken in verband met de landbouwsubsidies. Daarenboven vrezden Frankrijk en Duitsland een instroom aan arbeidskrachten terwijl er reeds zoveel werkloosheid is. Een uitbreiding zou betekenen dat Europa grenst aan Iran, aan Irak en Syrië en daar zijn niet alle landen gelukkig mee. Sarkozy, de Franse president is radicaal tegen. Hij zegt expliciet dat Turkije als Aziatisch land geen plaats heeft in Europa⁶⁸. Angela Merkel, de Duitse Kanselier is minder kordaat dan Sarkozy, maar is tegen het volwaardig lidmaatschap en wil een 'bevoorrecht partnerschap' verlenen.

Er is evenwel geen eensgezindheid over Turkije. Er zijn landen die Turkije weldegelijk zien als een brug naar de moslimwereld. VK in de persoon van Tony Blair was pro. Hij ziet het economisch. Andere landen bekijken het vanuit een militair oogpunt en beschouwen Turkije als een sluitstuk in de Europese defensie. Wij mogen nu reeds poneren dat het laatste woord hieromtrent nog niet is gezegd.

⁶⁷ Yildiz, K., *o.c.*, p. 21.

⁶⁸ Yildiz, K., *o.c.*, p. 26.

5.7. De effecten van het mogelijk lidmaatschap op de Koerden

5.7.1. Inleiding

Voor de Koerden zou toetreding waarschijnlijk een goede zaak zijn. Met de hulp van Brussel zouden ze hun positie sterk kunnen verbeteren en verstevigen. Maar eerst en vooral zullen ze zoveel mogelijk hun rechten moeten afdwingen in Turkije zelf. Dit land nam ondertussen al stappen om de Grondwet aan te passen die enkel het bestaan van Turken erkent, maar in het ontwerp van de nieuwe Grondwet werd een artikel ingevoerd dat enkel het Turks als officiële onderwijstaal gedooft. Volgens Turkse journalisten om te verhinderen dat les in het Koerdisch zou gegeven worden⁶⁹. Dit is overigens een psychologische of strategische zet van de Turken die in strijd is met het Europees Kaderverdrag inzake de Bescherming van Nationale Minderheden⁷⁰.

Het lidmaatschap van Turkije bij de EU zou voor de Koerden een buitenkans kunnen betekenen. De zo strakke en vernederende voogdij van de Turken zou zeer versoepeld worden. Het gaat hier in essentie in het erkennen en respecteren van wetten en rechten zoals men dat pleegt te doen in een democratie, in een rechtstaat. Turkije moet bereidwilligheid tonen en de Koerden moeten meewerken. De EU zal Turkije kordaat moeten begeleiden en desnoods moeten terechtwijzen want er zijn nog heel wat heikele punten. Wetten veranderen is op zich goed maar ze moeten geïmplementeerd worden.

5.7.2. EU en de Koerden

Na WOI hebben Engeland en Frankrijk het bij het herschikken van de grenzen van het OR het niet netjes gespeeld. Zij kozen voor mandaatgebieden en hielden geen rekening met het veertien puntenprogramma van President Wilson die zelfstandigheid voor de Koerden in het vooruitzicht had gesteld. Dat houdt in dat de belangrijkste staten en ipso facto Europa in zekere zin mede verantwoordelijk zijn voor het lot van de Koerden. De Koerden worden in Europa teveel gezien door de ogen van de Turken en afgeschilderd als terroristen die op illegale wijze wensen af te scheiden van Turkije⁷¹. Europa buigt voor de druk van Turkije om de PKK op de lijst van terroristische organisaties te plaatsen en om de satellietnetwerken te sluiten. Nu dat Turkije wil aansluiten bij de geciviliseerde landen moet Europa verantwoordelijkheid tonen en de fundamentele rechten van de Koerden opeisen. Dezelfde rechten als voor de Turkse bevolking.

⁶⁹ Den Hond., C., Turkije: ja, maar, http://www.uitpers.be/artikel_view.php?id=882, 5 maart 2009.

⁷⁰ Kaderverdrag 1 februari 1995 inzake de bescherming van nationale minderheden, B.S. 13 december 1999.

⁷¹ Yildiz, K., o.c. p. 171.

Voorafgaand aan de conferentie van Helsinki in 1999 waar beslist werd dat Turkije zijn kandidatuur voor de EU mocht stellen is beslist dat de Koerdische kwestie zou opgelost zijn, een burgerlijke oplossing en geen militaire. Deze beslissing blijkt ook inhoudsloos. Het is zelfs zo geëvolueerd dat in teksten en rapporten van de EU het woord Koerd of Koerdisch vrijwel niet meer gebruikt wordt. In een rapport van de commissie van 187 pagina's in verband met de bevolking van het zuidoosten is de behandeling van de Koerden als issue bewust niet vermeld. Dat verzwijgen spreekt duidelijke taal. Het sectaire Vooruitgangsrappport is hier in belangrijke mate verantwoordelijk voor. Dat van 2006 was objectiever.

5.7.3. De Koerden en autonomie

Er zijn in de literatuur geen gegevens die zouden wijzen op de drang naar zelfstandigheid. Zelfs toen die mogelijkheid voorzien was in het Verdrag van Sèvres was er geen enthousiasme voor autonomie. En dat is mijns inziens een blijk van realisme. Er was en is nog steeds geen intellectuele omkadering en er is ook de geografische situatie. Het is ondertussen een feit dat het onderwijsniveau gestegen is en er al studenten aan de universiteit zijn. Een en ander wijst er op dat het ontwikkelingspeil is vooruit gegaan. Hierop sluit aan dat het volk meer geestelijk weerbaar wordt, maar autonomie an sich wensen ze niet. Culturele autonomie met constitutionele garantie, dat wensen ze. Het komt neer op een vorm van federalisme dat een regeling inhoudt voor hun culturele rechten en activiteiten en gunstige levensvoorwaarden als Koerd.

5.8. Visie van de VS betreffende de toetreding van Turkije

Na de herdenking van de zestigste verjaardag van de NAVO reisde Barak Obama door naar Praag en vandaar naar Istanbul. In beide steden pleitte hij voor het lidmaatschap van Turkije bij de EU⁷². Dit wijst op zijn bezorgdheid voor een krachtige NAVO, maar voor de aansluiting van Turkije bij de EU kleurt hij buiten de lijntjes. Hij is hier geen partij en zijn mening is hier vrijblijvend en heeft alleen de waarde van een diplomatiek zetje ten voordele van Turkije. Zijn interventie heeft een opportunistisch tintje.

⁷² "Obama in Turkije aangekomen"
<http://www.demorgen.be/dm/nl/990/Buitenland/article/detail/809415/2009/04/05/Obama-in-Turkije-aangekomen.dhtml>, 5 april 2009.

5.9. Conclusie: fundamentele hervormingen nodig

Als Turkije wil toetreden, zal er toch nog meer werk moeten gemaakt worden van de mensenrechten, ook al toonde het zich reeds bereid tot enkele toegevingen, zoals het niet toepassen van de doodstraf op Öcalan. Dit is lang niet voldoende. Het onderwijs is ondermaats en op economisch gebied zouden er drastische maatregelen moeten genomen worden waardoor de verbetering van het lot van de plattelands bevolking gerealiseerd kan worden.

Politiek gezien is de invoering van de kiesdrempel van 10 % oorzaak dat bijna de helft van de bevolking niet vertegenwoordigd is, waarvan voornamelijk mensen uit het zuidoosten van het land, waar vooral Koerden wonen. Daarbij komt nog het islamitisch fundamentalisme waardoor de secularisatie, ingevoerd door Atatürk in het gedrang komt. Anderzijds waakt de legerleiding erover.

Volledigheidshalve citeer ik nog Geert Mak in zijn succesboek "In Europa": "De despoot Atatürk beheerst meer dan 60 jaar na zijn dood in minstens zo sterke mate de Turkse samenleving. Het seculiere karakter van het land, gehaat door religieuzen en fundamentalisten, wordt nauwgezet bewaakt door het leger. Getuige daarvoor de coups van 1961, 1980 en 1998". Ook zegt hij: "Tussen Turkije en Europa ligt een grote barrière. Is het wel het klassieke moslimkarakter van het land? Is het niet veeleer de feynationalistische en dictatoriale modernisering door Atatürk die een blijvende toenadering met het huidige Europa in de weg zit? Anders gezegd ligt het probleem wel bij Mohammed? Ligt het niet minstens zo sterk bij Atatürk?"⁷³

⁷³ MAK, G., *In Europa*, Uitgeverij Atlas, Amsterdam/Antwerpen, p. 659-660.

6. De PKK – The Kurdistan Workers Party

6.1. Is Koerdistan een Utopie?

“None of the countries where Kurds lived were true democracies and attempts to work within political systems for broader rights or autonomy have always failed”⁷⁴. Dit verklaarde Alizo Marcus, Amerikaans journalist in Ankara, waar hij uitgewezen werd vanwege zijn franke kritiek. Hij was echter zeer realistisch.

“If there is one thing that all countries of the region agree on and – the limited states too – it is that independent Kurdistan is a bad idea”⁷⁵. En dat realiseren alle landen met Koerdische minderheden zeer goed. Die situatie zou burgeroorlogen veroorzaken uit afgunst want de Koerdische bodem zit vol oliereserves en de nationale autoriteiten zouden die rijkdommen nooit afstaan. Daarbij komt nog dat er geen intellectuele infrastructuur onder de bevolking voorhanden is.

Het is per slot van rekening een aparte situatie. De Koerden vormen een volk zonder land en zonder rechten. En in Turkije wordt hen taal en cultuur ontnomen⁷⁶. Dit is een eigenaardige paradox. Zij leven en wonen van oudsher in hun regio en zijn er niet gewent, alleen als zij hun etniciteit verloochenen. Het zijn dus mensen zonder mensenrechten. Kinderen mogen geen Koerdische namen krijgen in Turkije en de dorpen krijgen Turkse namen.

6.2. Ontstaan en motivering

De Koerdische arbeiderspartij of PKK heeft het niet altijd op vredelievende wijze gezocht. Hun visie leek duidelijk: wat op wettelijke wijze niet kon bereikt worden moet met de wapens afgedwongen worden. Dit lijkt een wanhopige houding van een in het nauw gedreven volk. Er wordt zelfs geconcludeerd dat de PKK het resultaat is van de Koerdische kwestie.

De PKK inspireerde zich op de links revolutionaire strategie. In een eerste fase voorzagen zij een democratisch en onafhankelijk Koerdistan (inclusief de Koerdische regio's in Irak, Iran en Syrië). Daarna pas kon de strijd beginnen voor een verenigd socialistisch Koerdistan. Geweld was hierbij gerechtvaardigd. In 1980 was er een militaire coup en verbleef het gros van het leger in de Koerdische regio, wat men zou kunnen noemen Turks Koerdistan. Men wilde de Koerden in Turkije neutraliseren.

⁷⁴ Marcys, A., *Blood and believe*, New York, University press, 2007, p. 17.

⁷⁵ Marcus, A., o.c., p. 10.

⁷⁶ Bohler, B., *De zwerftocht van een leider: achter de schermen van de zaak Ocalan*, Amsterdam, Arbeidspers, 2000, p. 63.

Er kwam een nieuwe grondwet waarin heel wat vrijheden werden geschrapt. De aanwezigheid van grote groepen Koerden juist over de grenzen was moeilijk te verteren voor Turkije en het leger was bijzonder actief in de regio. Het is een feit dat er verzet was, doch dat verzet in het zuidoosten werd in de periode van 1980 tot 1983 gebroken. Opstandelingen werden vermoord of gearresteerd, dorpen verwoest zodat de bevolking op de vlucht moest.

6.3. Reacties op de militaire actie

Door die acties schond Turkije de mensenrechten, doch hierdoor won de PKK aan invloed. Op 15 augustus 1984 ving de PKK haar gewapende strijd aan. Zij viseerden rechts Turkije, de staat, de ambtenaren, de dorpswachters en collaborateurs. Het was een vorm van guerrilla. Zij vielen politieposten aan en lokten legerpatrouilles in hinderlagen. Zij saboteerden zelf de infrastructuur. De strijd was bloedig en de reactie van het leger hevig. Zij zonden massaal troepen naar het platteland en zij bewapenden de dorpswachters. Ze dwongen Koerden om zich aan te sluiten bij de dorpswacht om zo hun loyaliteit tegenover de Turkse staat te tonen. Als zij weigerden werden zij beschouwd als sympathisanten van de PKK en werden zij het doelwit van de veiligheidsdiensten. De PKK van haar kant beschouwde diegenen die toegaven aan de Turkse druk als verraders en zij en hun families werden vaak slachtoffers van wraakacties. De toestand escaleerde naar dramatisch in zoverre dat Turkije de noodtoestand afkondigde in de Turkse regio, dat was in 1987⁷⁷.

Mensenrechten werden geschonden op grote schaal. De Koerden werden van het platteland verdreven, mishandeld of vermoord. Het Turkse leger zette Syrië onder druk om de PKK niet langer te steunen. Daarop wezen ze Abdullah Öcalan, de leider van de PKK uit⁷⁸.

6.4. Is de PKK een terreurgroep?

Vooreerst dient gezegd dat Öcalan zijn volgelingen opdracht heeft gegeven om de gewapende strijd te stoppen en naar hun buurland te trekken⁷⁹. Het staat buiten kijf dat de groep veel daden gepleegd heeft die door geen enkele vorm van recht gedekt zijn en als terreurdaad moeten beschouwd worden.

De PKK heeft echter de wapens neergelegd op bevel van Öcalan. Toch blijft de Turkse overheid haar beschouwen als een terroristische groep. Zij formuleert het officieel als een probleem van terrorisme

⁷⁷ Marcus, A., *o.c.*, p. 41.

⁷⁸ Amain, K. en Kielstra, N., *De Koerden*, Amsterdam, Het Spinhuis, 1992, p. 27.

⁷⁹ Özcan, A.K., *Turkey's Kurds: a theoretical analysis of the PKK and Abdullah Öcalan*, Routledge, London, 2006, p. 205.

dat nog verergerd wordt door economische en sociale moeilijkheden. Turkije erkent niet dat zij aan de basis liggen van de situatie door het negeren van etnische en culturele identiteit van de Koerden. Ze gaan kort door de bocht door te stellen dat de Koerden Turks burgerschap hebben. Derhalve moeten de Koerden niet bevrijd worden en kan de PKK geen bevrijdingsbeweging zijn. Turkije verwerpt elk verzoek van de Koerden en beschouwt dit als een poging tot afscheiding en ze bestrijden de terroristen met alle militaire middelen. Dit is een Turkse interne kwestie en er is volgens hun visie geen sprake van oorlog.

Contraterrorisme is een geoorloofde houding vanwege de overheid en onderhandelen doen ze niet met terreurzaaiers. De Turken willen de Conventies van Genève omzeilen⁸⁰. Ondanks het feit dat Turkije de PKK een terroristische organisatie noemt en beweert niet in oorlog te zijn met de guerrilla beweging, is het internationaal humanitair recht toch geldig in dit conflict⁸¹.

De Conventies van Genève (het recht van de gewapende conflicten) zijn van toepassing vanaf het ogenblik dat er sprake is van een gewapend conflict. Aangezien de criteria om te spreken van dergelijk conflict, namelijk een gewapende groepering die strijd met minstens één groep of die strijdt met de overheid, waarbij het geweld voldoende intens en samenhangend is, aanwezig zijn in Turkije, geldt per definitie het internationaal humanitair recht. Omdat het conflict tussen de Turkse staat en de PKK een intern conflict is, kunnen de PKK strijders echter geen aanspraak maken op het statuut van krijgsgevangene, wat bij internationaal conflict wel het geval zou zijn.

Door de PKK als terroristen te kwalificeren heeft de Turkse overheid een punt. Ze verdedigen zich tegen een Turkse misdadige organisatie en hun acties zijn dus legitiem terwijl de daden van de PKK illegaal zijn. De stugge houding van Turkije in deze materie blijft een obstakel voor dialoog. Zelfs de aankondiging van een staakt het vuur door de PKK wordt genegeerd. Ze willen gewoon niet onderhandelen met terroristische organisaties zoals zij dat noemen.

Daar de PKK van oorsprong uiterst links gericht was, is het niet verwonderlijk dat de groepering op de lijst van de terroristische organisaties kwam van Amerika en Europa. Na de gebeurtenissen van 11 september gooiden zij het marxisme-leninisme af om als mensenrechtenactivisten beschouwd te worden. Turkije slaagde erin om de PKK te laten erkennen als terroristen in plaats van als vrijheidstrijders. Dit was in feite niet zo moeilijk te realiseren om geopolitieke redenen en anderzijds de “war on terror” hype als gevolg van 11 september 2001 die Amerika in de greep hield. Het is duidelijk dat de PKK moeilijk van dit stigma zal geraken.

⁸⁰ Claessens, H., *De Koerdische kwestie in Turkije*, *Koerdisch instituut Brussel*, 2008, p. 7.

⁸¹ Zie verder.

De militairen waken angstvallig over een harde aanpak en stemmen over enige versoepeling worden snel de mond gesnoerd. Het is nu wel duidelijk dat het geweld voor de PKK het enige mogelijke antwoord is op de onderdrukking van de Koerdische bevolking en een reactie op de wreedheden van de militairen in het Zuidoosten. In de strijd van de PKK zijn er onschuldige slachtoffers gevallen en er zijn manifest terroristische daden gepleegd, maar het geweld was in essentie gericht tegen de Turkse staat en de collaborateurs. De Turkse veiligheidsdiensten hebben evenals het leger heel wat gruwelijkheden gepleegd die in wezen even goed als terreur beschouwd mogen worden. Uit ethisch oogpunt kunnen zij eigenlijk als terroristen beschouwd worden.

Britta Bohler, de advocaat van Öcalan stelt onomwonden dat de kwalificering van Öcalan als terrorist betwistbaar is. Namelijk de aard van de beschuldiging: de Antiterrorismewet bevat een precieze lijst van misdrijven die als terrorisme kunnen beschouwd worden zoals vliegtuigkapingen, gijzelingen, aanslagen op ambassades. Dit zou bijgevolg niet gelden voor Öcalan. Het moet gaan om daden gepleegd in vreedstijd en uitsluitend gericht tegen niet militaire doeleinden. Dit gaat ook niet op.

6.5. De PKK op lijst van terroristische groeperingen

6.5.1. Inleiding

Na de aanslagen van 11 september namen de Verenigde Naties enkele maatregelen aan ter bestrijding van terrorisme. Het was onder andere de bedoeling om de financiering naar die terroristische organisaties te blokkeren. De bronnen van deze financiering zijn voornamelijk afkomstig van donaties van sympathisanten, legale commerciële activiteiten en illegale activiteiten als drugshandel, wapen- en mensenhandel, fraude en afpersing. Ook de PKK wordt ervan beschuldigd zich in te laten met heroïnehandel en afpersing in de vorm van het ‘innen van belastinggelden’. En ook in Europa is blijkbaar sprake van het incasseren van ‘jaarlijkse belasting’ onder Koerdische ondernemers, soms in ruil voor ‘bescherming’⁸².

De VN-veiligheidsraad nam in 2001 Resolutie 1373 aan inzake de bestrijding van internationaal terrorisme. Deze legt staten de plicht op om de financiële middelen en fondsen van personen en organisaties die zich inlaten met terroristische activiteiten te bevriezen. De EU, de aanslagen van Londen en Madrid indachtig, heeft uitvoering gegeven aan Resolutie 1373 door een gemeenschappelijk standpunt van de Raad van Ministers op 27 december 2001. Er werd een verordening aangenomen en een besluit dat een lijst bevat van personen en entiteiten die er van

⁸² Van Der Mei, A.P., Deel I: Gerecht schrappt PKK en Kongra-Gel van Terroristische lijst, http://www.azady.nl/articles.php?article_id=532, 26 maart 2009.

worden beschuldigd terroristische daden te plegen of daarbij zijn betrokken. Op die lijst staan organisaties als de ETA, het IRA, de terroristische tak van de Hamas, OMPI, de Palestijnse Jihad en andere revolutionaire groeperingen, inclusief de namen van hun leden⁸³.

In eerste instantie stond de PKK niet op de Europese lijst, maar werd daar in mei 2002 alsnog op geplaatst. Sindsdien is de lijst regelmatig bijgewerkt, maar de PKK bleef daarop vermeld staan⁸⁴. Zoals reeds gezegd heeft de PKK sinds juli 1999 een nieuwe koers ingeslagen om op te komen voor de rechten van het Koerdische volk. Het besloot eenzijdig de gewapende strijd tegen de Turkse overheid te staken, onder voorbehoud van het recht op zelfverdediging. Op het PKK congres verklaarde men dit formeel en werd een nieuwe groepering, Vrijheid en Democratie Congres van Kurdistan (KADEK), opgericht om op democratische wijze namens de Koerdische minderheid politieke doelstellingen te bereiken. Daarnaast werd in november 2003 KONGRA-GEL opgericht, dat zich inzet voor de erkenning en bescherming van de Koerdische identiteit en rechten door vreedzame en democratische middelen. KONGRA-GEL heeft publiekelijk het gebruik van geweld afgewezen, doch leidden deze beleidswijzigingen er niet toe dat EU de PKK van de lijst schrapt. Integendeel, in 2004 werd de verwijzing naar de PKK op de lijst vervangen door een verwijzing naar “Arbeiderspartij van Koerdistan (PKK), alias KADEK, alias KONGRA-GEL”⁸⁵.

6.5.2. Eerste uitspraak Gerecht van eerste aanleg

De PKK vocht deze beslissing aan en in juli 2002 stelde de broer van Abdullah Öcalan, Osman, beroep in voor het gerecht van eerste aanleg in Luxemburg. Ook het Koerdisch nationaal Congres, dat zelf niet op de lijst was en is geplaatst, stelde beroep in, door Vanly.

Op 15 februari 2005 wees het Gerecht beide verzoeken op procedurele gronden af. Het beroep van de PKK was formeel ingediend door Öcalan, die stelde dat hij namens de PKK handelde. Het Gerecht kwam evenwel tot de conclusie dat Öcalan niet als rechtsgeldige vertegenwoordiger van de PKK kon worden beschouwd omdat de PKK in april 2002 was opgeheven en dat het PKK congres had verklaard dat alle in naam van de PKK ondernomen activiteiten als onrechtmatig werden beschouwd. Een organisatie die zelf zegt heeft opgehouden te bestaan, kon volgens het Gerecht niet rechtsgeldig een vertegenwoordiger benoemen.

⁸³ Van Der Mei, A.P., Deel I: Gerecht schrapt PKK en Kongra-Gel van Terroristische lijst, http://www.azady.nl/articles.php?article_id=532, 26 maart 2009.

⁸⁴ <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PRES/03/264&format=HTML&aged=0&language=NL&guiLanguage=en>, Terrorismebestrijding, actualisering lijst terroristische organisaties.

⁸⁵ Van Der Mei, A.P., Deel I: Gerecht schrapt PKK en Kongra-Gel van Terroristische lijst, http://www.azady.nl/articles.php?article_id=532, 26 maart 2009.

Het Gerecht stelde dat de KNK niet zelf op de lijst stond en in feite beroep in stelde namens zijn leden, waaronder dus de PKK. Volgens vaste Europese rechtspraak is een vereniging die is opgericht ter behartiging van de collectieve belangen van een groep personen of organisaties, enkel een zaak kan aanspannen indien die leden dat zelf kunnen. Omdat de PKK volgens het Hof niet meer bestond en KADEK geen lid was van het KNK, wees het Gerecht het verzoek van het KNK dus af. Wel wees het Gerecht er op dat een ander lid van het KNK mogelijk beroep zou kunnen instellen en dat KONGRA-GEL dat reeds had gedaan .

6.5.3. Tweede uitspraak Gerecht van eerste aanleg

Zowel Öcalan als Vanly tekenden hoger beroep aan bij het Hof van Justitie⁸⁶. Het Hof verwierp het beroep van Het KNK en Vanly. Het KNK zou slachtoffer zijn onder meer omdat het risico zou lopen dat zijn eigen tegoeden zouden worden bevroren. Het Hof ging hier niet mee akkoord en verwees onder meer naar een uitspraak van het EHRM waarin uitdrukkelijk was bepaald dat personen die beweren banden te hebben met een organisatie die op de genoemde lijst van terroristische entiteiten staat, maar die er zelf niet op staan, niet de hoedanigheid hebben van slachtoffer. Aangezien het KNK dus niet op die lijst staat moest het beroep worden verworpen.

Öcalan en de PKK hadden meer geluk. Het Hof van Justitie oordeelde dat de opvatting van het Gerecht van Eerste Aanleg als zou de PKK niet meer bestaan, onjuist was. Het PKK congres had immers enkel besloten haar gewelddadige acties op te geven, zonder de organisatie zelf op te heffen. Het Hof concludeerde dat het Gerecht van onjuiste feiten was uitgegaan en verwees de zaak derhalve terug naar het Gerecht van Eerste Aanleg.

Op 3 april 2008 heeft het Gerecht van Eerste Aanleg opnieuw uitspraak gedaan⁸⁷.

Het was van oordeel dat het feit dat de PKK op de lijst stond van terroristische organisaties haar de bevoegdheid geeft om een verzoekschrift in te dienen. De PKK zelf gaf enkele argumenten⁸⁸, maar het gerecht ging enkel in op het laatste: de Europese raad had niet afdoende gemotiveerd waarom het PKK als een van terrorisme beschuldigde organisatie werd beschouwd⁸⁹. Het Gerecht stelde dat een

⁸⁶ <http://curia.europa.eu/nl/actu/communiqués/cp07/aff/cp070003nl.pdf#xml=http://158.167.146.104:7001/www/xmlread.jsp?ServerSpec=158.167.146.104:9000&K2DocKey=http%3A%2F%2Fcuria.europa.eu%2Fnl%2Factu%2Fcommuniqués%2Fcp07%2Faff%2Fcp070003nl.pdf%40CURIA&QueryText=PKK+lijst+van+terroristische+organisaties>, Arrest van het Hof van Justitie in de zaak C-229/05-P, Percommuniqué nr. 3/07, 18 januari 2007.

⁸⁷ Gerecht van eerste aanleg, 3 april 2008, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:142:0023:0023:NL:PDF>.

⁸⁸ Het in strijd zijn met mensenrechten en het zelfbeschikkingsrecht.

⁸⁹ Besluit 2002/460/EG van de Raad van 17 juni 2002 tot uitvoering van artikel 2, lid 3, van verordening (EG) nr. 2580/2001 inzake specifieke beperkende maatregelen tegen bepaalde personen en entiteiten met het oog op

Europese instelling die een bepaalde handeling verricht duidelijk en ondubbelzinnig de redenen voor die handeling moet aangeven. De Raad poneerde dat zij de beweegredenen om de tegoeden van de PKK te blokkeren had weergegeven zij het later, in april 2007. Maar dit argument werd verworpen door het Gerecht aangezien de plicht tot deugdelijke motivering geldt op het moment dat een besluit wordt genomen (in casu dus mei 2002) en niet naleving van die plicht niet met terugwerkende kracht kan worden teniet gedaan.

Volgens het Gerecht was het niet duidelijk voor de PKK waarom de organisatie op de lijst was geplaatst en vernietigde daarom het besluit van de Raad. Ze komt tot dezelfde conclusie voor de KONGRA-GEL. Ook het besluit van 2004⁹⁰, waarin de verwijzing naar de PKK werd vervangen door een verwijzing naar “Arbeiderspartij van Koerdistan (PKK), alias KADEK, alias KONGRA-GEL” werd evenmin afdoende gemotiveerd⁹¹.

6.5.4. Conclusie

Ook al stelde het Gerecht de PKK en KONGRA-GEL in het gelijk is er slechts sprake van een pyrrusoverwinning. Het ging louter om de niet motivering en niet echt om een uitspraak ten gronde. Het valt te betwijfelen of de Europese rechter op basis van feiten diep zal ingaan op de vraag of de PKK een terroristische organisatie is. Het is immers vooral een politieke kwestie⁹². De Raad heeft bovendien nog steeds de mogelijkheid ze alsnog op de lijst te plaatsen, waar dan opnieuw beroep kan worden ingesteld. Het is duidelijk dat het laatste woord hierover nog niet gezegd is.

de strijd tegen het terrorisme, en tot intrekking van besluit 2002/334/EG, wordt nietig verklaard voor zover het de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) betreft., P.B., L. 160, 28 juni 2003.

⁹⁰ Besluit van de Raad tot uitvoering van artikel 2, lid 3, van Verordening (EG) nr. 2580/2001 inzake specifieke beperkende maatregelen tegen bepaalde personen en entiteiten met het oog op de strijd tegen het terrorisme, en tot intrekking van Besluit 2005/428/GBVB, P.B., L. 272, 18 oktober 2005.

⁹¹ Van Der Mei, Deel II: Europees Gerecht schrapt PKK en Kongra-Gel van Terroristische lijst, http://www.azady.nl/articles.php?article_id=532, 26 maart 2009.

⁹² Van Der Mei, Deel II: Europees Gerecht schrapt PKK en Kongra-Gel van Terroristische lijst, http://www.azady.nl/articles.php?article_id=532, 26 maart 2009.

6.6. De Koerden in het buitenland

De eerste Koerden die naar het buitenland trokken deden dit om economische reden, als gastarbeiders. Dat was destijds niet onoverkomelijk en er ontstonden vrij vlug gemeenschappen. Ze zochten mekaar op. Deze mensen waren niet politiek gevormd.

Vele Turkse Koerden emigreerden later vanwege het geweld en de vervolgingen in hun land en die mensen waren wel gepolitiseerd. Zij streken neer in vrijwel alle Europese landen. Zij hadden begrijpelijkerwijze een stevige dosis rancune tegenover de Turken omwille van het negeren van hun Koerdische eigenheid. Onwillekeurig ontwikkelde zich een nationaal bewustzijn waardoor ook de eerste gastarbeiders aangestoken werden. Het Koerdisch bewustzijn kon zich hier ontwikkelen zonder vrees voor repressie. Zo ontstonden er in vele landen Koerdische instituten die magazines, boeken en tijdschriften uitgaven in de lokale talen zodat het Koerdisch probleem algemeen bekend raakte⁹³. Er werden zelf TV-uitzendingen in het Koerdisch georganiseerd. Dat was zelfs het geval vanuit Denderleeuw bij Aalst. Maar dat is stopgezet onder druk van Turkije wegens vermeende bindingen met de PKK.

Die zender MED TV en later ROJ TV was zeer belangrijk voor de Koerden in Turkije. In zoverre dat de veiligheidstroepen schotelantennes vernielden van de Koerden. Het spreekt vanzelf dat Turkije de ontwikkeling nauwlettend volgde en de nationalistische reflex is steeds oorzaak van botsing tussen de Koerdische en Turkse gemeenschappen.

Europese organisaties die sympathiek stonden tegenover de Koerden zorgden voor financiële en politieke steun voor de Koerdische strijders in Turkije en waren bijzonder actief om de wantoestanden aan te kaarten bij de internationale organisaties.

⁹³ Vanden Bavière, P., De Koerden tussen Europa en Turkije, Berchem, Brussel, Koerdisch Instituut, 2001, p. 218-219.

7. Het probleem Öcalan

7.1. Inleiding

Abdullah Öcalan is geboren in een ruraal dorp, Sanliurfa. Aangenomen wordt dat het in 1949 was⁹⁴. De streek waar hij woonde was arm en bewoond door Koerden, Armeniërs, Turken en uiteraard waren er heel wat gemengde huwelijken, wat ook het geval was in de familie Öcalan. Het feit is dat hij eerst Turks leerde in de basisschool. Hij was de oudste van zeven en hij verklaarde dat het er in zijn gezin ruw aan toe ging. Zijn moeder was de baas en gaf haar kinderen een Spartaanse opvoeding. Van haar erfde hij zijn hard karakter. Hij was een goed student, hield van geschiedenis en vereerde Atatürk. Hij wou officier worden, maar mislukte bij het ingangsexamen in de militaire school. Het werd dan politieke wetenschappen.

Aan de universiteit kwam hij weldra in contact met linkse studenten en hij raakt in de gevangenis. “For me prison was a school on advancing the political struggle”⁹⁵. Hij had inmiddels zijn linkse klassiekers gelezen en was een overtuigend spreker en debater. Er waren toen meerdere groepen van opstandige Koerden. Doch die vonden Öcalan te brutaal en waren tegen zijn felle marxistisch-leninistisch theorieën. Hij werd de leider van de links-revolutionaire organisatie waar geen plaats was voor liefde en seks. Toch trouwde Öcalan in 1978 met een afgestudeerde uit een beter milieu⁹⁶. Dat viel niet in de smaak van zijn kompanen en na verloop van tijd scheidde hij van zijn vrouw.

7.2. Gang van zaken

Öcalan werd door het volk vereerd maar zijn medestanders ervoeren hem als een meester die geen tegenspraak dulde, een gevoelloze dictator. Nieuwe rekruten werden zorgvuldig geselecteerd en die moesten blindelings gehoorzamen of ze werden geliquideerd uit vrees voor verklikking.

Het was een gewelddadige opstandige groep die zich tegenover haar tegenstanders ongenadig opstelde. De PKK was zich bewust van de collateral damage en formuleerde het als volgt: “It was also clear that some Kurds saw the killing of civilians as an unfortunate but unavoidable aspect of the PKK’s legitimate fight”.

Op 28 augustus 1998 verklaarde de tweede man van de PKK, Murat Karilian, zich bereid tot een wederzijds staakt het vuren. Turkije heeft daar niet op gereageerd. De Koerden begonnen in te zien dat de escalatie van geweld geen oplossing bood en hun leider zat in de gevangenis. De pro-Koerdische DTP drong ook aan op een staakt het vuren en riep op tot een betere dialoog over de Koerdische

⁹⁴ Marcus, A., o.c., p. 21.

⁹⁵ Marcus, A., o.c., p. 25.

⁹⁶ Marcus, M., o.c., p. 42.

kwestie in het zuidoosten⁹⁷. De partij vroeg gewoon de gevechten te stoppen en maatregelen voor de terugkeer van de internal displaced persons⁹⁸ en de ontwikkeling op economisch, sociaal en cultureel vlak. De beëindiging van de vijandelijkheden was daaromtrent essentieel. Öcalan deed ook een indringende oproep op 28 september 2006 vanuit de gevangenis aan zijn volgelingen om een staakt het vuren af te kondigen.

Erdogan wees de oproep van de hand. Hij stelde onomwonden dat dergelijke engagementen tussen staten aangegaan worden. Terroristische organisaties hoeven geen voorstellen te doen. Toch kondigde de PKK op 30 september 2006 een eenzijdig bestand af. Zij ondernemen dus geen militaire acties meer behalve als ze aangevallen worden. Maar het Turks leger bestrijdt hen onverminderd voort.

7.3. Gevolgen

De hardnekkige houding van de Turken verwekt ipso facto een even harde reactie. Er vallen uiteraard slachtoffers langs beide kanten en psychologisch gezien zijn dat langs Turkse zijde, ‘gesneuvelden’, en voor de Koerden zijn hun doden ‘martelaars’. Het steeds toenemend aantal martelaren verhardt de houding van de Koerden en dat schijnen de Turken niet te begrijpen. Begrafenissen van gedode PKK strijders of omgekomen Koerdische militanten liepen in sommige gevallen uit op demonstraties en schermutselingen met de politie. Zo brak er naar aanleiding van een begrafenis op 28 maart 2006 oproer uit in Diyarbakir. De oproer verspreidde zich naar andere steden en hield dagenlang aan. Het was opvallend dat de demonstranten jongeren waren die de politie aanvielen en openbare gebouwen en winkels plunderden. De veiligheidsdiensten dienden gebruik te maken van traangasgranaten en hun vuurwapens⁹⁹.

Hoe dan ook mensenrechtenorganisaties hadden kritiek op het optreden van de ordetroepen. De Koerden zijn Öcalan nog niet vergeten. Op de verjaardag van zijn arrestaties op 15 februari 1999 zijn er telkens manifestaties en wordt zijn vrijlating gevraagd, maar de politie is telkens massaal aanwezig¹⁰⁰.

⁹⁷ Algemeen Ambtsbericht, *o.c.*, p. 19.

⁹⁸ Zie verder

⁹⁹ Algemeen Ambtsbericht, *o.c.*, p. 20.

¹⁰⁰ Algemeen Ambtsbericht, *o.c.*, p. 21.

7.4. Het uitleveringsrecht

7.4.1. Inleiding

Toen het nieuws verspreid werd op 16 februari 1999 dat Öcalan in de gevangenis zat in Turkije, protesteerden Koerden in gans Europa en demonstreerden tegen de vermoede medeplichtigheid van de Grieken. Op internationaal vlak eindigde daarmee een schertsvertoning die een maand duurde. Oorspronkelijk vluchtte Öcalan naar Syrië, doch onder druk van Turkije verliet hij uit eigen beweging Syrië om een oorlog tussen beide landen te vermijden. De Europese landen weigerden hem asiel te verlenen, waardoor hij zich verplicht zag van land naar land te zwerven. In eerste instantie werd hij door de Grieken uitgenodigd, doch wegens de gespannen relatie tussen Griekenland en Turkije werd hem uiteindelijk geen asiel verleend. Hij werd er onder andere van beschuldigd illegaal op het grondgebied te verblijven. Hij kwam uiteindelijk terecht in Kenia, waar hij asiel vond in de Griekse ambassade¹⁰¹.

De details van zijn vlucht vanaf Damascus zijn niet volledig duidelijk, maar zijn geval belicht aspecten van het Verdrag betreffende de status van Vluchtelingen, de Uitleveringswet, Uitleveringsverdragen, het Internationaal Verdrag van de Rechten van de Mens en het Zelfbeschikkingsrecht¹⁰².

7.4.2. De arrestatie van Öcalan

De feiten zijn niet precies gekend, maar toen hij Syrië verliet schijnt het dat hij voor een tijd naar Rusland ging voor hij in Italië gearresteerd werd wegens het land binnenkomen met een vals paspoort. Alhoewel de Italiaanse regering beweerde dat zijn arrestatie het gevolg was van een internationaal aanhoudingsbevel van 1990 dat uitging van Duitsland. Een uitleveringsverzoek ging uit van Turkije, maar werd verworpen door Italië. De Duitsers voerden het bevel van 1990 niet uit. Op dit punt wordt het beeld onduidelijk maar dan verliet Öcalan Italië en vroeg asiel in verscheidene Europese staten. Hij trok mogelijks naar Rusland alvorens naar Griekenland te vliegen, minstens om bij te tanken in Corfu en dan door te vliegen naar Kenia waar hij in de Griekse ambassade verbleef tot 15 februari 1999. Al dan niet met betrokkenheid van de Grieken verliet hij de ambassade en werd dan in een privéjet naar Turkije gevlogen in gezelschap van Turkse commando's. De betrokkenheid van de Keniaanse autoriteiten is onduidelijk. Dit terzijde.

¹⁰¹ Fen, M. en Dicle, F. , “De zaak Öcalan en het proces in Griekenland” <http://www.kurdishinstitute.be/page.php?ID=234>, 27 April 2008.

¹⁰² Gilbert, G., The arrest of Abdullah Öcalan, Leiden Journal of International law, 1999, p.565.

7.4.3. Het verzoek tot uitlevering

Toen Öcalan gearresteerd werd in Italië, verzocht Turkije om uitlevering. Dit werd uiteindelijk afgewezen omdat Turkije, tenminste in theorie, de doodstraf in stand hield.

De vraag is hier wat de verantwoordelijkheid is van Italië op grond van het internationaal recht. Italië en Turkije zijn beide partij bij het Europese Uitleveringsverdrag van 1957¹⁰³ en het Europees Antiterrorisme­verdrag van 1977¹⁰⁴. Vóór de uitlevering kan plaatshebben moet aangetoond worden dat de bewe­erde overtredingen uitleverings­mis­drijven zijn en dat er dubbele incriminatie is (artikel 2). Hoewel het erkend is dat de PKK, onder leiding van Öcalan, een van de bloedigste gewapende conflicten pleegde, zou het toch niet mogelijk zijn over te gaan tot uitlevering voor oorlogsmisdaden. Mis­drijven tegen de menselijkheid zijn immers moeilijk te definiëren en te bewijzen, vooral voor binnenlandse rechtbanken¹⁰⁵.

In het kader van het internationaal recht zijn minder zware misdrijven zoals moord en aanslagen met explosieven vatbaar voor uitlevering en gezien zij de Turkse staat bedreigen zou extraterritoriale jurisdictie toegestaan zijn volgens het beschermingsbeginsel¹⁰⁶. Dus op het eerste zicht kon Öcalan uitgeleverd worden. Maar het is wel zo dat een voortvluchtige op basis van het Europees Uitleverings­verdrag kan opwerpen dat hun misdrijven een politiek karakter hebben. Artikel 3.1.: *uitlevering is niet toegestaan indien de overtreding voor dewelke het verzoek geldt door de eisende partij wordt beschouwd als een politieke overtreding of een overtreding gelieerd aan een politieke overtreding.*

Evenwel wordt algemeen aanvaard in praktisch alle uitleveringsprocedures dat de interpretatie van de exceptie voor politieke misdrijf verschilt van land tot land. De materie wordt overigens nog complexer door het feit dat Öcalan asiel zocht in Italië. Italië, als partij bij het Vluchtelingen­verdrag van 1951 en het protocol van 1967, is verplicht onder artikel 33 van het vorige geen enkele vluchteling terug te sturen. Artikel 1 f) daarentegen sluit diegenen van wie *ernstige redenen zijn om te veronderstellen, dat: hij een misdrijf tegen de vrede, een oorlogsmisdrijf of een misdrijf tegen de menselijkheid heeft begaan, hij een ernstig, niet-politiek misdrijf heeft begaan buiten het land van toevlucht, voordat hij tot dit land als vluchteling is toegelaten; hij zich schuldig heeft gemaakt aan handelingen welke in strijd zijn met de doelstellingen en beginselen van de Verenigde Naties.* Artikel 33 is ietwat beperkter: *Op de voordelen van deze bepaling kan evenwel geen aanspraak worden gemaakt door een vluchteling ten aanzien van wie er ernstige redenen bestaan hem te beschouwen als een gevaar voor*

¹⁰³ Europees Verdrag betreffende uitlevering 13 december 1957, B.S., 28 maart 1995.

¹⁰⁴ Europees Verdrag tot bestrijding van terrorisme 27 januari 1977, B.S., 1 februari 1986.

¹⁰⁵ Gilbert, G., o.c., p.567.

¹⁰⁶ Gilbert, G., o.c., p.567.

de veiligheid van het land waar hij zich bevindt, of die, bij gewijsde veroordeeld wegens een bijzonder ernstig misdrijf, een gevaar oplevert voor de gemeenschap van dat land.

Om de zaken nog te compliceren: Italië en Turkije zijn beide lid van het Europees Antiterrorismeverdrag. Dit verdrag laat toe de exceptie van politiek misdrijf uit te sluiten tussen partijen in geval van ernstige gewelddadige misdrijven. Italië deponeerde echter reserves hieromtrent en zou de vluchteling niet uitleveren voor een politiek misdrijf. Dit schijnt de bedoeling van het Verdrag te verwerpen. Bijgevolg is het feit dat de exceptie voor politiek misdrijf openstaat voor interpretatie en dat de Europees Antiterrorismeverdrag geen duidelijkheid schept er eveneens geen duidelijkheid was of Öcalan zou uitgeleverd worden¹⁰⁷.

Daarbij zocht Öcalan asiel in Italië. Italiës verplichting volgens het internationaal recht is, geen vluchteling terug te sturen indien ze vervolgd zouden worden in de staat waar zij heen moeten. Worden echter uitgesloten van de vluchtelingenstatus: zij die ernstige niet politieke misdrijven plegen. Er is dus overlapping¹⁰⁸. De exceptie politiek misdrijf in de uitleveringswet en gelijklopend, artikel 3.2. Europees Uitleveringsverdrag verbiedt het terugsturen naar landen waar de vluchteling zou vervolgd worden. De twee gevallen mogen geëigend schijnen omdat van beide de besluitvorming gebaseerd is op gelijkaardige feiten. Nochtans zou men kunnen komen tot een geval waar de aanvrager van een vluchtelingenstatus ernstige niet politieke delicten zou gepleegd hebben tegen artikel 1 f). Maar om hem te berechten moet duidelijk zijn of hij zou bedreigd zijn in zijn land volgens artikel 33 vluchtelingenverdrag. Men kan overigens niet uitleveren indien de betrokkene uitgesloten is onder artikel 1 f), dan moet er tijdelijk opvang geboden worden op voorwaarde dat er een bedreiging is in de betrokken staat.

Finaal moeten we het EVRM er ook bij betrekken. De reputatie van Turkije voor de behandeling van gedetineerden zou kunnen suggereren dat een klacht van Öcalan in Straatsburg tegen Italië had kunnen leiden tot niet uitlevering onder het Soeringprincipe¹⁰⁹. Het is niet alleen omdat hij zou kunnen geconfronteerd worden met de doodstraf. Feit is vooral dat tijdens zijn verblijf in een Turkse gevangenis hij blootgesteld zou kunnen worden aan foltering, vernedering en onmenselijke behandeling. Wat ondertussen al gebleken is.

¹⁰⁷ Gilbert, G., *o.c.*, p.568.

¹⁰⁸ Gilbert, G., *o.c.*, p.568.

¹⁰⁹ EHRM, *Soering/ Verenigd Koninkrijk*, arrest van 17 juli 1987, *Publ. E.C.H.R., Series A*, nr. 161.

7.4.4. Öcalans verwijdering uit Kenia

De problemen in Italië konden niet opgelost worden omdat Öcalan Italië ontvluchtte en na een ietwat tumultueuze tocht eindigde in de Griekse ambassade in Nairobi. Hoe Öcalan de Griekse ambassade verliet is niet geweten. Men had zich kunnen verwachten aan een formeel protest van de Grieken om uit te maken of Keniaanse of Turkse troepen hem gevangen genomen hadden binnen de diplomatieke gebouwen. Dit gebeurde echter niet.

Artikel 22 van de Verdrag van Wenen inzake diplomatiek verkeer van 1961 voorziet dat de gebouwen van de diplomatieke zending onschendbaar zijn en dat de staat die de zending herbergt, Kenia, speciaal de taak heeft hen te beschermen¹¹⁰. Artikel 41.3 voorziet dat de gebouwen van de zending niet mogen worden gebruikt op een wijze die onverenigbaar is met de functie van de zending. De vraag die men kan stellen is of de ambassade kan dienen als schuilplaats en of die te verzoenen is met de taak van de zending? Die kwestie is niet opgelost door het Verdrag van 1961, maar zelfs indien dit een schending van artikel 41 zou zijn dan kan het bezwaarlijk de onschendbaarheid volgens artikel 22 rechtvaardigen¹¹¹.

Als men aanneemt dat Öcalan werd vastgehouden buiten de ambassadegebouwen, dan rijst de vraag of hij ontvoerd werd uit Kenia of dat de Keniaanse autoriteiten samenwerkten in de ontvoering naar Turkije. Indien hij werd ontvoerd door de Turkse strijdkrachten, zou de Keniaanse soevereiniteit geschonden zijn. Wilt Kenia zou kunnen protesteren en de terugkeer van Öcalan zou kunnen eisen, heeft Öcalan geen recht om zijn gedwongen ontvoering aan te klagen als basis voor de foute Turkse jurisdictie¹¹². Het Europees Hof voor de rechten van de mens heeft zich hierover reeds uitgesproken¹¹³.

Öcalan voerde aan: “In mijn opinie is het essentieel dat, om het vertrouwen te promoten en respect voor de administratie van het gerecht en het vrijwaren van de onafhankelijkheid van het gerecht, het Hof moet afzien de beschuldigde te dwingen een proces te ondergaan in omstandigheden waarin zijn verschijnen voor het hof is afgedwongen door een ontvoering door de vervolgende staat. Er is een inherente objectie tegen zo een werkwijze op grond van publieke opinie en internationale ethos en omdat het de vreedzame co-existentie beschadigt en het respect voor soevereine naties. Dwingen is illegaal volgens het internationaal recht. Een tegengestelde visie zou eindigen op een manier, dat het

¹¹⁰ Verdrag van Wenen inzake diplomatiek verkeer 18 april 1961, *B.S.* 6 juni 1968.

¹¹¹ Gilbert, G., *o.c.*, p.571.

¹¹² Gilbert, G., *o.c.*, p.571.

¹¹³ Zie verder.

doel de middelen rechtvaardigt, wat eindigt in een situatie dat staten wetten breken om de overtuiging van enkele individuen te beschermen¹¹⁴.”

7.4.5. Het permanent arbitragehof

Als onderdeel van zijn asielzoektocht in Europa, ging Öcalan naar Nederland om te pleiten voor een Koerdische Staat voor het Permanent Arbitragehof. Dit Hof is opgericht in 1907 door het Verdrag voor de vreedzame beslechting van internationale geschillen.

Het Verdrag betreft inderdaad “internationale geschillen”, zodat Ocalan in feite geen legitieme eis kon voorleggen, zelfs al zou hij dit doen in naam van het Koerdische volk. Turkije heeft dit Verdrag ook niet geratificeerd en het legde bovendien een verklaring af dat dit Verdrag niet kon toegepast worden op interne problemen. Aldus was de poging in Den Haag een misvatting.

Nu zou Öcalan eventueel naar het internationaal strafhof in Den Haag kunnen stappen. Artikel 5 van het statuut geeft de jurisdictie van het hof: het vervolgen van genocide, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden. Artikel 6 tot en met 8 geeft een nadere invulling van deze begrippen. Turkije is echter geen lid. De internationale inmenging voor de oplossing van het dispuut tussen Turkije en het Koerdische volk is weer even ver dan voorheen.

7.4.6. Conclusie

Öcalan zou waarschijnlijk best gedaan hebben Italië niet te verlaten. Alhoewel Het Europees Antiterrorismeverdrag op het eerste zicht niet de garantie van de exceptie voor politiek misdrijf zou hebben gegeven, zouden de reserves van Italië hieromtrent evenals het respecteren van het niet uitvoeren van de doodstraf naar alle waarschijnlijkheid geleid hebben tot een weigering hem uit te leveren aan Turkije. Öcalan had de asielstatus kunnen bekomen van de regering in Italië¹¹⁵. Daarop zou hij het recht hebben gehad zich te vestigen in de Schengenlanden en daar waren deze juist zo bang voor. Schröder in West-Duitsland weigerde categorisch. Het is meteen duidelijk dat die landen stevige kolonies Turken en Koerden huisvesten en dat zijn geen doetjes.

Zijn behandeling door de Grieken zal waarschijnlijk nooit volledig gekend zijn, maar hij bevond zich binnen hun jurisdictie en was zo rechthebbend op alle rechten voorzien door het EVRM. Door toe te laten dat hij verwijderd werd uit die jurisdictie, zo dat er een substantieel risico was dat zijn rechten onder artikel 3 EVRM werden geschonden, is in strijd met het Verdrag. Het Grieks gedrag roept ook vragen op over het doel en gebruik van de ambassades, speciaal dan als het gaat over asielverlening.

¹¹⁴ Gilbert, G., *o.c.*, p.572.

¹¹⁵ Gilbert, G., *o.c.*, p. 573.

Finaal kan de afgedwongen arrestatie door Turkije elk proces voor een Turks tribunaal waardeloos worden ten aanzien van het Europees Hof, rekening houden met de zaak Bozano (artikel 5 EVRM – Zie verder).

Het conflict tussen de Turkse veiligheidsdiensten en de PKK is een van de bitterste en gewelddadigste en het is terecht dat personen die dat organiseren voor het gerecht moeten gebracht worden. Öcalan zou voor het gerecht verschijnen en dat betekent opsluiting en proces volgens de standaarden van artikel 5 en 6 EVRM.

“Noch onpartijdigheid, noch onafhankelijkheid vormen neutraliteit. Rechters zijn een deel van het radarwerk van de autoriteit in de staat en aldus kunnen ze niet vermijden dat er politieke beslissingen komen. De voornaamste functie van de rechters is de instituties van de staat te ondersteunen, zoals bij wet is vastgesteld. De verwarring ontstaat als beweerd wordt dat de rechters hoe dan ook neutraal zijn tussen deze die de instituties betwisten en deze die instituties controleren¹¹⁶.”

7.5. Rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Finaal stapte Öcalan naar het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

7.5.1. Voorlopige maatregelen

Het Hof bleek bereid in zaken waar de verdachte de doodstraf riskeert, met de nodige terughoudendheid, voorlopige maatregelen aan te duiden. Ook het Europees Parlement vaardigde een Resolutie uit om te verhinderen dat de doodstraf zou worden toegepast¹¹⁷. Op 4 maart 1999 ging het Hof in op een tweede verzoek van de advocaten van Öcalan. Het eerste verzoek werd immers afgewezen. Ze wensten voorlopige maatregelen te nemen om te vermijden dat Öcalan zou terecht worden voor een staatsveiligheidsrechtbank. Het Hof oordeelde eerder al dat zulke rechtbanken de bescherming onder artikel 6 niet voldoende waarborgden. De advocaten voerden aan dat deze keer meer op het spel stond aangezien de uitvoering van de doodstraf reëel was in deze zaak.

Het Europees Hof verzocht de Turkse regering daarom, bij wijze van voorlopige maatregel, om alles in het werk te stellen opdat de rechten van verzoeker onder artikel 6 zouden worden gegarandeerd, dat de rechten van verdediging zouden worden gerespecteerd, inzonderheid dat de verzoeker onbeperkte

¹¹⁶ Griffith, The politics the politics of the judiciary, at 292 en 343 zoals geciteerd door Gilbert, G.

¹¹⁷ Europees Parlement, Resolutie over de arrestatie van Abdullah Öcalan en de noodzaak een politieke oplossing voor de Koerdische kwestie te vinden, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1999:153:0039:0040:NL:PDF>

en effectieve toegang zou krijgen tot zijn advocaten in privé, en verzoeker effectief de mogelijkheid zou hebben om via zelf gekozen advocaten het individueel klachtrecht bij het Europees Hof uit te oefenen. Turkije werd ook verzocht om rapport uit te brengen over iedere genomen maatregel.

Op 30 november 1999 vaardigde het Hof een nieuwe voorlopige maatregel uit ten aanzien van de Turkse staat, waarbij deze werd verzocht de nodige stappen te nemen opdat de doodstraf, intussen al uitgesproken door de staatsveiligheidsrechtbank en bevestigd door Cassatie, niet zou worden uitgevoerd lopende het onderzoek door het Europees Hof¹¹⁸.

De doodstraf werd omgezet in levenslang, maar er werd bitter weinig aandacht geschonken aan de rest van de maatregelen door Turkije. Turkije weigerde gevolg te geven aan het verzoek van het Hof om te informeren over de genomen maatregelen om een eerlijk proces te verzekeren. Volgens de Turken ging dit de draagwijdte te buiten van artikel 39 Procedurereglement¹¹⁹.

7.5.2. Eerste uitspraak van het Hof

Naar aanleiding van het uitputten van de mogelijkheden op nationaal vlak richtte Öcalan zich naar het Europees Hof. Het Hof deed zijn eerste uitspraak over de zaak op 12 maart 2003¹²⁰. Öcalan voerde in zijn verzoekschrift onder meer dat zijn recht op leven (artikel 2), op fysieke integriteit (artikel 3), op persoonlijke vrijheid (artikel 5), op een eerlijk proces (artikel 6§1), op non retro-activiteit van de strafwet (artikel 7), op privé en gezinsleven (artikel 8), op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst (artikel 9), op vrije meningsuiting (artikel 10), op een effectief rechtsmiddel voor een nationale instantie (artikel 13), zijn recht om niet gediscrimineerd te worden (artikel 14) en om een verzoekschrift bij het Europees Hof in te dienen (artikel 34).

Enkel de artikels 3, 5 en 6 EVRM werden ontvankelijk geacht.

A. Artikel 3 EVRM en de doodstraf

De doodstraf is niet noodzakelijk strijdig met artikel 2 EVRM, dat het recht op leven beschermt. Het voorziet immers in een uitzondering voor de doodstraf. Bijna alle partijen bij het EVRM hebben echter het zesde protocol bij dit verdrag geratificeerd, dat de doodstraf afschaft in vreedstijd. Daarnaast is er nu ook het dertiende protocol, dat de doodstraf zelfs in oorlogstijd afschaft. Dit is echter nog niet in werking getreden.

¹¹⁸ Van de Lanotte, J., Handboek EVRM, Intersentia, 2005, p. 448.

¹¹⁹ Van de Lanotte, J., Handboek EVRM, Intersentia, 2005, p. 485.

¹²⁰ Hof Mensenrechten eerste afdeling, arrest Öcalan/ Turkije van 12 maart 2003, *R.U.D.H.* 2003, 466.

In oudere rechtspraak oordeelde het Hof dat artikel 3 EVRM niet kon worden ingeroepen in het geval de doodstraf zou worden uitgesproken, omdat dat strijdig zou zijn met de interne consistentie van het verdrag. Het is immers toegelaten onder artikel 2. Daarenboven kozen de lidstaten er zelf voor om te amenderen via Protocol Zes.

De interpretatie van het Verdrag is echter onderhevig aan maatschappelijke evolutie en is dynamisch. Men moet rekening houden met de ontwikkeling en algemeen aanvaarde standaarden inzake strafrechtelijk beleid in de verschillende lidstaten. De doodstraf wordt in bijna alle lidstaten verworpen en daar waar het nog toegelaten is wordt het niet meer toegepast. Afschaffing van de doodstraf is trouwens een voorwaarde voor toetreding binnen de Raad van Europa.

Het Hof stelt in de zaak *Öcalan* op 12 maart 2003 vast, dat de uitzondering op de doodstraf in het EVRM gewijzigd is: *“It can be said that capital punishment in peacetime has come to be regarded as an unacceptable, if not inhuman, form of punishment which is no longer permissible under Article 2 EVRM”*.

Daarom oordeelt het Hof nu dat zelfs als artikel 2 de doodstraf toelaat, het uitvoeren ervan niet is toegelaten indien de betrokkene geen eerlijk proces heeft gehad. In casu werd de doodstraf omgezet in levenslang. Zelfs, zegt het Hof, het uitspreken van de doodstraf na een oneerlijk proces geldt an sich als een onmenselijke behandeling wanneer er een reële mogelijkheid bestaat dat deze zal worden uitgevoerd. Dit creëert immers onzekerheid en angst. Het feit dat Turkije de doodstraf reeds lange tijd niet meer uitvoerde zou deze onzekerheid niet wegnemen.

Bijgevolg kunnen bepaalde omstandigheden die met de doodstraf gepaard gaan wel in strijd komen met artikel 3 EVRM. Opnieuw kan de zaak Soering worden geciteerd, waar de omstandigheid dat de persoon in kwestie jarenlang in ‘death row’ zou moeten verblijven, als een vernederende en onmenselijke behandeling moet worden beschouwd. Het Hof stelde een schending van artikel 3 vast in zoverre de doodstraf zou toegepast worden na een oneerlijk proces, maar vond niet dat hij in onmenselijke omstandigheden werd vastgehouden of op illegale wijze zou gearresteerd zijn¹²¹.

¹²¹ Brems, E., “Öcalan kreeg geen eerlijk proces”, *Juristenkrant* 2003, afl. 66, 12.

B. Artikel 5

a) De ontvoering

Artikel 5 § 1 bepaalt dat een vrijheidsberoving enkel langs de wettelijke weg mag gebeuren. De advocaten van Öcalan meenden dat zijn ontvoering niet wettelijk was omdat de Turkse arrestatiebevelen geen voldoende basis waren voor zijn arrestatie in het buitenland¹²². Kenia is geen partij bij het EVRM dus, de wettigheid naar Keniaans recht is irrelevant. De ontvoering zou slechts onwettig zijn als het extraterritoriale optreden van de Turkse overheid de soevereiniteit van Kenia en dus het internationaal recht zou schenden. Het Hof oordeelt dat het louter om een samenwerking tussen de Turkse en de Keniaanse autoriteiten ging en dat de Kenianen ofwel besloten hadden om Öcalan aan de Turken te overhandigen, ofwel om deze overhandiging te vergemakkelijken. Aangezien er tussen Turkije en Kenia geen uitleveringsverdrag bestaat dat een formele procedure vastlegt voor dergelijke gevallen, zegt het Hof dat het niet buiten alle redelijke twijfel vaststaat dat deze samenwerkingsoperatie een schending uitmaakt van het internationaal recht¹²³. Volgens het Hof kon de ontvoering van Öcalan dus niet als een schending van het EVRM worden gekwalificeerd.

b) Onverwijilde voorgeleiding voor een rechter

Turkije werd veroordeeld omdat het zeven dagen wachtte, na de arrestatie van Öcalan, om hem voor een rechter te brengen. Dit maakt een schending uit van artikel 5 § 3 EVRM, dat bepaalt dat wie gearresteerd is of gevangen wordt gehouden onmiddellijk voor een rechter moet worden geleid¹²⁴. Het Hof argumenteert dat de bijzondere problemen met betrekking tot het onderzoek naar daden van terrorisme de overheid geen vrijgeleide geven om verdachten te arresteren voor ondervraging, zonder effectieve controle van een rechter¹²⁵.

Daarenboven was er ook een schending van artikel 5 § 4 omdat Öcalan de mogelijkheid niet kreeg om de wettigheid van zijn arrestatie en detentie voor een rechter te betwisten. Het Hof stelt dat de mogelijkheid om zich te verweren zeker moet zijn, niet enkel in theorie maar ook in de praktijk¹²⁶,

¹²²<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=%D6calan&sessionid=21233683&skin=hudoc-en>, punt 79.

¹²³<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=%D6calan&sessionid=21233683&skin=hudoc-en>, punt 90.

¹²⁴<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=%D6calan&sessionid=21233683&skin=hudoc-en>, punt 104.

¹²⁵<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=%D6calan&sessionid=21233683&skin=hudoc-en>, punt 108.

¹²⁶<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=%D6calan&sessionid=21233683&skin=hudoc-en>, punt 69.

Öcalan er in de gegeven omstandigheden geen gebruik van maken, aangezien hij in complete isolatie afgezonderd zat op het eiland Imrali¹²⁷. Hij werd volledig incommunicado gehouden.

En inderdaad gezien de bijzondere omstandigheden van zijn arrestatie was de informatie die Öcalan zelf kon geven over zijn ontvoering trouwens cruciaal om de wettigheid van zijn arrestatie aan te vechten¹²⁸.

C. Artikel 6

a) Onafhankelijk en onpartijdig rechtscollege

Öcalan werd veroordeeld door een rechtbank van nationale veiligheid. In dergelijk rechtscollege zetelt een militair, naast twee burgerlijke rechters. Hier kunnen twijfels rijzen in verband met de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van het rechtscollege. Het is niet de eerste maal dat het Hof oordeelt dat in zulk geval artikel 6 § 1 wordt geschonden¹²⁹. Wat hier op de helling staat is het vertrouwen dat rechtbanken moeten uitstralen in een democratische samenleving, en zeker in strafprocedures ten aanzien van de beschuldigde.

In het proces tegen Öcalan werd de militaire rechter een week voor de uitspraak vervangen door een burger, terwijl het proces al meer dan twee maand bezig was¹³⁰. Aangezien het proces reeds grotendeels was verlopen voor de militaire rechter was dit slechts een magere maatregel. Het exceptionele karakter van dit proces, waarvan de verdachte een zeer bekend persoon was die in een langdurig gewapend conflict verwickeld was met het Turkse leger, en waarbij deze de doodstraf riskeerde, zijn factoren die men niet zomaar kan negeren. De aanwezigheid van een militaire rechter moet in zulke zaak wel twijfels doen rijzen bij de beklaagde over de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van het rechtscollege¹³¹.

b) Geen eerlijk proces

In casu werd Öcalan ondervraagd door de veiligheidsdiensten, een openbare aanklager en een rechter van de nationale veiligheidsrechtbank, gedurende zeven dagen tijdens zijn gevangenhouding, zonder dat hij kon worden bijgestaan door een advocaat. In die omstandigheden legde hij bekentenissen af die

¹²⁷ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=%D6calan&sessionid=21233683&skin=hudoc-en>, punt 72.

¹²⁸ Brems, E., "Öcalan kreeg geen eerlijk proces", *Juristenkrant* 2003, afl. 66, 12.

¹²⁹ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=%D6calan&sessionid=21233683&skin=hudoc-en>, punt 114.

¹³⁰ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=%D6calan&sessionid=21233683&skin=hudoc-en>, punt 119.

¹³¹ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=%D6calan&sessionid=21233683&skin=hudoc-en>, punt 120.

een belangrijke rol speelden bij zijn veroordeling¹³². Dit is op zichzelf een grove schending van de rechten van de verdediging van de beklaagde¹³³.

Wanneer hij nadien advocaten mocht ontvangen, waren er steeds veiligheidsagenten binnen gehoorafstand. Dit is een schending van het recht op bijstand van een raadsman, zoals gewaarborgd door artikel 6 § 3 c), dat volgens vaste rechtspraak het recht van de beklaagde omvat om met zijn raadslui te overleggen zonder dat derden hem kunnen horen. Dit schendt de rechten van verdediging¹³⁴.

Daarnaast waren er ook overdreven beperkingen op het contact tussen Öcalan en zijn advocaten. Ze konden elkaar slechts twee keer per week spreken, telkens gedurende één uur. In een zeer complexe zaak met een dossier van 17.000 pagina's is dat niet voldoende. Dit maakt eveneens een schending uit van artikel 6 § 3 c).

Ten slotte werd het recht op een eerlijk proces ook geschonden door de moeilijke toegang tot het dossier. Öcalan kreeg pas op het einde van het proces toegang tot zijn dossier. Hier geldt het probleem van wapengelijkheid. Volgens het Hof is het redelijk te veronderstellen dat hij zich beter had kunnen verdedigen als hij de bewijsstukken rechtstreeks en gedurende voldoende tijd had kunnen bestuderen. De aanklager hield Öcalan verantwoordelijk voor honderden gewelddaden die hij niet zelf had uitgevoerd. Als leider van de PKK was hij zelf beter geplaatst dan zijn advocaten om te weten wie precies welke verantwoordelijkheid droeg binnen zijn organisatie.

De advocaten zelf kregen pas toegang tot het dossier op 7 mei. Ze moesten dit zelf fotokopiëren, waarmee ze klaar waren op 15 mei. Op 31 mei al begonnen de hoorzittingen, en op 23 juni moesten de advocaten hun definitieve conclusies indienen. In dit verband ziet het Hof een probleem met het recht op tegensprekelijkheid, wat inhoudt dat elke partij een reële mogelijkheid moet krijgen om te antwoorden op de argumenten van de tegenpartij.

Turkije werd veroordeeld wegens een gebrek aan onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechters. Het Hof benadrukte dat het meest voor de hand liggende rechtsherstel in de gegeven omstandigheden zou bestaan uit de heropening van de strafprocedure waarbij de zaken zouden worden afgehandeld door een onafhankelijke en onpartijdige rechter.

¹³² <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=%D6calan&sessionid=21233683&skin=hudoc-en>, punt 141.

¹³³ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=%D6calan&sessionid=21233683&skin=hudoc-en>, punt 143.

¹³⁴ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=%D6calan&sessionid=21233683&skin=hudoc-en>, punt 151.

7.5.3. Tweede uitspraak van het Hof

Zowel Turkije als Öcalan tekende tegen deze uitspraak beroep aan. De ene omdat hij de uitspraak te streng vond, de andere omdat hij ze niet streng genoeg vond. Dit arrest werd gewezen op 5 mei 2005¹³⁵.

A. Artikel 5 en Bijstand van een advocaat.

In beroep oordeelde het Hof hetzelfde en zei bovendien dat Öcalan sindsdien te weinig contact met zijn advocaten had mogen onderhouden. Er was een onmogelijk contact tijdens de politiedetentie en ook nadien. De bijstand van een advocaat is essentieel zowel tijdens de terechtzitting als tijdens het vooronderzoek, omdat de advocaat een controlefunctie uitoefent ten aanzien van de bewijsgaring.

Het werd als mogelijke optie gezien om het proces in Turkije over te doen¹³⁶. Zo kwam enorme druk op het land. In feite kwam dit neer op een terechtwijzing van Turkije.

¹³⁵ Hof Mensenrechten eerste afdeling, arrest Öcalan/ Turkije van 12 maart 2003, *R.U.D.H.* 2000, 466.

¹³⁶ X., "Berichten van en over koerden", *Koerdisch instituut van Brussel*, 2001-2008.

8. Belangrijke internationale organisaties en verdragen

8.1. Situering

Er zijn verscheidene internationale organisaties in Europa ter bescherming van minderheden en mensenrechten. De belangrijkste zijn de Organisatie voor de Samenwerking en de Veiligheid in Europa (OVSE), de EU en al haar instellingen en de Raad van Europa (RvE). Op internationaal vlak zijn de Verenigde Naties vermeldenswaardig die enkele commissies coördineren die hierin gespecialiseerd zijn.

Daarnaast zijn er ook verschillende niet-gouvernementele organisaties (NGO's) die zich bezig houden met de materie. In Turkije zelf zijn onder andere de Turkse Mensenrechten Organisatie (IHD) en de Turkse Mensenrechten Stichting (TIHV) werkzaam. En op internationaal gebied Amnesty International (AI) en Human Rights Watch (HRW).

Turkije is lid van al deze verdragen en bijgevolg verplicht deze na te leven. Zij worden er regelmatig op gewezen wanneer zij de bepalingen hierop schenden. De belangrijkste verdragen worden hieronder beknopt weergegeven.

8.2. Organisatie voor de Veiligheid en de Samenwerking in Europa

Deze organisatie werd opgericht in 1973 als Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa. De instorting van het communisme vereiste een andere rol voor het CVSO en werd op 1 januari 1995 omgedoopt tot OVSE¹³⁷.

De organisatie spitst zich meer toe op bestuurlijke en militaire zaken en op zaken aangaande cultuur en samenleving, eerder dan juridische. Ze focust op conflictpreventie en het coördineren van Verdragen met betrekking tot Mensenrechten, democratie en rechtstaat. Haar documenten hebben een louter politieke waarde, de zogenaamde soft law¹³⁸.

De belangrijkste instellingen en personen zijn enerzijds de hoge commissaris voor de nationale minderheden. Zijn opdracht bestaat erin informatie in te zamelen over de situatie van minderheden. Hij dient hun rechten te beschermen, onder andere taal en onderwijs en moet etnische conflicten in Europa voorkomen. Anderzijds is er de Raad voor democratische instellingen en mensenrechten. Deze

¹³⁷Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa, <http://www.osce.org/>, 5 april 2009.

¹³⁸http://nl.wikipedia.org/wiki/Organisatie_voor_Veiligheid_en_Samenwerking_in_Europa, 5 april 2009.

stimuleert de democratisering van landen door onder andere democratische verkiezingen te controleren en te organiseren. Turkije liet beide instellingen voor het eerst toe in 2003¹³⁹.

Turkije verwijst wat betreft minderheden naar het Verdrag van Lausanne en de Koerden zijn daar niet erkend als nationale minderheid. De betekenis van OVSE is dus slechts gering voor Turkije.

8.3. De Raad van Europa (RvE)

De Raad van Europa is een organisatie waar 47 landen lid van zijn. Turkije maakt er deel van uit sinds 1949. De Raad heeft verschillende organen opgericht die moeten toezien op de naleving van haar verdragen.

Het belangrijkste orgaan is zonder twijfel het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Deze doet uitspraak over de schendingen van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). In tegenstelling tot de OVSE zijn haar uitspraken bindend voor het betrokken land. Ze houdt zich dus meer bezig met juridische zaken. Het EVRM biedt twee instrumenten om vermeende schendingen van mensenrechten aan de kaak te stellen: het individueel klachtrecht (een burger kan een zaak aanspannen tegen een lidstaat) en het interstatelijk klachtrecht. Individuele klachten tegen Turkije bleven aanvankelijk uit: Turkije aanvaardde het individueel klachtrecht namelijk pas in 1987. In 1982 maakten Nederland, Frankrijk, Denemarken, Noorwegen en Zweden gebruik van de mogelijkheid een interstatelijke klacht in te dienen tegen Turkije. De aanleiding was de situatie in Turkije onder het militaire bewind na de staatsgreep van 1980. De klacht leidde uiteindelijk tot een ‘minnelijke schikking’ in 1985. Mensenrechtenorganisaties reageerden destijds verontwaardigd op die schikking, maar feit is wel dat Turkije kort daarna overging tot erkenning van het eerder genoemde individueel klachtrecht en aanvaarding van de rechtsmacht van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Daarnaast werd Turkije partij bij verschillende verdragen die foltering tegengaan. Inmiddels heeft het Europese Hof veel Turkse zaken behandeld. Meest recente cijfers: in 2007 ging het om 331 arresten waarbij 319 maal een schending van het verdrag werd vastgesteld. Uit statistieken blijkt dat per 1 april 2008 85.000 zaken bij het Hof aanhangig zijn gemaakt, waarvan 11,2% (9500 zaken) afkomstig is uit Turkije. Er zijn onder meer uitspraken aangaande oneerlijk proces, vrijheid van meningsuiting en eigendomsrecht¹⁴⁰.

¹³⁹ Teirlinck, P., *De huidige situatie van de Koerden in Turkije met de politieke criteria van Kopenhagen als maatstaf*, thesis licentie in de politieke wetenschappen, Universiteit Gent, 2003-2004, p. 34.

¹⁴⁰ X., Turkije en mensenrechten na 1945, <http://www.turkije-instituut.nl/Mensenrechten%20na%201945--291/>, 26 februari 2009.

Het Comité van Ministers bestaande uit de Ministers van Buitenlandse Zaken ziet vooral toe op de uitvoering van de vonnissen van het EHRM, doch echte afdwingingsmechanismen ontbreken. De implementatie van de uitspraken zijn afhankelijk van de goodwill van de staten¹⁴¹.

De parlementaire Raad monitort nieuwe lidstaten in hun democratiseringsproces. Bij Turkije was dit het geval in 1996 omwille van de verscheidene mensenrechtenschendingen¹⁴².

Haar belangrijkste Verdragen zijn¹⁴³:

- EVRM 1954
- EVRM protocol 6: afschaffing van de doodstraf 2003
- European Social Charter 1989
- European Convention for the prevention of torture 1989
- Framework Convention on the protection of minorities
- European Charter for Regional and Minority Languages

De laatste twee verdragen werden nog steeds niet ondertekend door Turkije. Het baseert zich hiervoor op constitutionele gronden en argumenteert dat ondertekenen van het document het principe van gelijkheid onder hun burgers in gevaar zou brengen. Turkije zegt dat iedere burger het recht heeft om zijn religie, taal en cultuur uit te oefenen, maar dat het niet aan de staat is om deze rechten te erkennen, noch officiële steun te verlenen aan specifieke etnische identiteiten. Turkije blijft verwijzen naar het Verdrag van Lausanne waar Armeniërs, Joden en Grieken erkend worden als minderheden. De Grondwet laat hen niet toe andere minderheden aan de lijst toe te voegen, want dat zou een meer voordelige status verlenen aan andere etnische groepen en het principe van gelijkheid onder haar burgers schenden, aldus Turkije.

Deze twee verdragen bestonden nog niet toen Turkije toetrad tot de Raad van Europa in 1949. In principe was er geen juridisch bindende afspraak om de verdragen te ondertekenen. Toch denken Europese mandatarissen dat Turkije druk zal voelen om ze alsnog te ondertekenen in het kader van de

¹⁴¹Gerards, J., Rechtsvinding door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens http://www.law.leidenuniv.nl/general/img/rechtsvinding%20door%20het%20europees%20hof%20voor%20de%20rechten%20van%20de%20m_tcm11-73139.pdf, 26 februari 2009.

¹⁴² MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN DE RAAD over het mechanisme voor monitoring en evaluatie van de situatie in derde landen op het gebied van de bestrijding van illegale immigratie <http://register.consilium.eu.int/pdf/nl/05/st11/st11614.nl05.pdf>, 26 februari 2009.

¹⁴³ Teirlinck, P., *De huidige situatie van de Koerden in Turkije met de politieke criteria van Kopenhagen als maatstaf*, thesis licentie in de politieke wetenschappen, Universiteit Gent, 2003-2004, p. 35.

EU onderhandelingen. Het ondertekenen van de conventies maken geen deel uit van het acquis communautaire, maar waren wel expliciet vermeld in de Criteria van Kopenhagen¹⁴⁴.

8.4. De Verenigde Naties

De VN beschikt momenteel over zeven mensenrechtenverdragen: Het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele rechten (ECOSOC-verdrag), het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke rechten (BUPO-verdrag), het Internationaal Verdrag inzake de Afschaffing van Alle Vormen van Rassendiscriminatie (ICERD), het Verdrag inzake de Afschaffing van Alle Vormen van Discriminatie tegenover Vrouwen (CEDAW), het Verdrag tegen Foltering en Andere Wrede Onmenselijke of Vernederende Behandeling en Bestrafing (CAT), het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (CRC) en het Internationaal Verdrag inzake de Bescherming van de Rechten van Alle Migranten Werknemers en de Leden van hun Familie.

Elk van deze mensenrechtenverdragen beschikt over een toezichhoudend orgaan samengesteld uit onafhankelijke deskundigen die de verslagen onderzoeken die hen door de ondertekenende staten onder dit verdrag worden voorgelegd. Deze comités hebben ook de opdracht concluderende vaststellingen te formuleren bij de samenvatting van hun bezorgdheid inzake bepaalde staten en tevens aanbevelingen voor de toekomst te doen¹⁴⁵.

Bij vier van de verdragcomités kan men individuele klachten van schendingen van mensenrechten indienen, onder andere bij het BUPO-verdrag en het CAT-verdrag. Men moet dan wel alle middelen op nationaal vlak hebben uitgeput.

In 1993 en 2003 vaardigde de CAT¹⁴⁶ een “conclusions and recommendations report” uit. Ze looft er Turkije voor de afschaffing van de doodstraf, het opheffen van de langdurige noodtoestand, het toelaten van speciale VN gezanten op haar grondgebied enz. Maar tikt Turkije tegelijkertijd op de vingers voor nog steeds wijdverspreide schendingen zoals het weigeren aan gevangenen van juridische en medische steun en het niet inlichten van hun families, de te lange procedures, de niet proportionaliteit van de straffen, de niet bestraffing van politieagenten beschuldigd van foltering, enz.

¹⁴⁴ OZERKAN, F., <http://www.hurriyet.com.tr/english/domestic/10659239.asp>, Turkey denies minority deal, 27 februari 2009.

¹⁴⁵ Het mensenrechtensysteem van de VN, <http://www.vormen.org/informatie/MensenrechtensysteemVN/InstrumentenVerdragen.html>, 27 februari 2009.

¹⁴⁶ Committee against torture, [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CAT.C.CR.30.5.En](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CAT.C.CR.30.5.En) CAT periodiek rapport 2003 (28 april 16 mei 2003)

Turkije werd eveneens uitgenodigd haar volgende periodiek rapport in te dienen tegen 2005. Met betrekking tot de implementatie van de eerste 16 artikels van het CAT-verdrag kon Turkije echter geen enkele statistische gegevens leveren met betrekking tot de vooruitgang¹⁴⁷. Er werd hen expliciet verzocht om de reden van het laattijdige indienen van rapport te geven. Van echte medewerking en goodwill is dus weinig sprake.

Toch is de samenwerking met Turkije en VN sterk toegenomen en ondertekende het reeds de meeste verdragen al dan niet met voorbehoud. Zo maakte Turkije bij het BUPO-verdrag een voorbehoud met betrekking tot het recht op onderwijs en de rechten van minderheden.

8.5. Niet gouvernementele organisaties

8.5.1. Amnesty International¹⁴⁸

AI is opgericht in 1961 door de Britse advocaat Peter Benenson. Het is een wereldwijde, onafhankelijke en onpartijdige organisatie die de naleving van mensenrechten nastreeft door onderzoek en actie. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens is haar leidraad. In het bijzonder ijvert zij voor de vrijlating van gewetensgevangenen, een eerlijk proces binnen redelijke termijn, afschaffing van martelingen en andere mishandelingen van gevangenen en sinds 2001 houdt de organisatie zich ook bezig met de schendingen van sociaal economische rechten. AI wil uitdrukkelijk niet gebonden zijn aan enige overheid, ideologie, politieke partij of enige godsdienstige gezindheid, om te waarborgen dat de grondrechten van alle mensen verdedigd worden. Ze opereert vanuit Londen en kent al meer dan 2,2 miljoen leden. Elk land heeft een eigen Amnesty vereniging, die autonoom kan opereren. Turkije heeft in 2002 een verbindingkantoor geopend¹⁴⁹.

Amnesty klaagt het gebrek aan vrije meningsuiting aan, vooral recent met de moord op Hrant Dink. Hij zou de Turkse identiteit hebben gedenigreerd en aldus artikel 301 van het Strafwetboek hebben geschonden¹⁵⁰. Mensenrechtenactivisten worden er massaal vervolgd, schenders van mensenrechten genieten dan weer straffeloosheid, er zijn teveel oneerlijke processen, doodslag in verdachte omstandigheden, enz. Afgevaardigden van AI bezochten Turkije drie keer in 2007 en stelden telkens schendingen vast.

¹⁴⁷ www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/reportingprocedure/CAT-C-TUR-Q-3.doc List of issues prior to the submission of the third periodic report of Turkey. 27 februari 2009.

¹⁴⁸ Amnesty International, <http://www.aivl.be/wat-we-doen>, 27 februari 2009.

¹⁴⁹ Teirlinck, P., *De huidige situatie van de Koerden in Turkije met de politieke criteria van Kopenhagen als maatstaf*, thesis licentie in de politieke wetenschappen, Universiteit Gent, 2003-2004, p??

¹⁵⁰ Turkey: Justice for Hrant Dink (EUR 44/012/2007) , <http://www.aivl.be/landeninfo/turkije> , 27 februari 2009.

8.5.2. Human Rights Watch (HRW)¹⁵¹

HRW ontstond als Helsinki Watch in 1978 om te controleren of de Sovjet Unie zich aan de Helsinki-akkoorden hield. Uiteindelijk vormde het zich om in HRW in 1988. Deze NGO houdt zich bezig met het onderzoeken van mensenrechtensituaties over de hele wereld, rapporteert erover en meldt haar bevindingen aan de media, de nationale regeringen en de VN. HRW is lid van de International Freedom of Expression Exchange, een netwerk van verschillende NGO's die wereldwijd het recht op vrije meningsuiting bewaken.

HRW werkt evenals AI volledig onafhankelijk, maar het heeft geen massaal lidmaatschap. Het probeert vooral schenders onder druk te zetten. Er zijn veel leden van HRW aanwezig in Turkije en er worden frequent schendingen vastgesteld.

8.6. Besluit

Turkije ondertekende reeds een groot aantal verdragen en aanvaardt meer en meer de intrede van mensenrechten in haar staatsbestel. Buitenlandse onafhankelijke controleurs en gezanten worden mondjesmaat toegelaten op haar grondgebied, maar het heeft niettemin nog een lange weg af te leggen.

Er verstrijkt meestal een te lange termijn om de gevraagde rapporten op te stellen en de implementatie van de verdragen is verre van volledig. Koerden worden nog steeds niet als minderheid erkend, aangezien Turkije blijft vasthouden aan het oude Verdrag van Lausanne. Bovendien riskeren mensenrechtenactivisten gevangenisstraffen.

¹⁵¹ Human Rights Watch, <http://www.hrw.org/>, 27 februari 2009.

9. Burgerlijke en politieke rechten

9.1. Inleiding

Het vooruitzicht van het EU lidmaatschap betekent een belangrijke katalysator voor verandering en radicale politieke hervormingen die positief zijn voor de vorming van een democratie, de mensenrechten, de rechtstaat en de bescherming van minderheden. Maar de beslissing van de Europese Raad in december 2004 om de toetredingsonderhandelingen te starten was misschien nog iets te vroeg. Het rapport van de Europese Commissie toonde immers een opgesmukte versie van de toestand van de mensenrechten in Turkije. De vraag is dus: is Turkije werkelijk aan het veranderen¹⁵²?

In 2001 kwam het hervormingsproces inderdaad in een stroomversnelling toen de EC in een toetredingspartnerschap enkele prioriteiten voor Turkije vaststelde, bedoeld om de mensenrechtenstandaarden te verbeteren in lijn met de Criteria van Kopenhagen. Turkije verdient zeker erkenning voor de vooruitgang dat het reeds boekte vanaf 2002, zoals de afschaffing van de doodstraf, kortere detentieperiodes en de opheffing van de noodtoestand in het zuidoosten. De AKP heeft ook diverse sectoren onder de noemer EU toetreding gebracht. Er werden verscheidene wettelijke en administratieve hervormingspakketten ingevoerd, aangevuld met grondwettelijke amendementen. Daarnaast is een nieuw Strafwetboek ingevoerd dat van kracht is op datum van 1 juni 2005¹⁵³.

Toch blijven angst, achterdocht en weerstand tegenover verandering diep ingebed in sleutelsectoren van de 'Diepe Staat'. De regering voelt hun adem constant in de nek, wat een hinderpaal is voor de hervormingen. Hun vroegere verzekerde machtspositie lijkt niet meer zo zeker en dat lokt vijandigheid uit ten opzichte van de nieuwe machtshebbers, terwijl de hervormingen ook als verraad tegenover Atatürks nalatenschap van etnisch nationalisme zouden kunnen worden beschouwd.

Het hervormingsproces staat dus nog in zijn kinderschoenen. Zeven jaar is een korte termijn om afstand te nemen van een atmosfeer van foltering en onmenselijke behandeling, restricties op de media en publiciteit en de absolute uitsluiting van andere culturele en taalkundige expressie. Turkije komt zelfs nog niet in de buurt van de Europese en internationale mensenrechtenstandaarden.

Men kan bijgevolg concluderen dat na een positieve start van de toetredingsonderhandelingen en het harmonisatieproces, het hervormingsproces op de lange baan wordt geschoven door Turkije. Er hangt

¹⁵² Yildiz, K. *o.c.*, p. 77.

¹⁵³ Yildiz, K. *o.c.*, p. 77.

een zekere sfeer van zelfvoldaanheid over de Turkse regering met betrekking tot de volledige implementatie van de reeds bepaalde hervormingen. Er zijn nog verscheidene gebieden waar Turkije haar wetgeving niet in overeenstemming bracht met de Europese en internationale mensenrechtenstandaarden, zoals bepaald door Europa en antidemocratische neigingen blijven het hervormingsproces domineren. Als voorbeeld de herziening van het Turkse strafwetboek en de invoering van de geamendeerde Antiterrorismewet¹⁵⁴. Deze zorgen voor een ware processie van Echternach.

In dit hoofdstuk geef ik toelichting omtrent de verschillende mensenrechten die geschonden worden door de Turkse overheid met betrekking tot de Koerdische gemeenschap. Hierbij maak ik gebruik van de voormelde verdragen van de verschillende internationale organisaties evenals de Criteria van Kopenhagen opgesteld door de EU. Ik zal nagaan of de Turkse Grondwet en Wetten tegemoetkomen aan de verschillende vereisten.

9.2. Vrijheid van meningsuiting

De vrijheid van meningsuiting is de vrijheid van burgers om hun overtuigingen kenbaar te maken, zonder voor vervolging door de staat te hoeven vrezen. Het is verankerd in artikel 10 EVRM waar staat dat dit recht enkel kan worden beperkt wanneer het voorzien is door de wet en deze beperking in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van de nationale veiligheid, de bescherming van de goede naam van anderen etc. Een vergelijkbare regel is die van artikel 19 BUPO-Verdrag.

9.2.1. Nationale Wetten en kritiek door Europa

De Europese Unie vereist dat Turkije op termijn “moet waarborgen dat alle individuen zonder enige vorm van discriminatie en ongeacht hun taal, ras, huidskleur, geslacht, politieke opinie, levensbeschouwing of godsdienst, alle mensenrechten en fundamentele vrijheden genieten”. In het bijzonder moet Turkije de situatie oplossen betreffende personen vervolgd of bestraft voor het uiten van een mening zonder het oproepen tot geweld.

Vermeldenswaardig is de vervolging van Orhan Pamuk in 2005 om zijn uitspraken over de Armeense genocide (die door Turkije niet wordt erkend) in 1915¹⁵⁵. In dat jaar werden naar schatting

¹⁵⁴ Yildiz, K., *o.c.*, p. 41.

¹⁵⁵ YEGINSU, V., <http://tts.timesonline.co.uk/article/0,,25338-2020182,00.html>, The trials of Orhan Pamuk and Turkey. The Times. (1 februari 2006)

honderdduizenden Armeniërs gedood. Onder druk van de Unie werd echter afgezien van verdere vervolging. De journalist Hrant Dink werd om dezelfde reden veroordeeld tot zes maand gevangenisstraf. Hij kreeg veel bedreigingen van nationaal ingestelde Turken en werd onder verdachte omstandigheden vermoord voor zijn kantoor in 2007.

In Turkije zijn er verscheidene wetten die het recht op vrije meningsuiting beperken. Toch zijn er reeds toegevingen gebeurd en amendementen uitgevoerd rond 2002-2003 onder impuls van Europa¹⁵⁶. Er is de Perswet, de Wet op de verenigingen en de Wet op de Instelling en Uitzending van TV- en Radiostations. De meest ingeroepen bepalingen ter beknutting van de vrijheid van meningsuiting worden hieronder weergegeven. Sinds juli 2005 is er een nieuw strafwetboek.

Artikel 301 (voordien artikel 159) van de strafwet bepaalt dat iedereen die de Turkse natie beledigt veroordeeld kan worden tot een celstraf van drie jaar. Onder andere de Nobelprijswinnaar Orhan Pamuk en de inmiddels vermoorde Armeense-Turkse journalist Hrant Dink werden aangeklaagd op basis van dit artikel. Onlangs nog werd dit artikel aangepast. De Turkse ‘identiteit’ werd vervangen door het beledigen van de Turkse ‘staat’ en overtreders kunnen alleen bestraft worden als de Minister van Justitie daarmee instemt. Volgens Human Right Watch is de hervorming louter cosmetisch¹⁵⁷. Bovendien zijn Turkse rechters nogal geneigd die bepalingen al te strikt toe te passen.

Artikel 169 van de strafwet verbiedt steun aan illegale organisaties. Voor de amendering spraken van ‘gelijk welke steun’. Van een drastische verandering is dus geen sprake. Het is duidelijk dat met dit artikel voornamelijk de PKK wordt gevisieerd.

Artikel 216 van de strafwet betreft het aanzetten van een deel van het volk (van andere religieuze of etnische afkomst) tot haat of vijandigheid tegen een ander deel van het volk op een manier die gevaarlijk is voor de publieke veiligheid en wordt bestraft met 3 jaar (indien via de media, anderhalve keer meer). Voordien was dit het artikel 312. Dit laatste artikel is in het verleden talloze keren gebruikt tegen Koerdische organisaties en personen. Info-Türk besluit dat zelfs met een hervormde strafwet, de vrijheid van meningsuiting nog steeds voorwerp is van repressie door het overheidsapparaat¹⁵⁸.

¹⁵⁶ Voorhoof, D., Europees Hof laakt andermaal expressievrijheid in Turkije, *Juristenkrant*, 13 maart 2002, nr. 45, p. 12.

¹⁵⁷ <http://www.azady.nl/news.php?readmore=7868>, “Turkije moet vaart zetten achter realisatie meningsvrijheid”, Azady. nl. Mondiaal nieuws.

¹⁵⁸ De Brabander, L., <http://www.11.be/index2.php?option=content&task=view&id=904&pop=1&page=0>, “De Turkse strafwet is nog altijd antidemocratisch” 27 februari 2009.

Artikel 277 van de strafwet wordt ingeroepen tegen journalisten die de uitspraak van controversiële arresten zouden beïnvloeden door hun artikels. “Het pogen tot beïnvloeden van rechterlijke uitspraken”. Zoals bij Hrant Dink bijvoorbeeld.

Artikel 7 van de antiterrorismewet betreft terroristische propaganda die kan aanzetten tot het gebruik van terroristische methodes. “Methodes” werd vervangen door “toevlucht nemen tot geweld of terroristische middelen”, maar de straffen werden verzwaard.

Artikel 8 van de antiterrorismewet, licht geamendeerd in 1995 en later opnieuw in 2003¹⁵⁹ voerde een gevangenisstraf van drie jaar in voor separatistische propaganda. Ondanks haar naam bestraftte de antiterrorismewet vele niet gewelddadige schendingen. Zelfs vredesactivisten werden opgesloten op grond van dit artikel. Als voorbeeld haal ik Fatih Tas aan die in 2002 veroordeeld werd wegens het vertalen van een geschrift van Noam Chomsky over mensenrechten voor de Koerden in Turkije¹⁶⁰. Hij werd uiteindelijk vrijgelaten.

Sinds 2004 is er een nieuwe perswet¹⁶¹. Deze werd door de meesten als een belangrijke hervorming beschouwd, maar nog steeds als onvoldoende geacht. De gevangenisstraffen worden vervangen door geldboetes en men hoeft zijn bronnen niet meer weer te geven, onder andere. Het is zo dat Grondwettelijke bepalingen ter waarborg van de persvrijheid en vrije meningsuiting bestaan, maar die worden slechts gedeeltelijk aanvaard en tegelijkertijd ondermijnd door het nieuwe strafwetboek van 2005. Volgens Bianet, een Turkse organisatie tot waarborg van de persvrijheid, is het aantal vervolgte journalisten en uitgevers in 2006 gestegen tot 253 tegenover 157 in 2005. Ze worden voornamelijk vervolgd op basis van artikel 301, 216 en 277 van het strafwetboek¹⁶².

De Hoge Raad voor Radio en Televisie-uitzendingen (RTÜK), wiens leden verkozen worden door het parlement, heeft het recht de programmamakers te bestraffen als ze niet handelen in overeenstemming met de wet of de uitgebreide uitzendprincipes. Dit is meestal onderhevig aan politieke druk. Er is geen expliciete censuur, maar uitgevers en journalisten doen aan zelfcensuur uit vrees voor vervolging. De juristen die persvrijheid aanhangen beweren dat zelfcensuur zelfs nog wijder verspreid is wegens het nieuwe strafwetboek.

¹⁵⁹ [Resolution 1381 \(2004\)](#), Implementation of decisions of the European Court of Human Rights by Turkey, [European Parliament](#)

¹⁶⁰ Global Info, Steun Turkse Chomsky uitgever, <http://www.globalinfo.nl/content/view/993/40/>, 27 februari 2009.

¹⁶¹ Press Law, <http://www.byegm.gov.tr/byegmhakkinda/basinkanunu-ing.htm>, Turkse perswet.

¹⁶² <http://www.unhcr.org/refworld/country,,FREEHOU,,TUR,,478cd55128,0.html>, “Freedom of press, Turkey”. 2 mei 2007.

De Turkse omroep is goed ontwikkeld, met honderden particuliere TV-zenders, inclusief kabel en satelliet alsmede commerciële radiozenders. Turkije voorziet ook in beperkte uitzendingen in talen van minderheden, waaronder het Koerdisch, maar critici zeggen dat de uitzendingen te beperkt zijn en de kwaliteit ervan slecht is. Bovendien ligt het gebruik van de Koerdische taal extreem gevoelig. Op 29 februari 2009 heeft de Turkse staatstelevisie een live-uitzending vanuit het parlement afgebroken toen de leider van de pro-Koerdische partij (DTP) in het Koerdisch de volksvertegenwoordiging toesprak¹⁶³. Ongeveer 21% had toegang tot het internet in 2006 en de overheid ziet af van het beperken ervan. Soms heeft het zich echter toegang verschaft tot het bekomen van gebruikersgegevens om doeleinden van “nationale veiligheid”, hiervoor heeft ze echter toelating van een rechter nodig¹⁶⁴.

9.2.2. Enkele recente voorbeelden

In 2008 werden er enkele arresten door het EHRC geveld met betrekking tot artikel 10 EVRM¹⁶⁵. Het betrof een ontoelaatbare overheidsinmenging in de politieke expressievrijheid door Turkije. In de zaak Buran tegen Turkije ging het over een rechterlijk bevel tot inbeslagname van een nummer van een weekblad dat drie artikels bevatte waarvan de rechtbank van oordeel was dat deze aanzetten tot haat en vijandschap onder de bevolking (art. 312 Strafwetboek). Het Europees Hof gaf toe dat de artikels waarin de Koerdische kwestie werd aangehaald zeer scherp geformuleerd waren en een felle kritiek vertolkten op de Turkse regering. Er was wel degelijk sprake van “une connotation hostile”. Niettemin zetten de artikels niet aan tot haat of geweld: “ils n’exhortent pour autant ni à de la violence, ni à la résistance, ni au soulèvement, et il ne s’agit pas d’un discours de haine, ce qui est, aux yeux de la Cour, l’élément essentiel à prendre en considération”. Bovendien was op het moment van het bevel tot inbeslagname reeds een groot deel van de oplage van het betreffende nummer verkocht, bijgevolg oordeelt het Hof dat de overheidsinmenging door de Turkse autoriteiten niet als een dwingende sociale behoefte kon worden beschouwd. Er is een inbreuk op artikel 10 EVRM¹⁶⁶.

Op 31 januari 2008 werd Turkije veroordeeld wegens een inbreuk op vrijheid van meningsuiting en vrijheid van ontvangst van informatie omdat het een tuchtsanctie had uitgesproken tegen een rechter van Koerdische afkomst. Dit omdat hij een PKK-gezinde krant las en naar Med-TV zou kijken.

¹⁶³ <http://www.europa-nu.nl/9353000/1/j9vvhkgd0o23txp/vi2ujmmllyhhy?ctx=vh6ukzb3nnt0>, “Turkse TV stopt live uitzending wegens Koerdische speech Turkse parlementariër”, Europa nu, 28 februari 2009.

¹⁶⁴ <http://www.unhcr.org/refworld/country,,FREEHOU,,TUR,,478cd55128,0.html>, “Freedom of press, Turkey”, 27 februari 2009.

¹⁶⁵ VOORHOOF, D., Mediarecht, http://www.psw.ugent.be/Cms_global/uploads/publicaties/dv/06recente_publicaties_case_law/AM.2008.04.EHRM.Juni.pdf, 28 februari 2009.

¹⁶⁶ EHRM 17 juni 2008 Buran t. Turkije.

Een kritische speech in verband met de situatie in Zuidoost Turkije kon ook rekenen op de bescherming van de expressievrijheid van artikel 10. Volgens het Hof ging het om een oproep tot vrede, geen oproep tot geweld of gewapend verzet, gedaan door de Turkse mensenrechtenactivist Akin Birdal¹⁶⁷. Birdal werd door Turkije veroordeeld op basis van voormalig artikel 312 Strafwetboek, “het aanzetten tot rassenhaat”. De straf werd door het Hof als disproportioneel beschouwd en bijgevolg niet noodzakelijk in een democratische samenleving.

9.3. Vrijheid van vereniging

9.3.1. Inleiding

De vrijheid van vereniging is opgenomen in artikel 11 EVRM. Iedereen heeft het recht zich bij een vereniging aan te sluiten. Artikel 20 UVRM bepaalt tevens dat niemand kan gedwongen worden om tot een vereniging te behoren.

9.3.2. Nationale wetten en kritiek door Europa

Een van de elementen waar Europa Turkije om verzocht, was ‘het versterken van wettelijke en grondwettelijke waarborgen op de vrijheid van vereniging en vreedzaam vergaderen, en aanmoedigen van het ontplooiën van de civil society’. Ankara schoof de moeilijke punten echter op de lange baan.

Met de constitutionele amendementen van 2001 werd de ruimte voor de vrijheid van verenigen en vergaderen echter vergroot. De grondwetsartikelen 33 en 34 werden aangepast en zorgden voor een breed veld van verenigen en vergaderen die vrij waren van staatsbemoeienis. Jammer genoeg werden deze oorspronkelijk aanpassingen herbekeken door de Turkse Parlementaire Commissie op zodanige manier dat de eenheid van de staat nog versterkt werd. Dit stuitte op veel kritiek van mensenrechtenorganisaties¹⁶⁸.

¹⁶⁷ EHRM 2 oktober 2007, Birdal t. Turkije.

¹⁶⁸ Roctus, D., De Vylder, G., Yuksel, V., Turkije, springstof voor de Europese Unie, Garant, 2002, p. 208.

A. De wet op de politieke partijen

De militairen drongen aan op een wet waaraan de politieke partijen zich dienden te houden en legden een aantal beperkingen op. Zo mogen geen partijen opgericht worden met fascistische, communistische, nationaal socialistische, theocratische of separatistische doelstellingen of die een dictatuur willen vestigen¹⁶⁹. Rechters, militairen, professoren en ambtenaren mogen geen lid worden van een partij. De partijen mogen geen banden hebben met andere organisaties of vakbonden. Dit strookt niet met de Europese normen en onder druk van Europa werden de regels enigszins versoepeld.

Door de grondwetswijziging van 2001 moest de onmiddellijke sluiting van een politieke partij, als gevolg van een veroordeling omwille van niet-gewelddadige programma's of speeches, moeten voorkomen worden. Vanaf dan werd het mogelijk om boetes op te leggen of de financiële staatssteun terug te schroeven. Minimumgevangenisstraffen werden echter opgeschroefd van drie tot vijf jaar.

De Koerden hebben het alles behalve gemakkelijk op dit vlak. Naast de verkiesdrempel van 10%, worden ook de politieke partijen en hun leden zelf geïsoleerd. De ene pro-Koerdische partij na de andere werd verboden en ontbonden. Op het huidige moment bestaat de socialistische DTP, Partij voor de Democratische samenleving, met vertegenwoordigers in het parlement: 20 zetels in de Turkse Nationale Vergadering.

De Europese commissie gewaagde in haar jaarlijks rapport over vooruitgang en mildheid tegenover de minderheden over de vrijheid van vereniging. Het Turks Openbaar Ministerie stelt echter een onderzoek in naar de DTP omdat de partij grondwettelijke principes zou schenden. Dit stemt dus niet overeen met de conclusies van Europa en zou eerder leiden naar een verbod en ontbinding van de partij zoals dat gebeurde met vele voorgangers:

- HEP verboden in 1993
- DEP verboden in 1994,
- HADEP verboden in 2003, omwille van steun aan de PKK (art. 169 Strafwetboek)
- DEHAP, in 2005 door de eigen leden ontbonden en vervangen door DTP
- HAK-PAR (partij voor de rechten en vrijheden), uiteindelijk toch niet verboden door het Grondwettelijk Hof (2008).

Turkije is voor al deze partijsluitingen veroordeeld door het EHRM wegens het schenden van artikel 11 EVRM: "De maatregelen worden beschouwd als een disproportionele inmenging en zijn niet noodzakelijk in een democratische samenleving".

¹⁶⁹ Heirman, M., Turkije, de seculiere grendel tussen oost en west, Antwerpen, Ipis, 1999, p. 39.

Nochtans verklaart Turkije zich een democratische staat waarin het volk soeverein is zoals gestipuleerd in het Grondwetsartikel 6. Ook tegen de DTP, die bij de verkiezingen van 22 juli 2007, 20 zetels veroverde, heeft de republikeinse hoofdaanklager in november 2007 reeds een klacht ingediend bij het Turkse constitutionele Hof¹⁷⁰. De openbare aanklager stelt dat het programma van de partijen en de daden van hun leden moeten kaderen in de Turkse Grondwet en Politieke Partijenwet. Het programma van de partij kon getoetst worden voor de verkiezingen doch het delicaatste of kwetsbare deel zijn de acties van de leden. DTP wordt beschuldigd van separatisme en banden met de PKK. Gaat het Grondwettelijk Hof hiermee akkoord dan worden de politici verboden aan politiek te doen gedurende een periode van vijf jaar¹⁷¹.

De Politieke Partijenwet is gemaakt om de partijen in toom te houden of te verbieden. Artikel 101 zegt dat een partij kan verboden worden als zij beoogt in conflict te treden met de onafhankelijkheid of het onafscheidbaar geheel van het Turkse volk en land, de mensenrechten, de principes van gelijkheid en de rechtstaat, de seculiere staat of een dictatuur probeert te bewerkstelligen.

Het is duidelijk dat elke partij zich zal hoeden in haar programma te zondigen tegen punten van dit artikel. Het is evenwel zeer rekbaar en blijkbaar is dat de bedoeling.

- Punten die in conflict komen met Turkse waarden;
- De partij kan het centrum zijn van misdrijven;
- De Turkse identiteit kan beledigd worden;
- Propageren van criminele activiteiten

Tegen de verantwoordelijken van een partij die verboden is wordt tevens een vijfjarig verbod tot enige politieke activiteit gevraagd. De uitzuivering van ongewenste partijen gebeurt grondig. De vraag die zich stelt: is hier nog sprake van democratie? Of is hier nog plaats voor democratie?

Is de Politieke Partijenwet een wapen dat uiterst flexibel kan gebruikt worden dan dient toch gesteld dat het in functie staat van de nationale ideologie van Kemal Atatürk, de ondeelbaarheid van volk en land. Volgens de aanklager is de bedoeling van de DTP een vorm van autonomie te geven aan de Koerden en dat is naar Turkse normen een aantasting van het principe de ondeelbaarheid van de natie.

¹⁷⁰ EPOZDEMIR, S. B., Partijverboden en de DTP, De Koerden, tweemaandelijks tijdschrift, Brussel, Koerdisch Instituut, maart-april 2008.

¹⁷¹ Freedom of the press, Turkey 2007, http://www.volkskrant.nl/buitenland/article479326.ece/Turkse_justitie_wil_verbod_op_Koerdische_DTP, 5 maart 2009.

B. Betogingen

Sinds 2003 is de wetgeving op demonstraties en manifestaties versoepeld. Ze kunnen louter verboden worden wanneer er een duidelijke en onmiddellijke dreiging is dat er een criminele daad gaat gesteld worden. Een vraag tot betogen moet 48 uur op voorhand aangevraagd worden¹⁷².

De Turkse autoriteiten reageren echter nog vaak zeer repressief en gebruiken buitensporig geweld. Vaak worden de demonstranten geslagen en opgepakt.

Mensenrechtenorganisaties uitten felle kritiek op het hevige politieoptreden onder andere op de internationale vrouwendag in Istanbul op 8 maart 2007¹⁷³.

9.4. Verbod op foltering en onmenselijke en vernederende behandeling

9.4.1. Inleiding

Het folterverbod ligt vervat in artikel 3 EVRM en artikel 6 BUPO. In het CAT verdrag wordt marteling gedefinieerd als 'iedere handeling waardoor opzettelijk hevige pijn of hevig leed, lichamelijk of geestelijk, wordt toegebracht met zulke oogmerken als het verkrijgen van inlichtingen, bestraffing, intimidatie of dwang, wanneer zulke pijn wordt toegebracht door of met instemming van een overheidsfunctionaris'. Er moet sprake zijn van een minimale ernst. Louter hardhandig optreden is onvoldoende. Bovendien valt zowel lichamelijk als geestelijk lijden eronder. Het verbod op folteren wordt beschouwd als een wettelijke norm van *jus cogens*¹⁷⁴.

Het uitbannen van folterpraktijken wordt door de EC beschouwd als een vitale stap in het verbeteren van de mensenrechten in Turkije. Als gevolg daarvan nam Turkije sinds 2002 een reeks van wettelijke en grondwettelijke maatregelen aan ter bewerkstelling van een 'zero tolerance' beleid op foltering¹⁷⁵. Dit werd met plezier onthaald door de EU, maar wat deze nultolerantie betekent in de praktijk is een andere zaak.

In de eerste plaats is er een grote discrepantie tussen het niveau van folteren zeven jaar geleden en het invoeren van de nultolerantie. Folteren was gedurende vele jaren een integraal aspect van ondervragen en detentiepraktijken; iets wat voornamelijk aan het licht kwam in het Westen tijdens de militaire coup

¹⁷² European Commission, Op. Cit., 2003 Regular Report, p. 33 zoals verwezen door Yildiz, K.

¹⁷³ Turkije Instituut, <http://www.turkije-instituut.nl/Recente%20ontwikkelingen--285/>, Recente ontwikkelingen, 28 februari 2009.

¹⁷⁴ Decision of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia in the case of Furundzija, 10 december 1998, par. 153 zoals verwezen door Yildiz., K.

¹⁷⁵ Deputy Prime Minister Gül statement to the Grand National Assembly, 10 december 2003 zoals verwezen door Yildiz, K.

in 1980. Voor de veiligheidsdiensten was folteren en onmenselijke behandeling routine en impliciet toegelaten door het hoogste niveau. Op die manier was de gewoonte om te folteren evenals de straffeloosheid diep ingebed binnen de Turkse politie, gendarmerie en andere afdwingingslichamen. Een oogje dichtknijpen tegenover klachten van foltering was normaal onder de openbare aanklagers. Er werd hen discretie verzekerd om mensen ‘incommunicado’ vast te houden en de straffen wegens foltering waren nogal kort onder de Turkse wet. Vooral de Koerden waren enorm kwetsbaar voor folterpraktijken onder de noodtoestand in de jaren 80 en 90.

Turkije heeft zeer snel, zeer veel vastgelegd op papier. Momenteel heeft het een van de sterkste ‘formele’ beschermingswetten tegen foltering in gans Europa¹⁷⁶. Het massale ‘outlawing’ van folteren in de laatste jaren heeft echter weinig effect op het terrein.

Het is weldegelijk zo dat er minder gerapporteerde gevallen zijn van ‘zware folterpraktijken’, zoals elektrische schokken, *falaka* (op de voetzolen slaan) en met de handen op de rug gebonden omhoog hangen. Doch de gevallen die gerapporteerd worden zijn nog altijd veel te hoog en onaanvaardbaar in een moderne westerse beschaving¹⁷⁷. Het rapport van de EC van 2008 stelde vast dat: ‘verscheidene gevallen van onmenselijke behandeling en foltering nog steeds voorkomen¹⁷⁸.’ Anders gezegd: Turkije komt nog niet tegemoet aan de Criteria van Kopenhagen.

9.4.2. Wetgeving en kritiek door Europa

Turkije heeft een ware traditie van folterpraktijken. Europa drong er daarom op aan om werkelijke maatregelen tegen folteren door overheidsfunctionarissen te nemen. Gevallen van foltering moeten grondig onderzocht worden en daders moeten bestraft worden.

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft Turkije al verscheidene malen veroordeeld wegens schending van het folterverbod en het verbod op onmenselijke en vernederende behandelingen. Meestal vonden deze plaats in politiebureaus of erbuiten, door de veiligheidsdiensten. Vooral in het zuidoosten van het land waar veel Koerden wonen, zijn er klachten. Turkije wordt dus regelmatig geconfronteerd met haar falen om misbruiken vanwege de eigen agenten tegen te gaan en de daders doeltreffend te bestraffen.

¹⁷⁶ HRW, ‘Eradicating Torture in Turkey’s Police Stations: Analysis and Recommendations, September 2004.

¹⁷⁷ Yildiz, K. en Muller, M., o.c., p. 44.

¹⁷⁸ European Commission, ‘Turkey 2008 Progress Report’, Brussel 5 november 2008, p. 31.

A. Oorzaken

Er zijn verschillende redenen waarom folterpraktijken zo vaak voorkomen in Turkije. In eerste instantie is er een te lakse controle op de ordehandhavers. Ze hebben een te grote bewegingsruimte en worden aan te weinig overheidscontrole onderworpen. Daarbij komt nog dat er te weinig nadruk wordt gelegd op bepaalde disciplinestandaarden.

Naast de controle is er ook een groot probleem op het vlak van de vervolging van daders.

B. Wettelijke verbeteringen

Ondertussen zijn er reeds verscheidene garanties in de Grondwet en de Wetgeving ingevoerd om de misbruiken in te dijken. Turkije heeft verscheidene wettelijke bepalingen tegen folteren.

Artikel 17/3 van de Grondwet stipuleert dat niemand het voorwerp zal zijn van foltering of onmenselijke behandeling onevenredig met de menselijke waardigheid.

Artikel 243 van de Strafwet zet een maximumstraf van 8 jaar op de daders van foltering en artikel 245 stelt er een van 5 jaar op de daders van onmenselijke behandelingen. De wet spreekt echter enkel over ‘civil servants’ en ‘public officers’. In artikel 3 EVRM worden ook personen begrepen die met hun goedkeuring of steun folteren.

Artikel 23 van de Verordening betreffende Arrestatie, Opsluiting en Ondervraging somt de dwangpraktijken op die politieagenten niet mogen hanteren.

Artikel 90 van de Grondwet poneert dat internationale verdragen die werden omgezet, voorrang hebben op het nationaal recht¹⁷⁹. Geen beroep bij het Grondwettelijk Hof is mogelijk met als argument dat deze ongrondwettelijk zouden zijn.

Daarnaast werd de doodstraf afgeschaft in 2002.

¹⁷⁹ Europees Parlement, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/pr/637/637563/637563nl.pdf, 5 maart 2009.

C. Nog veel voorkomende schendingen

a) Incommunicado

Incommunicado's of onerkende gevangenen blijven voorkomen. Er wordt hun toegang tot een advocaat ontzegd en hun families worden niet ingelicht omtrent hun gevangenneming. Dit is een sleutelfactor in het vereeuwigen van foltering, aangezien er geen externe belemmeringen zijn voor potentiële schenders omdat de gevangenen onder hun volledige controle komen te staan. De meeste gevallen van foltering gebeuren ook de eerste 24 uur na de gevangenneming.

b) Verschuiving van de plaats en methodes

Het positieve aspect van de vermindering van traditionele folterpraktijken wordt teniet gedaan door een stijging van folterincidenten buiten de gevangensmuren. In 2005 stelde de EC vast dat aangiftes van onmenselijke behandelingen buiten de gevangensmuren nog steeds veel voorkomen, vooral in het kader van de overplaatsing van gevangenen en in de context van demonstraties¹⁸⁰. Ze bevestigde dit in haar voortgangsrapport van 2008¹⁸¹. Ook regionale mensenrechtenorganisaties bemerkten een opvallende stijging van deze schendingen op openbare plaatsen en in voertuigen. Van de 455 aangiftes gebeurden 208 incidenten buiten de gevangensmuren¹⁸².

Tegelijk is er ook een verhoging van minder detecteerbare foltermethodes. Folterpraktijken die geen zichtbare tekenen nalaten op de gevangenen, daaronder begrepen het ontzeggen van basisbehoeften, het spuiten van water onder hoge druk en doodsbedreigingen worden regelmatig gerapporteerd¹⁸³. De Turkse organisatie voor sociaal en juridisch onderzoek (TOHAV) rapporteerde zelfs nieuwe foltermethodes zoals complete isolatie, de slaap ontzeggen, seksuele intimidatie en valse executies¹⁸⁴.

c) Wetswijzigingen zonder uitvoeringsmaatregelen

Een van de grootste uitdagingen ter voorkoming van folteren in Turkije heeft betrekking op de implementatie van de Pro-EU hervormingen. Het probleem is dat de meeste wetswijzigingen niet opgevolgd worden door concrete maatregelen om hun implementatie te verzekeren.

¹⁸⁰ European Commission, 'Turkey 2005 Progress Report', Brussel 8 november 2005, p. 21.

¹⁸¹ European Commission, 'Turkey 2008 Progress Report', Brussel 5 november 2008, p. 13.

¹⁸² TOHAV, Victims of torture, http://issuu.com/irct/docs/global_dir_08/123, 5 maart 2009.

¹⁸³ Yildiz, K. en Muller, M., o.c., p. 45.

¹⁸⁴ TOHAV, Victims of torture, http://issuu.com/irct/docs/global_dir_08/123, 5 maart 2009.

d) Medisch onderzoek

Als gevolg van het hervormingsproces is medisch onderzoek tijdens de detentie en tot de vrijlating of verschijning voor het gerecht, verplicht volgens de Turkse Wet. Er zijn echter te weinig dokters met de juiste capaciteiten om letsels van foltering te detecteren. Slechts 300 van de 10.000 dokters hebben een adequate opleiding genoten. Bovendien beschikt men niet over de nodige medische apparatuur. De medische onderzoeken zijn slechts kort en informeel en bijgevolg onaangepast. Er wordt niet in de opleiding van dokters voorzien, ook al is dit dringend.

Daarnaast zijn de dokters grotendeels verbonden aan het Forensic Medical Institute in Istanbul en is er bezorgdheid over de confidentialiteit en de kwaliteit van het onderzoek, aangezien dit instituut niet onafhankelijk is en alles moet rapporteren aan het ministerie van Justitie¹⁸⁵.

Daar de Turkse autoriteiten opzettelijk niet detecteerbare foltermethodes gebruiken, zijn effectieve medische onderzoeken onontbeerlijk en het is alarmerend dat de overheid zo weinig gedaan heeft om de ontwikkelingen op dat vlak te stimuleren en te promoten¹⁸⁶.

e) De cultuur van straffeloosheid

Er is eveneens weinig gedaan om de straffeloosheid van daders aan te pakken. Er werd een artikel 7 geïntroduceerd in het Wetboek van Strafvordering om van onderzoek en vervolging van klachten van foltering een prioriteit te maken, maar de geamendeerde Antiterrorwet stelde artikel 7 buiten werking.

Artikel 15 Antiterrorwet poneert dat in geval een onderzoek gericht is tegen de leden van de veiligheidsdiensten in antwoord op klachten van misdrijven gepleegd in verband met counter-terrorism operaties, deze leden berecht kunnen worden terwijl ze vrijgelaten worden op borgtocht en dit ongeacht de aard van het misdrijf. Door te stellen dat de personen in kwestie in functie mogen blijven, terwijl een onderzoek loopt, ongeacht de aard van het misdrijf, impliceert dit onrechtstreeks dat foltering geen ernstig misdrijf is en daardoor de straffeloosheid de facto in de hand wordt gewerkt.

Artikel 10 Antiterrorwet voorziet dat tijdens het verloop van het onderzoek naar foltermisdrijven de officiële recht hebben op drie door de staat betaalde advocaten, terwijl de verweerder slechts recht heeft op één advocaat. Dit is duidelijk in strijd met het principe van gelijkheid van wapens¹⁸⁷.

¹⁸⁵ European Commission, 'Turkey 2008 Progress Report', Brussel 5 november 2008, p. 13.

¹⁸⁶ Yildiz, K. en Muller, M., o.c., p. 47

Straffeloosheid zendt een verkeerde boodschap naar potentiële schenders toe. Het houdt immers het idee levend dat folteren een officiële staatspraktijk is en verhindert de internalisering van het idee dat zulke brutaliteiten onaanvaardbaar zijn. De agenten kunnen slechts onder bepaalde voorwaarden onderworpen worden aan vervolging. Hiertoe is een voorafgaande toestemming van de administratieve overheid nodig. Als er al tot vervolging wordt overgegaan missen deze echter hun effect, aangezien er te lichte straffen worden opgelegd¹⁸⁸.

De Turkse overheid richtte wel mensenrechtenorganisaties op, maar hun impact is te gering. Volgens de Turkse Organisatie voor Sociaal en Juridisch Onderzoek (TOHAV) werden in 2007 slechts 113 van de 165 klachten van foltering behandeld. Deze klachten zijn enorm belangrijk omdat ze aantonen dat in plaats van duidelijk te maken dat foltering niet tolereerbaar is, de officiële achterpoortjes vinden om te ontsnappen aan de controle¹⁸⁹. Het probleem wordt dus niet aangepakt maar louter verplaatst. De realiteit is dat Turkije maar weinig aan het veranderen is.

Volgens een rapport van de VN betreffende de implementering van het VN Folterverdrag in 2003 is er echter nog veel werk aan de winkel¹⁹⁰. Er wordt zelfs een stijging genoteerd in vergelijking met vorige jaren met alarmerende toestanden in de Koerdische gebieden. Nochtans is de noodtoestand¹⁹¹ daar opgeheven en hoopte men dat de situatie er zou verbeteren. Hoewel er enkele wettelijke aanpassingen plaatsvonden is daar weinig van te bemerken in de praktijk. De theoretische hervormingen missen hun effect op het terrein. Het rapport citeert enkele aanbevelingen zoals de hervorming van de Turkse rechtbanken en de afschaffing van de staatsveiligheidsrechtbanken, de introductie van een wet dat de mogelijkheid voorziet om de wettelijkheid van een detentie in vraag te stellen voor een onafhankelijke rechtbank onmiddellijk na de arrestatie volgens een procedure zoals habeas corpus, een opleiding verzekeren aan rechters, politieagenten, gevangenisbewakers, verzorgingspersoneel in penitentiaire instellingen en intern veiligheidspersoneel. Dit zou specifieke training moeten impliceren met betrekking tot het CAT Verdrag, standaard minimumregels voor de behandeling van gevangenen, de verordening betreffende Arrestatie, Opsluiting en Ondervraging en opvoeding op het vlak van genderspecifieke foltering, inclusief verkrachting en andere vormen van seksuele mishandeling, verzekeren dat de slachtoffers van foltering een afdwingbaar recht tot compensatie krijgen, ervoor zorgen dat ze de juiste medische apparatuur ter beschikking hebben om adequate medische rapporten op te stellen, enz.

¹⁸⁷ Yildiz, K. en Muller, M., o.c., p. 47.

¹⁸⁸ www.lucvandenbrande.be/70_standpunt_toespraak/2005/10/08.htm - 52k, 5 maart 2009.

¹⁸⁹ TOHAV, Monitoring Report 2007, <http://www.tohav.org/?bolum=yazdir&tur=yayin&no=25>, 5 maart 2009.

¹⁹⁰ <http://www.unhcr.org/refworld/country,,IFHR,COUNTRYREP,TUR,,46f146d70,0.html>,

¹⁹¹ Zie infra

Europa stelt diezelfde eisen als voorwaarde tot toetreding.

9.4.3. Conclusie

Nationale en Internationale NGO's stellen vast dat Folterpraktijken nog steeds systematisch voorkomen. De daders worden beschermd.

In 2005 heeft een delegatie van het Europese comité ter voorkoming van foltering en vernederende en onmenselijke behandeling (CPT) Turkije bezocht om de situatie in het land met betrekking tot foltering te herbekijken. Tijdens haar bezoek ontving de delegatie verscheidene klachten, waaronder een paar zeer ernstige, vooral tijdens de voorhechtenis of demonstraties. Ze concludeerde hieruit dat disproportioneel geweld nog steeds een groot probleem vormt en dat dit vooral buiten de gevangensmuren plaatsvindt, zoals in bossen.

Toch schreef ze in haar Vooruitgangsrapport dat het harmonisatieproces geresulteerd had in 'comprehensive legislative framework' met betrekking tot foltering. Jammer genoeg faalde de Commissie om de problemen van de geamendeerde Antiterrorwet aan te kaarten. Artikel 10 Antiterrorwet voorziet in het recht op een advocaat binnen de 24 uur na detentie, maar dat recht kan beperkt worden door de openbare aanklager. Aangezien foltering het meeste voorkomt in deze tijdspanne vormt artikel 10 een groot risico. Deze bepaling conflicteert ook met het zero tolerance beleid en maakt de reeds bereikte hervormingen ongedaan¹⁹².

Ondanks het aanvaarden van de nultolerantie op vlak van foltering blijven de Turkse veiligheidsdiensten doordrongen van de straffeloosheid. Onvoldoende implementatiemaatregelen vertragen het Turkse hervormingsproces en ondemocratische provisie omzeilen de reeds bepaalde waarborgen. Daarnaast heeft Turkije het optioneel Protocol van de VN Conventie tegen Foltering (OPCAT) niet geratificeerd, ook al is dit prioritair voor het toetredingspartnerschap. Foltering blijft een wijdverspreide praktijk en de gerapporteerde gevallen zijn schrikwekkend hoog¹⁹³. De Turkse overheid heeft manifest gefaald deze brutale praktijk uit te roeien.

¹⁹² Yildiz, K. en Muller, M., o.c., p. 50.

¹⁹³ Yildiz, K. en Muller, M., o.c., p. 50.

9.5. De noodtoestand

In 1987 werd de noodtoestand afgeroepen. Dit betekende dat het leger er zeer grote bevoegdheden had en de controle door het parlement bijna onmogelijk was. De noodtoestand rechtvaardigde ook een langere voorhechtenis. Zij kunnen dan in plaats van vier dagen zeven dagen worden opgesloten. In 2002 werd deze echter afgeschaft, mede wegens de ernstige misbruiken.

De toestemming die het Turkse parlement vorig jaar aan het leger gaf om ook over de grens met Noord-Irak op de PKK te jagen, heeft de toestand in de Koerdische gebieden verslecht. Er heerst enorm veel pessimisme, ook bij de mensenrechtenadvocaat Tahir Elci: “Zolang de macht van het leger groot is, blijft de situatie zo. Een onveranderende mentaliteit is het pleidooi van het leger voor meer bevoegdheden. De legertop zou graag in delen van het zuidoosten weer de ‘noodtoestand’ uitroepen. Hoewel de regering geen gehoor geeft aan de wens van het leger, bezorgt de suggestie alleen al de Koerden rillingen. De herinnering aan de vorige zijn nog vers”¹⁹⁴.

Na de verkiezingen is de toon van de AKP dus veranderd. Verkiezingsbeloftes werden niet waargemaakt en de opblazende strijd tegen terreur drukt de rechten van de Koerden naar de achtergrond.

¹⁹⁴ Maas, J., “alle hoop is weg in Turks Koerdistan”, <http://www.nd.nl/artikelen/2008/oktober/18/alle-hoop-is-weg-in-turks-koerdistan>, 18 oktober 2008.

10. Culturele rechten en minderheidsrechten

10.1. Inleiding

Bij de Turkse pogingen om etnische homogeniteit in te voeren in Turkije hebben de Koerden het het hardst te verduren gehad. Met als gevolg dat de laatste 20 jaar gevuld waren met massamoorden, foltering, onmenselijke behandelingen, verplichte verhuizingen en het proberen vernietigen van de Koerdische identiteit.

De Koerden zijn enorm pro EU toetreding omdat dit misschien het einde zou betekenen van decennia van repressie en foltering. Hoewel dat geen garantie meer lijkt te zijn, aangezien het Koerdisch probleem een bijkomstig aspect is geworden in de Toetredingsonderhandelingen. Ook op internationaal vlak valt het nog af te wachten of het Koerdisch probleem op de agenda zal komen.

Als het in Turkije gaat over minderheden wordt automatisch gedacht aan de Koerden en dat is meteen realistisch. Zij hebben de last moeten ondergaan van de Turken om in dat land te komen tot een etnisch homogeen volk. Daartoe waren alle middelen geoorloofd, maar het doel heiligt de middelen niet. Het was een absurde eis van de Koerden te vergen hun etniciteit op te geven en meteen Turk te worden. Dat was een historische psychologische blunder. Door bij gebrek aan succes geweld te gebruiken, het volk te verspreiden en te onderdrukken is misdadig en totaal verkeerd.

10.2. Europa speelt een rol

De drang van Turkije voor aansluiting bij Europa stelt hen voor problemen en daar moeten de Koerden kunnen van profiteren, na decennia lang verdrukking en geweld. Europa weet pertinent dat de Koerden gemarginaliseerd worden en stelt voorwaarden die voor de Turken gigantisch moeilijk zijn. Lang is de Koerdische kwestie niet gekend door de buitenwereld, maar een bevolkingsgroep van 14 miljoen beschouwen en behandelen als een minderheid is vernederend en tactisch een fout van formaat. Zij willen “deel” van Turkije zijn en als dusdanig erkend worden. Hiermee bedoelen zij geen autonomie, maar een erkenning als volk met culturele rechten.

10.3. Cultuur en taal

Dit zijn gevoelige punten voor beide kampen. Voor de Koerden zijn zij van essentieel belang en voor de Turken, die lijden aan paranoia, is elke concessie een capitulatie. Cultuur en taal zijn cruciaal. Minderheden die afgesneden worden van die mogelijkheden kennen hun eigen literatuur niet, noch hun geschiedenis. Culturele background is een primaire noodzaak voor de identiteit van een volk –

voor zelfbewustzijn – voor de kwaliteit van het bestaan en dat reflecteert zich onvermijdelijk op de natie. Overigens worden culturele rechten van een volk beschermd door internationale verdragen waaronder het UVRM. Er zijn landen die oordelen dat het toekennen van culturele rechten aan minderheden de integriteit zou aantasten. Zo is de weerzin van de Turken om taalkundige en culturele rechten toe te kennen aan de Koerden te wijten aan de dominante Kemalistische ideologie van de unitaire natiestaat¹⁹⁵.

De ambitie van de Turken om de niet Turkse etniciteit te assimileren aan een Turkse nationale identiteit is niet haalbaar en bovendien niet realistisch. Die ingesteldheid staat garant voor toekomstige conflicten.

10.4. Culturele en taalkundige concessies

Ook op vlak van cultuur worden de Koerden onderdrukt. De Koerdische taal mag niet voor het onderwijs en andere officiële doeleinden gebruikt worden. Wel zijn er nu beperkte Koerdische taallessen voorzien. Er zijn ook tal van kleine pesterijen tegen de Koerdische bevolking. Zo is er bijvoorbeeld een verbod op het gebruik van de letters Q en W omdat deze voorkomen in het Koerdisch alfabet en niet in het Turks alfabet. De Koerdische taal mag bijvoorbeeld ook niet gebruikt worden tijdens politieke campagnes.

Turkije heeft toegevingen gedaan voor taal en cultuur en dat leek op het eerste gezicht baanbrekend, doch bij nader inzien wordt duidelijk dat het allemaal neerkomt op lippendienst ten aanzien van door Europa opgelegde hervormingen. Er zijn echter teveel remmingen en de beperkingen zijn legio. Er is het adagio dat alle faciliteiten toegestaan aan de Koerden uit den boze zijn en steeds is er een of ander wetsartikel voorhanden.

10.5. Minderhedenverdragen

10.5.1. Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke rechten

Artikel 27 bepaalt: “In staten waar zich etnische, godsdienstige of linguïstische minderheden bevinden, mag aan personen die tot die minderheden behoren niet het recht worden ontzegt, in gemeenschap met de andere leden van hun groep, hun eigen cultuur te beleven, hun eigen godsdienst te belijden en in de praktijk toe te passen, of zich van hun eigen taal te bedienen”.

¹⁹⁵ Yildiz, K., *o.c.*, p. 81.

In het ontwerp van nieuwe grondwet wordt echter een artikel ingevoerd dat enkel het Turks als officiële onderwijstaal gedooft¹⁹⁶. Dit is, lijkt mij, in strijd met artikel 27.

We mogen ook verwijzen naar artikel 1 IVBPR:

1. “Alle volken bezitten het zelfbeschikkingsrecht. Uit hoofde van dit recht bepalen zij in alle vrijheid hun politieke status en streven zij vrijelijk hun economische, sociale en culturele ontwikkeling na.
2. Alle volken kunnen ter verwezenlijking van hun doeleinden vrijelijk beschikken over hun natuurlijke rijkdommen en hulpbronnen, evenwel onverminderd verplichtingen voortvloeiend uit internationale economische samenwerking, gegrondvest op het beginsel van wederzijds voordeel en op het internationaal recht. Onder geen voorwaarde mogen een volk zijn bestaansmiddelen worden ontnomen”.

De Koerden moeten wel degelijk beschouwd worden als een volk in plaats van hen te doen assimileren met brute kracht.

10.5.2. Kaderverdrag inzake de Bescherming van Nationale Minderheden

Dit kwam tot stand binnen de Raad van Europa in 1995. Het doel van het verdrag is de erkenning en bescherming van nationale minderheden en hun rechten. Het verdrag bevat geen definitie over wat een minderheid is, daar er geen overeenstemming met de verschillende leden over werd bereikt.

Turkije heeft dit echter niet ondertekend.

Belangrijk in het Kaderverdrag zijn artikel 4 betreffende de non-discriminatie. Dit hoeft geen nadere uitleg. Artikel 5 gaat over bijzondere rechten en gaat in essentie over het verbod van assimilatie en conformeren aan de meerderheid. Ook het taalprobleem onder artikel 9 tot 11bis van belang. Artikel 13 heeft het over het onderwijs.

In een Resolutie van het Europees Parlement over de mededeling van de Commissie over de bestrijding van racisme, vreemdelingenhaat en antisemitisme in de aspirant-lidstaten wordt Turkije eveneens onder de loep genomen. Deze Resolutie dateert echter van 1999. Het EP erkent dat de politieke, culturele en sociale discriminatie van grote nationale minderheden, met name de Koerdische bevolking, nog altijd realiteit is. De Koerdische minderheid in Turkije wordt niet erkend door de Turkse staat en op Turkije rust de taak het sterke gevoel van nationale identiteit en de wens de eenheid van de staat te behouden te combineren met het recht van de Koerden hun eigen etnische, culturele en

¹⁹⁶ Cronin, D., Turkije “vertraagt” op weg naar EU, *MO*, 4 maart 2008.

politieke identiteit tot uiting te brengen. Zij moeten hiertoe zowel wettelijke als sociale maatregelen nemen. Bij de beoordeling van de kandidaat lidstaten wordt nagegaan of zij voldoen aan de toetredingscriteria van Kopenhagen en dat houdt eveneens de toetsing in van de naleving van de rechten van minderheden¹⁹⁷.

10.5.3. Het Verdrag van Lausanne

Hier was reeds een clause voorzien van de linguïstische en culturele rechten van de Koerden waarvan onder geen beding kon afgeweken worden. De repressie tegen het Koerdisch als taal was onmiskenbaar het meest voelbaar. Het Turks was de enige officieel erkende taal. Administratie en onderwijs moesten in het Turks als staatstaal. Koerdische namen werden verboden¹⁹⁸.

Eigenaardig is ook dat het Verdrag van Lausanne uit 1923 enkel de niet moslims als minderheden beschouwt en daar de Koerden soennieten zijn worden zij derhalve niet beschermd als minderheid. Deze uitsluiting van de Koerden heeft ernstige consequenties.

De erkenning als minderheid is een essentiële vereiste voor bescherming en rechten. Doch de VN subcommissie voor de preventie van discriminatie van minderheden geeft aan als bepaling: “Dat een groep die numeriek inferieur is in een staat, impliciet recht heeft op eigen cultuur, religie en taal.” Ook de Commissie voor de Mensenrechten van het EP stelt dat het niet afhangt van de beslissing van de staat, maar dat het dient vastgesteld worden volgens objectieve criteria. De Turkse definitie over de minderheden was te begrenst en strookt geenszins met de gangbare theorieën. Het was zonder meer de bedoeling om Koerden uit te sluiten van elk recht en bescherming omdat deze aanpak beter past in hun strategie.

De anti Koerdische repressie werd nieuw leven ingeblazen met de coup van 1980 en de nieuwe Grondwet van 1982 onderstreept de Turkse betrachting om een cultureel homogeen geheel te vormen uit een heterogeen kluwen. De generaals toonden zich eens te meer anti Koerdisch. De aanpassing van de Grondwet in 2001 bracht weinig verbetering voor de minderheden. Het is maar vanaf het zesde en zevende hervormingspakket dat er een lichte impact was op het vlak van radio en TV, persoonsnamen en taalonderricht. Doch het is echter meer schijn dan werkelijkheid. De TV-uitzendingen in het

¹⁹⁷ Resolutie van het Europees Parlement over de mededeling van de Commissie over de bestrijding van racisme, vreemdelingenhaat en antisemitisme in de aspirant-lidstaten (COM(1999) 256 - C5-0094/1999 - 1999/2099 (COS)).

¹⁹⁸ Asker, A., ‘Kurdish boy forbidden to have two names’ <http://newsgroups.derkeiler.com/pdf/Archive/Soc/soc.culture.kurdish/2007-06/msg00008.pdf>, 5 maart 2009.

Koerdisch zijn beperkt in tijd en dienen vertaald te worden in het Turks en ondertiteld. Opvoedkundige programma's zijn niet toegelaten¹⁹⁹. Het feit van de schijnbare toegevingen aan de Koerden is een bewijs van de druk van Europa.

10.6. Onderwijs in het Koerdisch

Op 3 augustus 2002 ondernam Turkije enkele wettelijke aanpassingen met betrekking tot het onderwijs. Van nu af aan is privé onderwijs in het Koerdisch toegelaten. Dit was immers verboden.

In 2001 en 2002 dienden de achttien studenten een aanvraag in op de Kocatepe Universiteit in Afyon om onderwijs te kunnen volgen in hun moedertaal. Maar die aanvragen werden afgewezen door het bestuur van de universiteit. Het bestuur was van mening dat de studenten banden hadden met de PKK En dat dit een nieuwe strategie was van diezelfde beweging. Het zou een gevaar voor de interne veiligheid van Turkije beteken²⁰⁰.

De studenten stapten naar het Europees Hof voor de Rechten van de Mens om het Koerdisch als keuzevak te mogen volgen. Volgens het Hof is artikel 2 van protocol 1 in samenhang met artikel 10 EVRM geschonden. Dit poneert dat geen enkele persoon het recht op onderwijs mag ontnomen worden. Daardoor heeft het EHRM de Turkse staat een boete van 1500 euro per student opgelegd. Ook vindt het EHRM dat 'een gevaar voor de interne veiligheid' geen geldige reden is en dat de studenten keuzevakken in hun moedertaal zouden moeten kunnen volgen²⁰¹.

Het gaat hier om een arrest slechts enkele maanden geleden geveld. Alweer toont dit duidelijk aan dat de Turkse overheid een panische angst heeft voor Koerden die opkomen voor hun rechten. De Turkse minister van justitie Mehmet Ali Şahin zei wel dat ze de boete zouden betalen en dat ze zo min mogelijk met dergelijke rechtszaken te maken willen hebben.

10.7. ROJ TV in Denemarken

Turkije is ondanks beperkte vooruitgang volgens de Wet van 25 januari 2004, erg vijandig tegenover uitzendingen in het Koerdisch. Het ROJ TV station is een satellietzender die vanuit België uitzendt, namelijk vanuit Denderleeuw, met licentie in Denemarken. Het is zeer invloedrijk door de licht agressieve stijl tegenover de betuttelende en negatieve houding van Turkije in verband met de

¹⁹⁹ 'Turkish Parliament approves Kurdish-language TV channel'
<http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2008/6/turkeykurdistan1876.htm>, 27 februari 2009.

²⁰⁰ http://www.rudaw.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=488:groen-licht-vanuit-ehrm-voor-koerdische-lessen&catid=150:mensenrechten&Itemid=69, 7 mei 2009.

²⁰¹ Hof Mensenrechten tweede kamer, Ifan Temel and others v. Turkey, 3 maart 2009.

Koerdische cultuur en taal. Turkije noemt ROJ de spreekbuis van de PKK en is erg gefrustreerd op Denemarken omdat zij de vraag tot intrekken van de licentie negeren. Het ligt de Turken zo zwaar op de maag dat zij alles in het werk hebben gesteld opdat ROJ de satelliet signalen niet meer zou mogen gebruiken. Dit werd een feit in oktober 2006 met als gevolg dat bepaalde streken geen of slecht ontvangst hebben²⁰².

Hierop kwam reactie van een aantal burgemeesters die aanleunen bij de Koerdisch gezinde DTP partij. Zij vroegen per brief aan de Deense premier om de uitzendingen in de oorspronkelijke vorm te herstellen. Het resultaat van hun demarche was dat de burgemeesters op 26 december 2006 vervolgd werden op grond van de artikels 220 en 314 van het Strafwetboek: "For knowingly and willingly helping Kurdish rebels"²⁰³. Indien zij schuldig bevonden worden, lopen zij de kans tot 15 jaar opsluiting.

De Secretaris-generaal van de NAVO De Hoop Scheffer wordt vervangen en dat gebeurt met consensus. Nu is iedereen akkoord met de Deen Rasmussen alleen president Gül is tegen op grond van de karikaturen van de Profeet die verschenen in Denemarken en voor het feit dat de Denen de Koerden toelaten TV-uitzendingen te doen in het Koerdisch. De karikaturen van de profeet, dat is voor binnenlands gebruik, het zijn de TV- uitzendingen die gevreesd worden. Uiteindelijk heeft Gül toegegeven.

Het is een feit dat het Turkse leger een machtsfactor is in de NAVO en daar zal hij op ingespeeld hebben. Maar een absolute weigering zou in het kader van de EU het negatieve imago van Turkije nog meer aangetast hebben. Anderzijds moeten we toegeven dat hij tweemaal gescoord heeft.

1. Er wordt een Turk Generaal in de NAVO staf binnengehaald;
2. De Deense TV-uitzendingen in het Koerdisch door ROJ TV worden geschorst.

10.8. Commentaar

Het is nu louter toeval dat de zestigste verjaardag van de NAVO en de verkiezing van Rasmussen tot de nieuwe secretaris generaal doorkruist werden door het rancuneus optreden van Gül. Op dat vlak geldt blijkbaar geen normale ethos. De recente geschiedenis is er het bewijs van, denkende aan Hitler en Stalin. De karikaturen gebruiken als argument voor zijn houding dienen enkel voor de onderontwikkelde kiezers. De hardnekkig herhaalde

- Interventies bij de Denen

²⁰² Yildiz, o.c., p. 85.

²⁰³ Yildiz, o.c., p. 86.

- De satelliet signaal storingen
- De beschuldiging van de burgemeesters op basis van inhoudsloze artikels

vormen meer dan stof tot reflectie.

Dan te moeten vaststellen dat Europa, want de NAVO is in belangrijke mate Europees, toegeeft dan kan men zich daar vragen bij beginnen stellen. Door die inmenging over de satellieten permitteert Turkije zich acties tegen onafhankelijke organisaties die buiten hun jurisdictie vallen. Daarbij resulteert hun interventie in een vorm van censuur wat formeel in tegenspraak is met de fundamentele principes waar de EU voor staat. Eens te meer wordt niet gereageerd door Europa.

ART TV dat uitzendt vanuit Diyarbakir werd bijvoorbeeld gesloten omdat het lovesongs in het Koerdisch programmeerde, dat was in 2003. Het motief van de schorsing was dat het tegen het principe van de ondeelbare eenheid van de staat is. Dat komt neer op pesten en de facto dat de vrije meningsuiting een fabeltje is. Het fenomeen TV wordt uitermate gevreesd door de Turken.

11. Het recht van de gewapende conflicten

11.1. Inleiding

Internationaal humanitair recht, ook bekend als het recht van de gewapende conflicten of oorlogsrecht bestaat uit een corpus van regels die om humanitaire redenen de gevolgen van gewapende conflicten beperken. Het beperkt de middelen en methoden van oorlogvoering en het beschermt personen die niet of niet langer aan de vijandelijkheden deelnemen.

Het bestaat voornamelijk uit verdragen en conventies, het gewonterecht en algemene principes.

De vier Verdragen van Genève van 1949 zijn de belangrijkste voor het internationaal humanitair recht en bijna alle staten zijn hierdoor gebonden. Zij werden verder uitgediept en aangevuld door twee bijkomende verdragen: de Aanvullende Protocolen van 1977 ter bescherming van slachtoffers van gewapende conflicten. Andere overeenkomsten verbieden het gebruik van bepaalde wapens en militaire strategieën en beschermen bepaalde categorieën personen en goederen. Maar daar ga ik niet op ingaan.

11.2. Wanneer is het toepasbaar

Internationaal humanitair recht vindt geen toepassing tijdens interne spanningen en problemen, zoals geïsoleerde daden van geweld. Het is enkel toepasbaar in geval van tussenstaatse gewapende conflicten. Het recht vindt toepassing zodra een conflict begint en bindt alle betrokken partijen, los van de vraag wie aan de oorsprong van het gewapend conflict ligt.

Internationaal humanitair recht maakt bijgevolg een onderscheid tussen internationale en niet-internationale gewapende conflicten. Internationaal gewapende conflicten zijn conflicten waarbij minstens twee staten betrokken zijn. Tijdens deze conflicten gelden een hele reeks regels, zoals ten minste te vinden in de vier Verdragen van Genève en het Eerste Aanvullende Protocol.

Niet-internationaal gewapende conflicten blijven beperkt tot het grondgebied van één enkele staat. De betrokken partijen zijn de reguliere strijdkrachten en/of dissidente gewapende groeperingen. De regels voor deze conflicten zijn beperkt tot artikel 3, gemeenschappelijk aan de vier Verdragen van Genève, en het Tweede Aanvullende Protocol²⁰⁴. Aangezien het conflict met de PKK een intern conflict is zullen deze bepalingen in acht moeten worden genomen.

²⁰⁴ <http://www.rodekruis.be/NL/Internationaal/IHR/inthumrecht/>, 8 mei 2009.

De Conventies van Genève hadden voornamelijk als doel tussenstaatse conflicten op te lossen, maar sinds 1945 zijn bijna 80% van de conflicten interne. Daarom werd een aanvullend protocol noodzakelijk geacht. Haar doel is om de essentiële regels van het humanitair recht ook van toepassing te verklaren op interne conflicten en burgeroorlogen. Gezien haar restrictieve karakter zal ze op minder gevallen van toepassing zijn dan het gemeenschappelijk artikel 3 van de verschillende Conventies. Het zijn slechts minimumstandaarden²⁰⁵.

Het is belangrijk een onderscheid te maken tussen internationaal humanitair recht en mensenrechtenrecht. Sommige regels zijn inderdaad identiek, maar beide rechtsinstrumenten hebben een verschillende ontwikkeling ondergaan. Bovendien vindt het mensenrechtenrecht zijn toepassing voornamelijk in vreedstijd en kunnen een aantal bepalingen worden opgeschort in oorlogstijd²⁰⁶.

Het respect voor de internationale gedragscodes tijdens een gewapend conflict is de belangrijkste bezorgdheid van de VN tijdens een gewapend conflict²⁰⁷. Het concept “gewapend conflict” is in geen enkel internationaal document gedefinieerd, noch in de Conventies van Genève, noch in het AP. Dit is een zwaktepunt²⁰⁸.

11.3. Krijgsgevangenen²⁰⁹

11.3.1. Inleiding

De Derde Conventie van Genève is beter bekend onder het krijgsgevangenenverdrag van 1949. Hun bescherming wordt geregeld onder artikel 4. Ze geldt vanaf het moment dat hij wordt gevangen genomen tot het moment dat hij wordt vrijgelaten. Om de status van krijgsgevangene te verwerven moet men echter aan enkele voorwaarden voldoen. Het moet gaan om:

1. Leden van geregelde troepen: legers (Ook leden van geregelde troepen van een regering die niet worden erkend door de vasthoudende mogendheid vallen hieronder.)
2. Leden van vrijwilligerskorpsen die als dusdanig herkenbaar zijn (i.e. een uniform dragen en hun wapens openlijk dragen).
3. Personen die een gewapende macht volgen vanwege hun beroep maar daar geen deel van uitmaken (zoals oorlogscorrespondenten).

²⁰⁵ Cogen, M., *Handboek internationaal recht*, Kluwer, 1996, p. 430.

²⁰⁶ <http://www.rodekruis.be/NL/Internationaal/IHR/inthumrecht/>, 8 mei 2009.

²⁰⁷ COGEN, M., *The comprehensive guide to international law*, Ghent University, Die keure, 2008, p. 290.

²⁰⁸ Bartels, R. en van den Boogaard, J., Definitie van gewapend conflict: Hoe ‘binnenlands’ is ‘niet-internationaal’? *Nederlands Juristenblad*, 31 oktober 2008, AFL. 38, p. 2414.

²⁰⁹ Conventie van Genève nr. 3, 12 augustus 1949 inzake de behandeling van krijgsgevangenen.

4. Bemanningen van de koopvaardijvloot die niet voor een gunstigere behandeling in aanmerking komen.
5. Burgers uit niet bezet gebied die spontaan de wapens opnemen, maar niet de tijd hebben zich te organiseren.

11.3.2. Strijders

Interne conflicten, zoals dat in Turkije, maken al geruime tijd het overgrote deel van de gewapende conflicten uit. Jammer genoeg is er geen adequate regeling getroffen met betrekking tot strijders: in tegenstelling tot het Eerste Aanvullend Protocol van 1977 (AP I), waar het begrip strijder gedefinieerd wordt maar dat enkel toepasselijk is bij interstaatse conflicten, verleent noch artikel 3 gemeenschappelijk aan de vier Verdragen van Genève, noch het Tweede Aanvullende Protocol van 1977 (AP II) aan iemand de status van strijder of krijgsgevangene. Turkije ondertekende in ieder geval noch AP I, noch AP II.

Gemeenschappelijk artikel 3 voorziet in een minimumbescherming: personen die niet actief deelnemen aan de strijd, dus ook diegenen die de wapens hebben neergelegd of die door ziekte, verwonding of gevangenneming niet meer aan de strijd kunnen deelnemen, moeten in alle omstandigheden menslievend worden behandeld. Aangezien Turkije het niet nauw neemt met de mensenrechten valt het te betwijfelen of ze dit artikel in acht nemen, ook al zijn ze door deze Conventie gebonden.

Het Tweede Protocol is toepasselijk op conflicten die plaatsvinden tussen de strijdkrachten van een Partij bij het Protocol en dissidente strijdkrachten of andere georganiseerde groepen die, geleid, door een verantwoordelijk bevelhebber, het grondgebied gedeeltelijk onder controle hebben, zodat zij in staat zijn aanhoudende en samenhangende militaire operaties uit te voeren en AP II toe te passen (art. 1, § I). Voor zijn arrestatie stond de PKK onder leiding van Öcalan en voerden zij weldegelijk militaire operaties uit. Deze voorwaarden bepalen het materieel toepassingsgebied van AP II. Er wordt echter niet aangegeven wie nu juist als strijder moet worden beschouwd.

Het personeel toepassingsgebied is gedefinieerd in artikel 2 AP II: allen die zijn getroffen door een gewapend conflict zoals zonet omschreven. Uit de bepalingen van AP II blijkt het te gaan om de personen die niet rechtstreeks deelnemen, bijgevolg burgers, of niet meer deelnemen aan de vijandelijkheden, zoals zieken en gewonden, gevangengenomen soldaten of rebellen. De geboden bescherming behelst meer dan gemeenschappelijk artikel 3, maar gaat lang niet zover als de Geneefse Verdragen en AP I. Er is slechts één artikel dat bescherming biedt aan personen die rechtstreeks verwikkeld zijn in de strijd: art. 4, § 1, laatste zin AP II verbiedt te bevelen dat niemand mag

overleven²¹⁰. Een redelijk povere bepaling die men waarschijnlijk ook al uit het internationaal gewoonterecht kan afleiden.

11.4. Conclusie

Het gehele corpus van regels is van toepassing ter bescherming van de waardigheid en veiligheid van individuen en het heeft als doel het menselijk lijden tot een minimum te beperken. Het is toepasselijk onafhankelijk van een formele oorlogsverklaring, of ontkenning dat men in oorlog is met elkaar.

Alhoewel de geschillen tussen Koerden en Turken niet als een oorlog kunnen beschouwd worden, is het wel een bloedig intern conflict. De gewapende aanslagen van de Koerden en de operaties van het Turkse leger en luchtmacht, tot zelfs in Irak, maken veel slachtoffers en veroorzaken situaties als in een regelrechte oorlog.

Het is duidelijk dat verzetstrijders in interne conflicten in de kou blijven staan. Men wil de soevereiniteit van de staten respecteren, maar dit gaat ten koste van zelfs essentiële basisrechten. Het zou nuttig zijn moesten staten de moed hebben dit aspect verder uit te werken in verdragsteksten, opdat deze mensen toch een minimum aan bescherming gegarandeerd zou zijn.

Britta Bohler, advocaat van Ocalan stelt dat de strijd tussen de PKK en Turkije een interne oorlog is en bijgevolg het oorlogsrecht moet toegepast worden²¹¹. Er kan niet zomaar wetteloosheid heersen.

Waarborgen zoals:

- Martelen of executie van gevangenen is verboden en dus strafbaar
- Het doden van militaire tegenstanders is niet strafbaar en geen terroristendaad
- Aanslag op burgerdoelen is niet altijd strafbaar.

Hier stelt zich onmiskenbaar een juridisch probleem in verband met de antiterrorismewet: kunnen de daden van de PKK vallen onder internationaal oorlogsrecht? En wat met het selectief aspect van de aanslagen op burgerdoelen in het oorlogsrecht²¹²?

Noam Chomsky poneert dat regeringen, zoals VS, alleen terroristische daden die tegen het betreffende land of zijn bondgenoten is gepleegd terrorisme noemen, en wanneer een daad tegen een vijand van het betreffende land is gepleegd noemt men het "vrijheidsstrijders". Men kan als voorbeeld de UCK

²¹⁰ <http://www.rodekruis.be/NR/rdonlyres/77FC23C1-1E6C-431A-9A28-2DAAD6A361DC/0/Strijdersenburgers.pdf>, 8 mei 2009.

²¹¹ Bohler, B., *De zwerftocht van een leider: achter de schermen van de zaak Ocalan*, Amsterdam, Arbeidspers, 2000, 230 p.

²¹² Ook behandeld pagina 42 en 43.

aanhaken. UCK was een terroristische organisatie die tegen Servië ageerde. Maar aangezien Servië een vijand was van het westen werden ze nooit terroristen genoemd. Volgens Chomsky valt ook contraterrorisme vaak onder de noemer terrorisme²¹³.

²¹³ <http://nl.wikipedia.org/wiki/Krijgsgevangene>, 8 mei 2008.

12. De ontheemden

12.1. Inleiding

De gedwongen massale volksverhuizing van de Koerden is een maatstaf van de menselijke ingesteldheid van wat zij denken over democratie. Het is nog steeds een levend bewijs van hoe een volk doelbewust een minderheid wil vernietigen.

In Turkije is het van oudsher een steeds terugkerend verschijnsel geweest van volksverhuizingen binnen het land zelf en over de grenzen heen. Dat gold zowel voor de Turken als voor de Koerden. De oorzaken waren in het algemeen het armoedig bestaan en de uitzichtloosheid op beterschap in het ruraal reusachtig gebied van zuidoostelijk Turkije. De afgelopen decennia namen die volksverhuizingen een dramatische wending aan, althans voor de Koerden²¹⁴. Nu nog leven grote delen van de verjaagde Koerdische bevolking in onmenselijke omstandigheden in overbevolkte steden.

12.2. Achtergrond

Bij de stichting van de Republiek in 1923 was het de bedoeling eenheid te betrachten en te realiseren in het nieuwe land Turkije. Dat was de basisfilosofie van Atatürk. Er was in dat land evenwel een belangrijke minderheid. Hen verjagen uit hun biotoop werd gezien als meest doeltreffende maatregel om hun identiteit te vernietigen, hun zelfstandigheid af te zwakken en aldus te incorporeren in de Turkse eenheid. Dat die immorele doelstelling naar immense drama's zou leiden was maar bijzaak. De volksverhuizing heeft maar omvang genomen toen de Koerden meer bewust werden van het feit dat ze achtergesteld werden aan de Turken, dat zij behandeld werden als minderwaardig. Daaruit moesten onvermijdelijke reacties komen. Uit acties resulteren reacties en zo kwamen de veiligheidsdiensten en anderzijds de PKK. De dorpevacuaties en de vernietiging van huizen en de vruchten van de landbouw kwamen dan op gang en zo consolideerden de Turken controle over de regio van de Koerden.

12.3. Gedwongen verhuizingen

De achterdocht van het Turkse leger lag in hoofdzaak aan de basis van de gedwongen uittocht van massaal veel Koerden. Echte of vermeende steun van de Koerdische plattelands bewoners aan de PKK irriteerde de militairen uitermate. De reactie van het Turkse leger was zonder meer wraakzuchtig. Naar schatting 3000 à 4000 Koerdische dorpen werden met de grond gelijk gemaakt, de vruchten vernietigd

²¹⁴ Van Os, C., *Ontheemde Koerden in Turkije*, Koerdisch instituut te Brussel, 2001, p. 3.

en de bewoners verjaagd²¹⁵. Het is overduidelijk dat dergelijke ingreep een dramatische sociale impact had. Een ander resulteerde in het feit dat tussen twee en vier miljoen Koerden op vlucht geraakten²¹⁶. Van het platteland verjaagd, moest de massa willens nillens naar de steden waar niet de minste voorziening voorhanden was. Dit resulteerde in grootschalige werkloosheid, kinderarbeid, geen toegang tot onderwijs en gezondheidszorg.

Economisch was dit een catastrofe. Het platteland was ontvolkt. De landbouwproductie zakte danig, de armoede en de werkloosheid namen ontzettende vormen aan. Voor Turkije werd dit een benarde toestand.

12.4. Opvangdorpen

Het is overduidelijk dat de steden deze toevloed van vluchtelingen niet aankonden. Logistiek was er niet aan gedacht. Het was in feite een oorlogssituatie waar de overheid zich genoodzaakt zag maatregelen te treffen. De situatie was inderdaad zorgwekkend.

Ankara vreesde dat het samentroepen van Koerden in de nabijheid van de steden zou leiden tot gettovorming in de “*bidonvilles*” waar opstandige ideeën zouden broeien en groeien. Die situatie was onhoudbaar en gevaarlijk. De toenmalige premier Bulent Ecevit vond zijn inspiratie bij zijn overbuur in Irak, Saddam Hoessein. Deze was eveneens geconfronteerd met ongewenste Koerden. Hij had een systeem opgezet van zogenaamde opvangdorpen die werkelijk meer leken op concentratiekampen. Ecevit nam dankbaar gebruik van het idee en liet een aantal dorpen bouwen voor de ontheemde Koerden²¹⁷.

Het aanbod leek aantrekkelijk doch er waren voorwaarden aan verbonden en die waren niet mis:

- De families moesten bereid zijn samen te werken met de overheid en
- Zij mochten geen familiale of vriendschappelijke binding hebben met de PKK.

Dit waren voor de Koerden uitermate gevoelige punten. Samenwerken met de Turken kwam neer op verraad of collaboratie en anderzijds voor de relatie met de PKK was het onderzoek diepgaand.

Het systeem van opvangdorpen was maar een beperkt succes. De gegadigden deden het uit pure noodzaak. Strategisch was het goed uitgekiend. Ze werden gebouwd in de nabijheid van militaire

²¹⁵ IDMC, Turkey: Progress on national IDP policy paves way for further reforms, A profile of the internal displacement situation, July 2007, p. 45.

²¹⁶ Van Os, C., Ontheemde Koerden in Turkije, *Koerdisch instituut Brussel*, 2001, p. 4.

²¹⁷ Van Os, C., Ontheemde Koerden in Turkije, *Koerdisch instituut Brussel*, 2001, p. 5.

kampen met een permanente controle. Om binnen of buiten de omheining te geraken was toestemming nodig. Het waren in werkelijkheid gevangenissen waar een willekeur heerste en een vorm van terreur om de veiligheid te verzekeren.

De Turkse overheid was ook erg bezorg over het groot aantal kinderen in de Koerdische gezinnen. De demografische groei overtrof ruimschoots de Turkse bevolkingsaan-groei en dat was onrustwekkend voor de toekomst van het land. Daarom werden de huisjes in de opvangkampen erg klein gehouden. Het was dus problematisch voor de kinderrijke Koerdische gezinnen en uit die vaak chaotische toestanden ontstonden soms erge sociale en morele problemen. De “kinderrijkdom” van de arme Koerden bracht er de Turkse overheid toe om de kinderbeperking te promoten. Dit in de logica van islam pervers initiatief viel niet in goede aarde bij de Koerdische moeders. En dit op twee redenen:

- Omwille van hun religieuze principes;
- En uit nationalisme, in concreto om de Turkse bedoelingen te saboteren

12.5. Hulpverlening aan de ontheemden

12.5.1. Inleiding

De levensomstandigheden van de betrokken groep was menselijkerwijze onhoudbaar en onduelbaar. Er was weinig werkgelegenheid en in de karige gevallen onderbetaald. De inflatie nam toe doch door de afwezigheid van enige syndicale organisatie, bleven de lonen ongewijzigd. De kosten van levensonderhoud werden onbetaalbaar. Deze situatie lag aan de basis van initiatieven om de nood enigszins te ledigen.

12.5.2. Fonds voor integratie en humanitaire hulp (GIYAV)

Een groep intellectuelen van Turkse origine, artsen, advocaten en mensenrechtenactivisten poogden een fonds te vormen om te voorzien in de meest elementaire behoeften van de Koerden. Zij probeerden zo ook de broodnodige medische hulp te verstrekken. Zo een fonds oprichten in Turkije is niet vanzelfsprekend. Het was de bedoeling van de stichters om GIYAV²¹⁸ te laten uitgroeien tot een officieel geregistreerde humanitaire organisatie om zelfs in het buitenland hulp te vragen.

Het vroeg aan de organisatoren vier jaar om alle juridische procedures te doorlopen, of beter te overwinnen om volgens de Turkse wetten fondsen te werven buiten de grenzen. De belangrijkste oorzaak van deze negatieve instelling van de Turkse rechters is steeds de erg nationalistische inslag.

²¹⁸ Van Os, C., Ontheemde Koerden in Turkije, Koerdisch instituut te Brussel, p. 7.

Daarenboven mag er in de statuten van de organisatie geen vermelding zijn van de doelgroep, de ontheemde Koerden waarvan de dorpen platgebrand zijn. Deze organisatie moet ‘hulporganisatie ten bate van de migranten genoemd worden’. Positief is dat ondanks de manifeste tegenwerking van de overheid er Turkse en Koerdische intellectuelen en hulpverleners zijn.

12.5.3. Sociologische impact

Het eerste project van de GYAV voor de kinderen is begonnen met de daadwerkelijke hulp van de Zwitserse ambassade. Vooraleer van start te gaan was er een uitgebreid sociologisch onderzoek bij de kinderen in de streek van Mercin. Mercin telde oorspronkelijk een miljoen inwoners en daar kwamen 600 000 ontheemde Koerden bij. Op zichzelf vormde dat een reusachtig probleem. Het feit dat die mensen een agrarisch bestaan hadden en weinig andere vaardigheden en weinig praktische activiteiten hadden stegen de problemen exponentieel²¹⁹.

Een gedeelte van de kinderen heeft “de migratie” meegemaakt. Hoe dan ook daar de ouders bezwaarlijk in hun levensonderhoud konden voorzien en er in de stad geen mogelijkheid was om voedsel te produceren moesten de kinderen de straat op om prullen te verkopen, schoenen te poetsen en auto’s te wassen. Gemiddeld werken die kinderen enkele uren op straat en dan worden ze nog gepest door de winkeliers, door de veiligheidsdiensten en door gemeenteambtenaren. Dit is werkelijk een sociaal probleem.

Die kinderen zijn uiteraard geen lieverdjes. Zij vormen ‘gangs’ om zich te verdedigen, snuiven lijm en hun ouders hebben er geen of weinig vat op.

12.5.4. Sociale voorzieningen

De ontheemde Koerden gaan identiteitsloos door het leven. Zij staan nergens geregistreerd door de Turkse overheid. Het is een aberratie dat zulke immense populatie officieel niet bestaat. Dit houdt evenwel in dat deze mensen totaal uitgesloten zijn van enige sociale voorziening en daarbij komt nog dat de gezondheidssituatie van deze ontheemden dramatisch is. Dit is op zichzelf logisch gezien de omstandigheden waarin deze mensen leven. Medische hulp is dringend nodig maar dat ligt juridisch moeilijk. De hulporganisatie GYAV mag geen rechtstreekse bijstand bieden. Hun interventies dienen zij te beperken tot voorlichting en bemiddeling.

²¹⁹ Van Os, C., *Ontheemde Koerden in Turkije, Koerdisch instituut Brussel*, 2001, p. 6.

Het kinderproject van GYAV is een belangrijke opzet van de organisatie om de kinderen te redden uit hun uitzichtloze situatie. In beperkte groepen worden ze behandeld. Ze worden voorgelicht over persoonlijke hygiëne en gezondheid, ze krijgen vitaminerijke voeding en melk. Allemaal zaken die hun onbekend zijn. Zij komen in contact met psychologen en welzijnswerkers. Opvallend is dat de meeste vrijwilligers Turken zijn.

De vrouwen van de ontheemde Koerden werkten voorheen op het land, uit noodzaak uitsluitend in de landbouw en veeteelt. Dat betekent meteen dat zij geen vakkundige kennis of praktische handigheden hadden die in de stad enig nut hadden. Een en ander bracht mee dat zij zichzelf nutteloos voelden en zij zich in hun primitieve behuizing opsloten. Dit veroorzaakte psychologische problemen waar GYAV oog voor had. Er werd een nieuw project opgestart met de bedoeling de vrouwen te leren omgaan met brei- en naaimachines en andere vaardigheden. Zodoende kregen ze meer zelfvertrouwen en konden ze stilaan betaald werk verrichten.

Nog andere initiatieven werden genomen op het terrein van moeder en kindzorg.

12.5.5. Assimilatie

De Turkse overheid volgt de evolutie nauwlettend. Onder het voorwendsel van assimilatie worden projecten uitgevoerd die in feite tweeslachtig zijn. Enerzijds bedoelen zij “het Turk zijn” en anderzijds “minderwaardig blijven”.

Een feit is zeker, aan de Koerdische moeders wordt geboortebeperking aangeraden. De nationale Veiligheidsraad zijn uitermate bang voor de demografische ontwikkeling van de koerden. Volgens een prognose van de militairen zou de Koerdische bevolking even talrijk zijn aan de Turkse in het jaar 2025. Althans in de huidige gang van zaken. De Koerdische vrouwen weigeren mee te werken en dat is een vorm van verzet, een natuurlijke vorm van vreedzaam verzet die universeel is bij onderdrukte volkeren.

12.6. Vrijheid van verplaatsing

Hoewel de Turkse Wet dit recht voorziet, wordt het beperkt in de praktijk. De Wet bepaalt dat een burger vrij is om het land te verlaten en dat dit alleen beperkt mag worden in geval van nationale veiligheid, burgerlijke verplichtingen of strafrechtelijk onderzoek en vervolging. Ook al is de noodtoestand in het zuidoosten van het land opgeheven behoudt de overheid een zware controlebevoegdheid in het gebied, evenals numerieke controlepunten langs de weg. Provinciale

autoriteiten weigerden burgers hun land te betreden of hun vee te laten grazen onder het mom van veiligheid²²⁰.

De Turkse organisatie voor sociaal en economisch onderzoek TESEV, evenals andere organisaties rapporteerden dat de terugkeer van burgers naar hun dorpen moest gebeuren met respect voor de menselijke waardigheid. Het bleek echter dat ze onderworpen werden aan de eis van een officiële toelating door de overheid, ze mochten niet terugkeren naar de bergen en waren het voorwerp van vernederende identiteitscontroles langs de weg²²¹.

12.7. Eigendomsrechten

12.7.1. Turkse Compensatiewet

Als gevolg van de uitspraak in de Dogan v. Turkije zaak, waar het Hof een structureel probleem onderkende met betrekking tot Internal Displaced Persons (IDP) en instrueerde om maatregelen te treffen om een einde te stellen aan deze systematische situatie, zette Turkije de nodige stappen in de vorm van een Wet.

Turkije nam de Compensatiewet van 27 juli 2004 (5233) aan om tegemoet te komen aan de noden van de IDP. Het hield in dat de slachtoffers van de terroristen (PKK) er eveneens konden van genieten. Al is het doel op zich goed, dan is de praktijk het vaak minder. Inderdaad de provinciale evaluatiecommissies werken op een arbitraire manier en verdelen op een onrechtmatige wijze de bedragen en wijzen zelfs compensatiegerechtigden af. Human Rights Watch heeft de Turkse regering met aandrang gewezen op de noodzaak de commissies op te schorten tot ze behoorlijk werken. Op zich was de Turkse Compensatiewet een degelijk initiatief om de ontheemden een vorm van schadeloosstelling toe te kennen. Aan dat gebaar hing ook een vorm van schuldbekentenis. Holly Carter, directeur van het HRW stelde onomwonden dat deze ontheemde dorpingen eens te meer het slachtoffer zijn van het arbitraire compensatieproces dat geacht wordt hen te helpen²²². Het verslag is gewoon vernietigend voor het optreden van de commissies wegens hun houding als malafide veehandelaars.

²²⁰ IDMC, Turkey: Progress on national IDP policy paves way for further reforms, A profile of the internal displacement situation, July 2007, p. 93.

²²¹ http://www.tesev.org.tr/default.asp?PAG00_CODE=DMK04EN04&MMH00_CODE=01050102&MMG00_CODE=101&ORDER_COLUMN=UD_30&ORDER_TYPE=DESC, 11 mei 2009.

²²² IDMC, Turkey: Progress on national IDP policy paves way for further reforms, A profile of the internal displacement situation, July 2007, p. 133.

De situatie verslechterde na een uitspraak van het Hof in 2006 in de zaak *Içyer v. Turkije in Tunelli*²²³. Het Hof verwierp de klacht van İçyer op grond van het feit dat de compensatie binnen de normen van het EVRM zou zijn. Volgens het Hof voorziet de wet reeds in een adequate vergoeding en is het onbetwist dat de verzoeker vrij naar zijn oorspronkelijk dorp kan terugkeren. Daarop werden 1500 gelijkaardige zaken geseponeerd.

Ze moeten dus eerst de middelen op nationaal vlak uitputten, alvorens naar het Hof te stappen.

De wet vereist dat men eigendomstitels voorlegt, maar dat is niet evident vermits er een gebrekkige registratie is en een gemanipuleerd kadaster. Het Hof oordeelde in 2004 ten bate van verzoekers, die geen eigendomstitel konden voorleggen en onder dwang uit hun dorp werden verjaagd in de jaren 90, dat zij recht hadden op compensatie²²⁴.

Het komt veel voor dat ongeletterde mensen of mensen die wonen in afgelegen streken verstoken blijven van compensatie door gebrekkige communicatie.

De courante implementatie is totaal onvoldoende. Het niveau van de compensaties komt niet overeen met de geleden schade en er zijn soms grote discrepanties in wat de commissies toekennen in identieke gevallen²²⁵. IDP vergezeld van een advocaat krijgen vaak de raad hun advocaat weg te sturen.

12.7.2. Arresten van het EHRM

A. Yöyler v. Turkey²²⁶

In *Yöyler v. Turkey* erkende het Hof in 2003 dat Turkse veiligheidsdiensten opzettelijk zijn huis en bezittingen vernietigden, en hem bijgevolg verplichtten zijn dorp te verlaten. Er werden in totaal meer dan 3 miljoen mensen verdreven en 3500 nederzettingen vernietigd gedurende een campagne van de Turkse veiligheidsdiensten, met een hoogtepunt halverwege de jaren 1990. Het EHRM heeft deze series van praktijken veroordeeld.

²²³ IDMC, Turkey: Progress on national IDP policy paves way for further reforms, A profile of the internal displacement situation, July 2007, p. 133.

²²⁴ IDMC, Turkey: Progress on national IDP policy paves way for further reforms, A profile of the internal displacement situation, July 2007, p. 149.

²²⁵ Commentaar UNO expert op de compensatiewet, p. 131.

²²⁶ Hof Mensenrechten vierde afdeling, arrest *Yöyler/ Turkije* van 24 juli 2003.

Het Hof oordeelde dat het huis werd verbrand in aanwezigheid van alle leden van zijn gezin, hij van elke schuilplaats of steun werd onthouden en hem verplicht werd zijn huis te verlaten met zijn familie en vrienden. Dit werd beschouwd als een schending van het verbod op vernederende en onmenselijke behandelingen (artikel 3 EVRM)²²⁷.

Het Hof hield ook voor dat dit zonder twijfel dat deze daden zware en ongerechtvaardigde inmenging in het recht van de verzoeker voor het respect van zijn privéleven, familie en huis, en op vredig genot van zijn bezittingen in strijd met artikel 8 en artikel 1 Protocol 1²²⁸.

Het Hof besloot dat de autoriteiten gefaald hadden een grondig en effectief onderzoek te doen naar de beweringen van de verzoekers. Toegang tot enig ander rechtsmiddel, inclusief recht op compensatie, werd eveneens afgewezen, in strijd met het recht op een effectief rechtsmiddel (artikel 13)²²⁹.

B. İçyer v. Turkey

In 1994 werden de verzoekers uit hun dorp verjaagd door de veiligheidsdiensten op grond van ordeverstoring. Zij brandden hun huizen plat waardoor zij naar Istanbul dienden te verhuizen. Op 25 oktober 1995 werd zijn klacht verworpen door de autoriteiten omdat de daders niet konden worden geïdentificeerd. In 2001 verzocht hij om terug te keren naar zijn dorp en dat zou op grond van de 'return to village and rehabilitation project' worden overwogen.

Volgens de Turkse regering hadden de inwoners hun dorp vrijwillig verlaten wegens intensieve terroristische activiteiten in de regio en wegens dreiging van de PKK. Momenteel was er echter geen dreiging meer. Op grond van de compensatiewet zouden zij recht hebben op schadeloosstelling. De verzoeker klaagde aan dat de Turkse autoriteiten hem verhinderden terug te keren naar zijn dorp.

Het Hof verwierp zijn klacht op grond van het feit dat er een effectief rechtsmiddel was om compensatie via de Compensatiewet te bekomen, evenals het feit dat verzoeker wel vrij was om naar zijn dorp terug te keren²³⁰.

²²⁷ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=27&portal=hbkm&action=html&highlight=TURKEY%20%20property&sessionid=23328044&skin=hudoc-en>, punt 75.

²²⁸ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=27&portal=hbkm&action=html&highlight=TURKEY%20%20property&sessionid=23328044&skin=hudoc-en>, punt 80.

²²⁹ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=27&portal=hbkm&action=html&highlight=TURKEY%20%20property&sessionid=23328044&skin=hudoc-en>, punt 96.

²³⁰ IDMC, Turkey: Progress on national IDP policy paves way for further reforms, A profile of the internal displacement situation, July 2007, p. 133.

Hierna volgden nog veel gelijkaardige zaken, zoals: Akdivar and others v. Turkey; Selçuk and Asker v. Turkey;...

12.8. Verantwoording van de Turken

Hoewel het voor de wereld duidelijk is weigert Turkije te erkennen dat de veiligheidsdiensten een dominante rol gespeeld hebben in de gedwongen volkverhuizingen. Officieel werd in 2003 nog verklaard: “The root cause of IDP in Turkey has been the scourge of terrorism that Turkey has suffered for two decades. Large numbers of citizens were compelled to leave their homes due to the terrorists organization PKK’s intimidation, harassment and attacks. It is indeed incorrect to portray the cause of displacement to the equal responsibility of terrorist organization and the authorities”²³¹.

Het EHRM heeft die visie weerlegd. Bij het verdrijven van de Koerdische bewoners uit hun huizen hadden de veiligheidstroepen geen motief noch recht om de huizen en oogsten te vernietigen.

Buiten het gewoon motief hadden de Turken nog wat anders op het oog. De strategie om de Koerden te verdrijven uit hun eigen streek was ook geïnspireerd door de planning van grootschalige infrastructuurwerken. Het GAP-project (The southeast anatolia regional development program) strekt zich uit over 74.000 vierkante kilometer Koerdisch land en behelst een uitgebreid netwerk van stuwdammen en Hydro elektrisch centrales²³². Meer dan 100.000 mensen werden ontheemd met weinig of geen schadeloosstelling.

Hetzelfde scenario zal zich afspelen met de voorbereidingen voor de Ilysudam. De initiatieven zijn onmiskenbaar nuttig voor goedkope energiebevoorrading van het land, maar als bij toeval passen zij ook binnen de strategie van de overheid. In 1993 schreef de toenmalige president, Ozal aan Demirel, eerste minister en zeer actief tegen de Koerden: “starting with the most troubled zones, villages and hamlets in the mountains of the region be gradually evacuated and resettled in the western part of the country. According to a careful plan. Security forces should immediately move and establish control to prevent the locals to return. The building of a large number of dams in appropriate places is an alternative”²³³.

Tot een vrij recente datum heerste daar de noodtoestand en was er strenge controle. Ze mochten zeker niet terugkeren. In tegenspraak met wat voorafgaat rapporteert de RvE dat op het huidige ogenblik in

²³¹ Yildiz, K. *o.c.*, p. 154.

²³² Zie verder

²³³ Yildiz, K., *o.c.*, p. 155.

het zuidoosten een totaal gebrek is aan sociale faciliteiten en infrastructuur en vraagt een verbetering van de economische en sociale condities als sine qua non voor de terugkeer van de Koerdische bevolking²³⁴.

12.9. Internationale reacties

Het is duidelijk dat Turkije de situatie van de ontheemde Koerden wil bestendigen door de weerstand tegen terugkeer en het afwijzen van buitenlandse hulp. De vertegenwoordiger van de Secretaris-generaal van de UNO voor de vluchtelingen, Dokter Francis Deng, heeft ter plaatse een uitgebreid onderzoek gedaan en kwam tot het besluit dat er een totaal gebrek aan coördinatie was tussen de regering en bereidwillige humanitaire organisaties²³⁵. Die organisaties verwijten de overheid een totaal gebrek aan samenwerking. Toch stelde de Commissie in oktober 2004 dat Turkije een dialoog begon met internationale organisaties over de zwakke punten van de terugkeer en de rehabilitatie. Dit lijkt alleen lippen dienst. Het is dus op zijn minst eigenaardig dat ondanks de uitdrukking van ernstige bezwaren en bezorgdheid inzake de slechte omstandigheden bij de IDP de EC tot het besluit kwam dat Turkije voldeed aan de Criteria van Kopenhagen en dat derhalve de onderhandelingen konden beginnen²³⁶.

De EC liet hier een gunstige opportuiniteit liggen om stevige druk uit te oefenen ten bate van de ontheemde Koerden.

De Turkse reacties en de behandeling van de IDP zijn niet alleen politiek incorrect, maar ook moreel verwerpelijk. Zij breken met de internationale humanitaire standaarden. Deze standaarden werden opgesteld door de UNO en onderschreven door alle landen en organisaties. "The principles grant the right to protection against arbitrary displacement and set out that displacement should last no longer than required by circumstances". Gedurende verhuizing moet het recht op leven gerespecteerd worden en de personen mogen niet onderworpen worden aan geweld. Belangrijk is ook en dan vooral voor de Koerden "Competent authorities have the duty and responsibility to establish the conditions, as well as provide the means which allow IDP to return voluntarily in safety and dignity to their homes or places of habitual residence".

De houding van Turkije is in flagrante tegenspraak met die standaarden.

Het EHRM heeft een aanzienlijk aantal inbreuken genoteerd. Zij werden aangebracht door Koerden met assistentie van het Kurdish Human Rights Project, dat is een Koerdische organisatie. Europa is

²³⁴ Yildiz, K., *o.c.*, p. 163.

²³⁵ Yildiz, K., *o.c.*, p. 165.

²³⁶ Yildiz, K., *o.c.*, p. 166.

dus wel degelijk op de hoogte van de schendingen en doelbewuste overtredingen van wetten en verbintenissen door Turkije.

13. GAP: Het Anatolië project van het Zuidoosten²³⁷

13.1. Inleiding

Water vormt in Turkije een belangrijk probleem en zal dat in de toekomst nog explicieter uiten. Gelukkig zijn daar de Eufraat en de Tigris waarop stuwdammen worden gebouwd. De Ilisudam was al jaren voorzien maar kon niet uitgevoerd worden door gebrek aan geld. De strijd tegen de PKK kostte per jaar tien miljard dollar aan militaire middelen en de Wereldbank weigerde omwille van dit conflict de bouw te financieren. Inmiddels is er een consortium dat internationaal optreedt om middelen te verzamelen. Er is voorzien in een uitgebreid netwerk van dammen en krachtcentrales. Bij de bouw van de Ilisudam is het Koerdisch cultuurhistorisch eeuwenoud stadje Hasankeyf verzwolgen. Economisch valt hierover te praten maar van enige economische tegemoetkoming tegenover de Koerden is er geen sprake. De stad was een juweel aan de Tigris met ruïnes van een negen eeuwen oude brug, een kasteel, kerken en moskeeën. Voor de Koerden is dit een mentale en culturele opdoffer. Zij die protesteerden kregen te maken met intimidatie en werden beschuldigd van steun aan de PKK, de gebruikelijke doodoener.

13.2. GAP in de Koerdische regio

Het is geen toeval dat het Gap project is gesitueerd in de Koerdische regio. Het past toevallig volledig in het raam van de veiligheidsdiensten. Het is de logica zelf dat de bouw van een serie stuwdammen de streek van de stroom morfologisch ingrijpend zal veranderen en dat is toevallig het biotoop van de Koerden. Zij zijn dus verplicht in grote getale weg te trekken. Nu is de Turkse overheid de mening toegedaan dat de welstand die deze krachtcentrales zullen realiseren zal gewaardeerd worden door de Koerden. Volgens objectieve waarnemers zijn de Koerden niet in staat eventueel te investeren en te slecht opgeleid om aan een baan te geraken.

13.3. Over Hasankeyf

Hasankeyf is een historisch stadje en voor de Koerden van een enorme symbolische waarde, maar ook op archeologisch vlak. Hier was de viertiende eeuwse Kulliye universiteit gevestigd. De ruïnes van de campus zijn al in 1986 blootgelegd, maar de ontdekking werd niet bekend gemaakt. Blijkbaar om te saboteren.

²³⁷ Van Os, C., Ontheemde Koerden in Turkije, Koerdisch instituut te Brussel, p. 23.

Een en ander wijst op een bepaalde culturele ontwikkeling van de Koerden, ontwikkeling die grotendeels is afgebot door vervolging en onderdrukking, gebrek aan onderwijs en tegenwerking op cultureel vlak. Hasankeyf kreeg archeologische bescherming van het ministerie van cultuur, bescherming die de stad moest vrijwaren tegen negatieve invloeden. Een volledige verdwijning in het water van een stuwdam valt blijkbaar niet onder negatieve invloeden. De Turken zijn zo handig geweest Hasankeyf niet bij de UNESCO bekend te maken en voor te dragen als cultureel erfgoed. Dit tekent overduidelijk hoe ze dit deel van hun eigen volk zelfs psychologisch proberen te vernederen.

14. Eremoorden in Turkije, een misdadige ingesteldheid²³⁸

De beschaafde wereld is onthutst dat eremoorden heden ten dage nog voorkomt in een wereld die zich beschaafd hoort te noemen. Dit misdadig fenomeen is niet uitsluitend voorbehouden aan Turkije. Zelfs in België is er in een Turkse familie zo een moord gepleegd op een moslim meisje en het is typisch dat de meisjes zich keurig moet gedragen terwijl dit niet geëist wordt van de mannelijke islamieten.

“The Economist” geeft het relaas van een eremoord in een Koerdische familie waar een 17-jarig meisje en haar vriendje werden doodgeschoten door haar broer. De dader werd vreselijk onder druk gezet door zijn moeder die weduwe was, door zijn ooms en de burens. Belangrijk was dat de lokale imam zegde dat hij ongehoorzaam was aan Allah, dit gaf de doorslag.

Deze praktijk is eeuwenoud en eigen aan dit volk. Vrouwen die de eer van de familie geschonden hebben door overspel, door uitdagend gedrag of kledij, worden door een mannelijk familielid gestraft. Dit is al eeuwen de regel en die oude gewoonte heerst nog in de simpele geest.

Ondanks de reactie van de Turkse overheid, dat oorspronkelijk maar symbolisch is gaat deze schandelijke praktijk verder en zeker niet uitsluitend in Turkije. Onder druk van de media en feministische groeperingen en meer bepaald van de EU heeft de regering een campagne gelanceerd om een einde te maken aan deze beschamende traditie. Het is zelfs zo ver dat de imams in hun vrijdagspreken moeten afkondigen dat eremoorden zondig zijn. Erdogan stelt zelfs dat discriminatie van de vrouwen slechter is dan racisme.

De premier is zich bewust van het ergerlijke van de toestand die vooral bij de Koerden voorkomt en drukt er maatregelen door. Hij beseft dat de dominantie van de mannen er wel toe bijdraagt. De Imams moeten eremoorden veroordelen, aan de rekruten in het leger wordt geleerd dat geweld tegen vrouwen fout is en het Turkse Strafwetboek is strenger geworden voor de uitvoerder, maar ook voor hen die ertoe aanzetten.

Het probleem is dat ondanks de inspanningen de eerderegerelateerde misdaden niet verminderen. In de laatste jaren ging het om een gemiddelde van vier per week. Het erge is dat de grote meerderheid van de daders geen spijt heeft.

In een levensvisie waar de vrouwelijke kuisheid vereerd en vereist wordt en het motto van de man is “mijn paard, mijn wapen en mijn vrouw zijn heilig” is dit geen verrassing. Dit patriarchaal en feodaal systeem is diep ingeworteld in de Koerdische families waar de meeste drama’s plaatsgrijpen. Aan de basis van deze toestanden liggen dan ook armoede en onderontwikkeling mede veroorzaakt door het

²³⁸ X., Despite a government crackdown, honour killings persist in Turkey. The economist, 14 april 2007, p 32.

wrede optreden van het leger in de jaren 90 tegen de PKK. Met vluchtelingenfamilies die samenrokken in krotten groeide incest en stegen het aantal vrouwelijke zelfmoorden.

Er worden inmiddels maatregelen getroffen voor de slachtoffers, telefoonlijnen van hulpdiensten en schuiloorden worden bekendgemaakt in de streek van Diyarbakir. De slachtoffers zijn zwangere tieners die verkracht worden en riskeerend gedood te worden door familieleden terwijl de daders meestal met rust gelaten worden, alhoewel hier een kentering te noteren valt. Nu is het wel een feit dat eremoorden geen uitsluitend Koerdisch probleem zijn. In de uiterst conservatieve Zwarte Zee regio is het nog erger, maar meer en meer wordt de overheid van mogelijk planning tot eremoorden verwittigd en worden aldus mensenlevens gespaard.

15. Keerpunt of kritisch moment voor de Koerden?

15.1. Inleiding

In 1920 dienden Koerdische onderhandelaars een voorstel voor een Verenigd Koerdistan in op het naoorlogs Congres van San Remo. De grootmachten hadden in die periode andere zorgen en belangen en bij de Koerden ontbrak de organisatie en de eenheid van visie.

De landsgrenzen ondergingen in de woelige tijden na 1918 gevoelige wijzigingen en met de verzueringen van de Koerden werd geen rekening gehouden. Zo bleef het Koerdische volk verspreid over vier landen. Dit was een politieke miskleun waarvan de gevolgen nooit duidelijker waren dan op de dag van vandaag. Het blijkt meer dan ooit dat het volk sterk nationalistische gevoelens heeft en een eigen taal en cultuur, identiteitscriteria waar de “grote” staatslieden geen rekening mee hielden ten gepaste tijde. Over de diverse grenzen heen blijkt onmiskenbaar die tendens van meer rechten en zeker naar een vorm van autonomie.

Voor het eerst in de geschiedenis schijnen de intense betrachtingen van dit diplomatiek en geopolitiek verwaarloosde volk samen te lopen met de doelstellingen van de westerse grootmachten, met name de EU en eveneens de VS²³⁹.

Het is ondenkbaar dat de democratisering in Turkije haalbaar is zonder dat de problemen met de Koerden van de baan zijn. Het is evident dat de oplossing van de geschillen beter geregeld worden door dialoog dan door wapens. Koffi Anan, de secretaris generaal van de VN stelde: “The non violent management of a conflict is the very essence of democracy”²⁴⁰. Overigens, en dat is algemeen aanvaard, dat sleutelementen voor democratie zijn de zorg voor de vrede, de beheersing van de conflicten, vrijheid van mening en pluralisme van politieke partijen.

Zolang Turkije de democratische basiselementen afwijst of weigert ten aanzien van de Koerden zal er geen vrede zijn in het land. De onderliggende impact zal uiterst negatief blijven en veel financiële middelen opslorpen die anders kunnen gebruikt worden voor een betere infrastructuur of voor de promotie van de economie. Daarbij komt nog dat Europa in de gegeven omstandigheden de aansluiting in vraag zal stellen. In de EU is er geen plaats voor gewapende conflicten en de leden zijn niet bereid die in te voeren. De Raad van Europa was zeer duidelijk en zegde dat het de hoogste tijd is voort Turkije om te denken aan verzoening met de Koerden om de gewapende strijd te staken.

²³⁹ Bossuyt, F., Keerpunt voor de Koerden, *Koerdisch Instituut Brussel*, nr. 41, maart-april 2008, p 17.

²⁴⁰ Yildiz, K., *o.c.*, p. 111.

15.2. Hoe staat Turkije tegenover de mogelijke evolutie?

15.2.1. Inleiding

Economisch is het voor Ankara van levensbelang om te kunnen aansluiten bij de EG die op zich een reusachtige markt betekent voor de armlastige Turkse economie. Bijgevolg zou het volk toegang krijgen tot de Europese technologie die op gevoelig hoger niveau ligt dan de Turkse. Belangrijk is ook dat Europese investeringen voor werkgelegenheid zouden zorgen, wat levensnoodzakelijk is voor de Koerdische minderheid en het land in het algemeen. De agrarische sector die hoofdzakelijk op de Koerden berustte zou gesubsidieerd worden door de gemeenschap en zou op die wijze opnieuw tot leven komen na de desastreuze interventies van het leger en de veiligheidsdiensten en toch hebben de Turken koudwatervrees.

Om van die voordelen te kunnen genieten oefent Europa zware druk uit op Ankara. Voor wat hoort wat en de Turken tonen zich tot dusver hardleers. Indien er geen verbetering komt blijft het status quo en dat kan Turkije zich niet blijven veroorloven.

15.2.2. Houding van de gevestigde waarden in Turkije

Het leger met al zijn vertakkingen en de invloed die van het voorheen almachtig instituut uitgaat, is radicaal tegen elke versoepeling ten opzichte van de minderheden, in casu de Koerden. De militairen beroemen zich erop de behoeders te zijn van het Kemalisme en beschouwen elke toegeving als een aanslag op die verstarde ideologie. Doch ook de rechterlijke macht is een taaie hindernis. De welgestelde stadsbewoners hebben het evenmin voor de arme landgenoten, de Koerden, die hun steden blijkbaar onveilig maken. Daarbij komt nog het decennia lang ingepompte nationalisme dat zo vaak tot excessen heeft geleid.

Het is een feit dat de burgerrechten en de democratie an sich, zeer sterk afwijken van de Europese norm, té sterk. Daarom *eist* Europa, zoals hierboven gezegd dat het lot van de Koerden drastisch moet verbeteren en de nodige hervormingen dienen uitgevoerd worden. Hun lot moet humaner worden.

De nadruk wordt gelegd op meer basisrechten, rechtvaardige behandeling, recht op eigen cultuur onderwijs en taal en politieke rechten. Dit is een heel gamma aan eisen die heel gevoelig liggen voor bepaalde Turkse instanties en machtspunten.

Turkije heeft een meldenswaardig initiatief genomen over het probleem: “The reintegration law”. Dat was in 2003²⁴¹. Dat gebaar hield in dat gedeeltelijke amnestie werd verleend in bepaalde gevallen, doch de voorwaarden waren frustrerend. De wapens neerleggen en informatie verstrekken voor een schijn van amnestie dat werd geen succes. De vraag kan gesteld worden waarom Turkije geen oplossing vindt voor de Koerdische kwestie. In essentie moet er een einde komen aan de ethos van de etnisch nationalistisch geïnspireerde repressie van de Koerden door hen grondwettelijk te erkennen en culturele rechten te verlenen²⁴². Zij zien het echter zo, dat het verlenen van culturele rechten aanleiding zou kunnen geven tot extremisme en afscheiding. Erger nog, de Turken zeggen dat er geen Koerdische kwestie is, alleen *een terroristisch probleem*.

In december 2004 plaatsten de Koerden advertenties in “Le monde” en “The international Herald tribune” waarin ze hun grieven en eisen bekend maakten. Dat veroorzaakte in Turkije enorme schokgolven. Erdogan was verontwaardigd: “Daring to abuse the democratization efforts in order to subvert national unity, social peace and the will to live together is a political assassination directed against the nations will”²⁴³.

15.2.3. Is de gereserveerde houding van Turkije gerechtvaardigd?

Een gereserveerde houding is hier eufemistisch uitgedrukt. Een logisch gevolg van een intensieve en geslaagde integratie en meteen een inschakeling in het radarwerk van de staat zou een ommekeer in de mentaliteit van de Koerden betekenen. Een tendens naar enige vorm van zelfstandigheid zou eventueel naar onafhankelijkheid kunnen leiden en dit zou geen loze bedreiging zijn. Vandaar de bedenkelijke houding van Turkije.

Het spreekt voor zich dat dit met argusogen bekeken wordt en het zelfbeschikkingproces nooit op normale wijze zal getolereerd worden. Het mag echter gezegd worden dat de Koerdische politici doen waar ze reeds lang mee bezig zijn, het nastreven van politieke doelstellingen binnen de landsgrenzen. Politiek bedrijven zoals dat hoort.

De kans is miniem dat er op relatief korte termijn een onafhankelijke Koerdische staat komt, maar het is niet onmogelijk. Maar dan als een verlate rechtzetting van de politieke kaart van het Middenoosten van na WO I. Realistisch gezien is dit weinig waarschijnlijk.

²⁴¹ Yildiz, K.,*o.c.* p. 122.

²⁴² Yildiz, K.,*o.c.* p. 123.

²⁴³ Yildiz, K.,*o.c.* p. 124.

Voor de “Turkse diepe staat”²⁴⁴ is het bestaan van een autonome Koerdische regering in Erbil, aan de Turkse grens, een bedreiging. Ze beschouwen het als een katalysator van de verdere ontwikkeling van het Koerdisch nationalisme ten koste van de Turkse integriteit. Het is in dit kader dat de militaire operaties tegen de PKK aan de Irakese-Turkse grens moeten worden gesitueerd.

Het is wel een vaststelling dat de vijandige houding van Turkse rechtse kringen tegen de aanwezigheid van Koerden in het grensgebied een aanwakking van het Turkse nationalisme veroorzaakt. Vast staat dat de PKK niet meer voorstelt wat het is geweest. Ze kunnen niet meer op zoveel aanhang rekenen bij de Koerdische bevolking en toch blijft Turkije vasthouden aan gewelddadig anti PKK beleid. De Turkse legerleiding vreest dat het bestaan van de Koerdische autonome regio, die onder Barzami (Irak) behoorlijk gestructureerd is en goed werkt een stimulans voor de PKK zou kunnen betekenen in hun drang naar autonomie. Dat willen de militairen kost wat kost vermijden. Ze zien met lede ogen hoe de Iraakes-Koerdische bevolking zich steeds meer als Koerdisch profileert en om die ontwikkeling te dwarsbomen blijft de harde aanpak aan de orde.

15.3. Het conflict internationaal beschouwd.

15.3.1. Inleiding

Om een totaal beeld van het probleem te krijgen moeten de buurlanden even bekeken worden. In verband met de eigen Koerdische kwestie houdt Turkije de buurlanden nauwlettend in het oog. De streek die door de Koerden bewoond wordt, vormde meerdere eeuwen geleden een buffer tussen het OR en de perzen²⁴⁵. Het is na WO I dat de grenzen kunstmatig gevormd werden en het volk de facto opgedeeld werd. Etnisch cultureel en taalkundig overlapt de Koerdische eigenheid de grenzen.

15.3.2. Turkije en Irak

Turkije is erg beducht voor een mogelijke dreiging van Koerdische autonomie in een of ander buurland. Vooral de evolutie in Irak maakt hen bezorgd. Na de invasie in Irak hebben de VS er een democratisch verkozen regering op de been gezet en Koerdische partijen hebben er een plaats veroverd in de politieke wereld. De Koerden krijgen er respect en rechten en worden humanaan behandeld. Dat is een obsessie voor de Turken, dat is voor hen onduldbaar. Zij weten dat dit aanstekelijk kan werken op hun eigen Koerden die van elke wettelijkheid verstoken blijven.

²⁴⁴ De term diepe staat verwijst naar ultra nationalistische groeperingen binnen staat en leger die met aanslagen het autoritair regime in stand willen houden.

²⁴⁵ Yildiz, K.,*o.c.* p. 126.

Kirkuk, een historische stad in de Koerdische regio in Irak heeft in de bodem waardevolle oliereserves en dat is een nachtmerrie voor Ankara. Zij vrezen dat de Koerden daarvan zullen profiteren en de Turkse Koerden financiële middelen toestoppen. Daarom dreigen zij verbaal, doch in het verleden hebben ze meermaals militair grensoverschrijdend opgetreden en zelfs in een nabij verleden. Eerste minister Erdogan heeft gewaarschuwd dat Turkije niet zal toestaan dat Kirkuk autonoom Koerdisch gebied wordt²⁴⁶. Een Turkse diplomaat zegt dat Kirkuk een kruitvat is: Voor ons heeft het een speciale status, het is zoals Israel, het behoort tot het ganse volk. Wij vinden het niet nodig van tussen te komen, maar we hebben een rode telefoon.

Güll: “in case of fighting in Kirkuk, Turkey cannot remain a spectator”.

15.3.3. Visie van VS²⁴⁷

Eerste minister Erdogan had in zijn eerste regering weinig speelruimte voor een of ander gebaar of concessie aan de Koerden, door de druk van de militaire lobby. Die druk was ook bepalend voor de houding van de VS tegenover de Koerden. Het is zelfs zo dat de Amerikanen de PKK onverkort op de lijst van de terroristische organisaties hebben gezet. Ze hebben zelf goede relaties met de Irakese Koerden en dat was meteen de reden waarom ze een inval van de Turken in Noordelijk Irak sterk afremden. Er zijn bindingen tussen de Koerdische groepen die de nationaliteiten overstijgen en die gevoeligheden willen zij niet verstoren. De Koerden vormden in Irak de enige bevolkingsgroep die niet afkerig stond tegenover hard militair ingrijpen tegenover het regime van Saddam Hoessein. De leiders sloten een opportunistisch bondgenootschap met Washington om vanuit die optiek minstens de verworven verregaande autonomie binnen Irak te behouden en achteraf te institutionaliseren. Dit alles is duidelijk niet naar de zin van Ankara, dat een uitbreiding van die evolutie in eigen land vreest en overdadig bestrijdt.

De VS oefenen dus druk uit op Turkije, zij het miniem, maar dat geldt meer voor de Irakese Koerden door het feit van de oorlog aldaar. Dus eerder uit opportunisme. En er dient gezegd dat er bepaalde successen behaald werden. Ik haal dit even aan, alhoewel het buiten het kader valt van onderhavig opzet, omdat de Amerikanen daadwerkelijk bewijzen dat er met de Koerden positieve zaken kunnen gerealiseerd worden. Als voorbeeld in Irak:

- Er is een Koerdische regionale regering (KRG) die een stabiele welvarende regio vormt;
- Er is een nooit eerder geziene legitimiteit;
- De Irakese president, Jalal Talabani, is de gewezen leider van de patriottische unie Koerdistan;

²⁴⁶ Yildiz, K., o.c. p. 133.

²⁴⁷ De Brabander, L., Rijden de VS zich vast in het Midden-Oosten? *Koerdisch Instituut Brussel*, Maart-april, 2008, p. 25.

- Ze hebben goede relaties met Sjiïeten en Soennieten;
- De Koerdische Peshmerga²⁴⁸ zijn de meest betrouwbare elementen in het leger.

Al deze elementen zouden de Turken kunnen inspireren om deze volksgroep met wat meer ethische consideratie te kunnen benaderen en ze nuttig in te schakelen in het functioneren van de natie. Teveel op paranoia gestoelde veiligheidsdiensten vormen een enorme kostenfactor en vormen daarbij een ernstige hinderpaal voor integratie.

15.3.4. Turkse houding tegenover de Amerikaanse visie

De Turkse Amerikaanse relaties werden behoorlijk verzuurd door twee parlementaire resoluties:

- De commissie voor Buitenlandse Zaken van het Amerikaanse congres oordeelde dat de deportatie van de Ottomaanse Armeniërs tijdens WO I als genocide moet worden beschouwd²⁴⁹;
- De Amerikaanse senaat stelde voor om Irak op te delen in een Koerdisch, soennitisch en een shiïtisch deel van de federale staat Irak²⁵⁰.

Dit alles stemde Ankara erg bitter. Zij concluderen hieruit dat de VS onverbloemd achter het nationalistisch streven van de Koerden staan. Bijaldien is de kwalificatie van het Turkse optreden tegen de Armeniërs als genocide “onverteerbaar” en onderhevig aan heftige reacties in de Turkse politieke kringen en het leger. De VS moeten erg diplomatisch ageren om niet te zeggen schipperen. Turkije is een belangrijke NAVO partner en laten de Amerikanen een belangrijke vliegtuigbasis in Inçirlik gebruiken. Daarbij komt nog dat Turkse troepen meestrijden in Afghanistan. Dit alles weegt zwaar door maar alleszins vinden de Amerikanen de Koerden belangrijk.

²⁴⁸ De Peshmerga is een term gebruikt door de Koerden en verwijst naar Koerdische gewapende strijders. Letterlijk betekent hij “those who face death”. Volgens al-Maliki, de premier van Irak is de Peshmerga geen milite, maar een legaal leger binnen Irak. Tijdens een ontmoeting met de Koerdische premier Nechirvan Barzani heeft al-Maliki laten weten dat de Koerdische Peshmerga niet kan worden ontmanteld.

²⁴⁹ Cagaptay, S., The PKK and the Armenian Genocide Resolution : US-Turkish relations at a critical juncture, <http://www.washingtoninstitute.org/templateC05.php?CID=2669>, 23 oktober 2007.

²⁵⁰ Akhavy, K., Amerikaans plan op driedeling Irak stuit op fel protest, *MO*, 8 oktober 2007.

16. Besluit

De historiek van de natie Turkije start met Kemal Atatürk en meteen is er een fervent nationalisme ontstaan dat alleen maar groeide. De filosofie van Atatürk betreffende de minderheden heeft zich bestendig en uitgediept. Het schijnt erop te wijzen dat de Turken superieur zijn aan de Koerden, wat globaal gezien een grond van waarheid kan hebben. De overheid heeft er decennialang haar best voor gedaan.

De Koerden bleven verstoken van rechten, cultuur en behoorlijk onderwijs, infrastructuur en de meest elementaire hygiënische voorzieningen. Op dergelijke wijze wordt een primitief volk nog primitiever en dat is een gevaarlijk strategie. De Turken houden het filosofisch begrip ‘Übermensch’ in ere. Zich superieur voelen is in het verleden nooit gerechtvaardigd gebleken en is ethisch een verwerpelijk begrip. Het is dan ook maar normaal dat in het vooruitzicht van het lidmaatschap de EU er op stond dat de rigide houding tegenover de Koerden aangepast werd. Vanaf 2002 werden zes grondwetswijzigingen doorgevoerd wat meteen bewijst dat de geëiste verbeteringen er maar none kwamen en met kleine pasjes gebeurden. Er is verbetering te noteren, maar ze is te beperkt. De uitgebreide veiligheidsinstanties geven blijk van een gedoogbeleid en beschikken over een uitvoerig wetten en reglementenarsenaal dat zich soepel laat interpreteren. Het gerechtelijk apparaat is buitengewoon handig in het bespelen van de jurisprudentie en dat betekent weinig rechten.

Politieke rechten

Bij de Koerden zijn er door de in het zuidoosten, gebrekkige onderwijsstanden, weinig intellectuelen. De meeste kinderen komen voor het eerst met het Turks in aanraking in de basisschool en dat is voor velen een fatale handicap. Uit dergelijk achtergestelde streek komen weinig leidersfiguren. Maar toch zijn er enkele die opkomen voor hun rechten, doch dan is er de overheid. De kiesdrempel van tien procent verhindert dat de kleine partijen zoals de pro Koerdisch partijen nationaal doorbreken om zo hun rechten te bepleiten. Bijaldien controleert de overheid de politieke partijen die overigens beperkte mogelijkheden hebben. De partijprogramma's worden grondig nageplozen en zoveel mogelijk geïntimideerd en gehinderd.

Vrije meningsuiting

Dit is in Turkije een inhoudsloos begrip. Elke vorm van kritiek kan geïnterpreteerd worden volgens Turkse standaarden als het aanzetten tot haat tegen de Turkse staat of rebellie. De rechters zijn zeer inventief in de motivering van hun vonnissen. Kranten die het wagen een pro-Koerdisch standpunt in te nemen worden systematisch vervolgd. Toch is er door de interventies van de Europese instanties al een lichte versoepeling waar te nemen.

Intern verplaatste personen

Deze term is een eufemisme voor uit hun huizen verdreven mensen die zonder middelen van bestaan, veelal zonder enige vorm van schadeloosstelling in de meest erbarmelijke toestanden moeten trachten te overleven. Dit is lang verzwegen en tot op heden is dit onvoldoende naar voren gebracht. Turkije ontweek in deze zijn verantwoordelijkheid en onderschat systematisch het aantal ontheemden en stelt derhalve geen middelen, noch infrastructuur ter beschikking. Het gaat om massa's "rechtenloze staatsburgers" die grondwettelijk Turken zijn, maar juridisch achtergesteld en die dus dat statuut missen. Europa kan veel meer doen: voldoende strenge voorwaarden stellen voor het lidmaatschap en doeltreffende controle uitoefenen is hier essentieel en zou een totale ommekeer betekenen voor de Koerden. Op basis van de huidige situatie is het weinig waarschijnlijk dat het lidmaatschap zal toegekend worden. Belangrijke landen zijn radicaal tegen maar dan op andere gronden dan de juridische achterstelling van een heel volk.

In fine was en is Turkije stevig bezig met de beknutting, de afremming van elke vorm van ontplooiing van een bevolkingsgroep van 14 miljoen inwoners binnen de eigen landsgrenzen. Een bevolking met eigen taal, cultuur en tradities. Het is eigenaardig dat de religie die in moslimlanden zo een belangrijke rol speelt niet aan de orde is. De Turken en de Koerden zijn overwegend soennitisch, daar kan geen geschil uit groeien. De bewuste verdrijving van de Koerden uit hun biotoop die eufemistisch Koerdistan kan genoemd worden en de slechte behandeling van dat volk in de getto's in de grote steden is eveneens een bewijs van onderdrukking, een poging tot verstikking van de ziel, de essentie van de Koerden. Dat de houding van de Turken destijds tegen de Armeniërs al twijfelachtig was is dit keer minder bloederig, maar zeker erg kortzichtig. De Koerden weten inmiddels dat ze weinig rechten hebben en geen juridisch verweer en dat kan zich wreken. Er zijn minderheden die niet zo talrijk zijn zoals de Catalanen, de Basken, de Bretoenen die zelf hun rechten en zelfs zelfstandigheid opeisen.

Het is normaal dat de minderheden erkenning en rechten opeisen terwijl de moederlanden status quo en assimilatie wensen. Dergelijke toestanden zijn niet nieuw maar komen nu meer in de kijker door de media en omdat de minderheden mondiger zijn geworden. Door die tegengestelde belangen en interesses ontstaan er conflicten die niet zelden bloedig zijn, dit is zo het geval met de Turken en de Koerden. Geen van beide partijen schuwt het geweld en toegevingen doen ze evenmin. Het komt ons niet toe laatdunkend neer te kijken op deze netelige kwesties, integendeel, Europa kan op een positieve wijze bijdragen tot de pacificatie in de regio door doeltreffende maatregelen te eisen van Turkije, dialoog met de Koerden te voeren en anderzijds de Koerden erop te wijzen dat geweld alleen escaleert en niks oplost.

Dit zou in Turkije kunnen vermeden worden. Indien de Koerden erkenning hadden gekregen dan zouden zij zich niet voelen als een juridisch geamputeerde. Een drang naar totale autonomie is weinig

waarschijnlijk door de geografische ligging van Koerdistan maar een menswaardige behandeling en de realisatie van een rechtenpatrimonium voor dat volk zou veel goed maken.

Hoe dan ook een kentering in de geesten lijkt nog ver weg te zijn.

17. Turkse Afkortingen

AKP -	Partij voor Gerechtigheid en Ontwikkeling
DEHAP -	Democratische Partij van het Volk
DEP -	Partij voor de Democratie
GOC-DER -	Immigrantenvereniging
HADEP -	Democratische Volkspartij
HEP -	Arbeiderspartij van het Volk
IDP -	Internal Displaced Persons
MIT -	Turkse inlichtingendienst
OR -	Ottomaanse Rijk
PKK -	Koerdische Arbeiderspartij
SVP -	Staatsveiligheidsrechtbank

18. Bibliografie

18.1. Verdragen

- Verdrag voor de vreedzame beslechting van internationale geschillen 18 oktober 1907, *B.S.*, 6 november 1910.
- Handvest van de Verenigde Naties 26 juni 1945, *B.S.* 1 januari 1946.
- Conventie van Genève nr. 3, 12 augustus 1949 inzake de behandeling van krijgsgevangenen.
- Europees Verdrag 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en fundamentele vrijheden, *B.S.* 19 augustus 1955.
- Europees Verdrag betreffende uitlevering 13 december 1957, *B.S.*, 28 maart 1995.
- Verdrag van Wenen inzake diplomatiek verkeer 18 april 1961, *B.S.* 6 juni 1968.
- Europees Verdrag tot bestrijding van terrorisme 27 januari 1977, *B.S.*, 1 februari 1986.
- Verdrag van New York 19 december 1966 inzake burgerlijke en politieke rechten, *B.S.* 6 juli 1983.
- Kaderverdrag 1 februari 1995 inzake de bescherming van nationale minderheden, *B.S.* 13 december 1999.
- Europees Parlement, Resolutie over de arrestatie van Abdullah Öcalan en de noodzaak een politieke oplossing voor de Koerdische kwestie te vinden, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1999:153:0039:0040:NL:PDF>
- Europees Parlement, [Resolution 1381 \(2004\)](#), Implementation of decisions of the European Court of Human Rights by Turkey.

- Europees Parlement, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/pr/637/637563/637563nl.pdf, 5 maart 2009.
- Besluit 2002/460/EG van de Raad van 17 juni 2002 tot uitvoering van artikel 2, lid 3, van verordening (EG) nr. 2580/2001 inzake specifieke beperkende maatregelen tegen bepaalde personen en entiteiten met het oog op de strijd tegen het terrorisme, en tot intrekking van besluit 2002/334/EG, wordt nietig verklaard voor zover het de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) betreft., P.B., L. 160, 28 juni 2003.
- Besluit van de Raad tot uitvoering van artikel 2, lid 3, van Verordening (EG) nr. 2580/2001 inzake specifieke beperkende maatregelen tegen bepaalde personen en entiteiten met het oog op de strijd tegen het terrorisme, en tot intrekking van Besluit 2005/428/GBVB, P.B., L. 272, 18 oktober 2005.
- Resolutie van het Europees Parlement over de mededeling van de Commissie over de bestrijding van racisme, vreemdelingenhaat en antisemitisme in de aspirant-lidstaten (COM(1999) 256 - C5-0094/1999 - 1999/2099 (COS)).

18.2. Rechtspraak

- Hof Mensenrechten eerste afdeling, arrest Öcalan/ Turkije van 12 maart 2003, *R.U.D.H.* 2000, 466.
- Hof Mensenrechten Grote Kamer, arrest Öcalan/ Turkije van 12 mei 2005, *R.U.D.H.* 2005 afl. 9-12, 369; *J.T.* 2005, 752.
- Hof Mensenrechten, *Soering/ Verenigd Koninkrijk*, arrest van 17 juli 1987, *Publ. E.C.H.R., Series A*, nr. 161.
- Hof Mensenrechten Buran/ Turkije arrest van 17 juni 2008.
- Hof Mensenrechten, Birdal/Turkije arrest van 2 oktober 2007.
- Hof Mensenrechten tweede kamer, Ifan Temel and others/Turkey, arrest van 3 maart 2009.
- Hof Mensenrechten vierde afdeling, arrest Yöyler/ Turkije van 24 juli 2003.

18.3. Rechtsleer

18.3.1. Boeken

- Amain, K. en Kielstra, N., *De Koerden*, Amsterdam, Het Spinhuis, 1992, p. 27.

- Bohler, B., *De zwerftocht van een leider: achter de schermen van de zaak Ocalan*, Amsterdam, Arbeidspers, 2000, 230 p.
- Cogen, M., *Handboek internationaal recht*, Kluwer, 1996, p. 430.
- COGEN, M., *The comprehensive guide to international law*, Ghent University, Die keure, 2008, p. 290.
- Cornillie, B. en Vanden Bavière, P., *De Koerden tussen Europa en Turkije*, Berchem, EPO, 2001.
- Heirman, M., *Het lot van de Koerden*, Antwerpen, IPIS, 1991, 32 p.
- Heirman, M., “*Turkije, de seculiere grendel tussen oost en west*”, Antwerpen, Ipi, 1999, p. 200.
- Heper, M., *The state and Kurds in Turkey*, palgrave macmillan, londen, 2008, p. 84.
- Kamal, A., *De Koerden*, Amsterdam, Het spinhuis, 1992, 105 p.
- Lutz, J., *De gouden appel. Turkije tussen Oost en West*, Breda: De Geus, 2002, p. 256.
- MAK, G., *In Europa*, Uitgeverij Atlas, Amsterdam/Antwerpen, p. 1200.
- Marcus, A., *Blood and belief: the PKK and the Kurdish fight for independence*, New York, New York University Press, 2007, 371 p.
- McDowall, D., *A modern history of the Kurds*, London, Tauris, 1997, p. 472.
- Ozcan, A., *Turkey's Kurds: a theoretical analysis of the PKK and Abdullah Ocalan*, London, Routledge, 2006, 310 p.
- Rochtus, D., De Vylder, G., Yuksel, V., *Turkije, springstof voor de Europese Unie*, Garant, 2002, p. 208.
- Vanden Bavière, P., *De zaak-Ocalan: Turkije, het Westen en de Koerden*, Brussel, Het Koerdisch instituut van Brussel, 1999, 207 p.
- Van de Lanotte, J., *Handboek EVRM*, Intersentia, 2005, p. 448.
- Van Rompaey, H., *De onderdrukking van de Koerden in Turkije, een misdaad?*, Berchem, EPO, 2003, 191 p.
- Yildiz, K. en Muller, M., *The European Union and Turkish accession: human rights and the Kurds*, London, Pluto press, 2008, p. 239.
- Zurcher, E., *Turkey. A modern history*, I.B. London/New York: Tauris, 1998, p. 119-121.

18.3.2. Artikels

- Brems, E., “Öcalan kreeg geen eerlijk proces”, *Juristenkrant* 2003, afl. 66, 12.
- Gilbert, G., “The arrest of Abdullah Öcalan”, *LJIL* 1999, 565-574.
- Prakken, T., “Het proces Öcalan”, *Ars Aequi* 1999, 642-646
- Rochust, D., Het Koerdisch nationalisme is niet zomaar klein te krijgen, *De Morgen*, 31 maart 2009.
- Van Beeck, V., “De Koerden”, *Koerdisch Instituut Brussel*, 1998, p. 18.

- X, *The economist*, 21 juli 2007, p. 25.
- European Commission, 'Turkey 2008 Progress Report', Brussel 5 november 2008, p. 90 .
- X., "The Turkish army continues to play a big role in the country's domestic and foreign politics. Too big, say its critics." *The economist.*, 9 juni 2007, p. 29-30.
- Ferho, D.M. en Driesen, L., Turkije, klaar voor de Europese Unie? De Turkse realiteit getoetst aan de criteria van Kopenhagen, *Koerdisch Instituut Brussel*, 2002, p.5.
- European Commission, 'Turkey 2006 Progress Report', Brussel 8 november 2006, p. 82.
- European Commission, 'Turkey 2007 Progress Report', Brussel 6 november 2007, p. 82.
- Claessens, H., De Koerdische kwestie in Turkije, *Koerdisch instituut Brussel*, 2008, p. 7.
- EPOZDEMIR, S. B., Partijverboden en de DTP, *Koerdisch Instituut Brussel*, maart-april 2008.
- IDMC, Turkey: Progress on national IDP policy paves way for further reforms, A profile of the internal displacement situation, July 2007, p. 282.
- X., Despite a government crackdown, honour killings persist in Turkey. *The economist*, 14 april 2007, p 32.
- Bossuyt, F., Keerpunt voor de Koerden, *Koerdisch Instituut Brussel*, nr. 41, maart-april 2008, p 17.
- De Brabander, L., Rijden de VS zich vast in het Midden-Oosten? *Koerdisch Instituut Brussel*, Maart-april, p. 25.
- Akhavy, K., Amerikaans plan op driedeling Irak stuit op fel protest, *MO*, 8 oktober 2007.
- Bartels, R. en van den Boogaard, J., Definitie van gewapend conflict: Hoe 'binnenlands' is 'niet-internationaal'? *Nederlands Juristenblad*, 31 oktober 2008, AFL. 38, p. 2414.
- Voorhoof, D., Europees Hof laakt andermaal expressievrijheid in Turkije, *Juristenkrant*, 13 maart 2002, nr. 45, p. 12.
- Cronin, D., Turkije "vertraagt" op weg naar EU, *MO*, 4 maart 2008.

18.3.3. Proefschriften

- Hemelsoet, J., *De Koerden in Turkije en Irak*, thesis licentie in politieke wetenschappen, Universiteit Gent, 1993.
- Sibel Kiliç, H., *Etnische minderheidsgroepen in Turkije, meer bepaald de Koerden en de Turkse joden*, thesis licentie in de politieke wetenschappen, Universiteit Gent, 1994.
- Unlu, S., *Minderheden op universeel en regionaal vlak: de Koerden in Turkije*, Thesis licentie in de politieke wetenschappen, Vrije Universiteit Brussel, 2006.
- Verzelen, K., *De Koerden en zelfbeschikkingsrecht: nationaal en internationaal*, thesis licentie in de politieke wetenschappen, Universiteit Gent, 1996.

- Semra, O., *Turkije in de EU-Pretoetredingsstrategie: een analyse van de politieke en juridische hervormingen, van Helsinki naar Kopenhagen en de mogelijke evoluties in de toekomst*, Thesis Europees recht, Universiteit Gent, 2002-2003.
- Teirlinck, P., *De huidige situatie van de Koerden in Turkije met de politieke criteria van Kopenhagen als maatstaf*, thesis licentie in de politieke wetenschappen, Universiteit Gent, 2003-2004.
- Verbruggen, J., *De verdere uitbreiding van de EU. Turkije, een Trojaans paard?*, Thesis licentie in de politieke wetenschappen, Universiteit Gent, 2004-2005.

18.3.4. Internetbronnen

- Fen, M. en Dicle, F., “De zaak Öcalan en het proces in Griekenland”, <http://www.kurdishinstitute.be/page.php?ID=234>, 27 april 2008.
- NRC, “Uitlevering”, <http://www.nrc.nl/W2/Nieuws/1998/11/26/Opi/01.html>, 26 april 2008.
- Vermeulen, G., “Internationale justitiële samenwerking in strafzaken”, www.ircp.org/uploaded/1998-12-04.prn.pdf, 27 april 2007.
- Wernicke, C., “Turkije en de toetreding tot de EU”, www.vrede.be/tijdschrift_view.php?id=454-16k, 27 maart 2008.
- <http://nl.wikipedia.org/wiki/Koerden> (consultatie 27 maart 2008).
- Algemeen Ambtsbericht Turkije, maart 2007, <http://www.minbuza.nl/binaries/pdf/ambtsberichten/2007/aab-turkije-maart-2007.pdf>, p. 88.
- Turkse Grondwet, http://www.anayasa.gov.tr/images/loaded/pdf_dosyalari/THE_CONSTITUTION_OF_THE_REPUBLIC_OF_TURKEY.pdf, 2 mei 2009.
- Staatsinrichting en politiek, <http://www.turkije-instituut.nl/Staatsinrichting%20&%20Politiek--223/>, 14 april 2009.
- X., Erdogan: populair en omstreden, <http://www.refdag.nl/artikel/1310103/Erdogan+populair+en+omstreden.html>, 6 mei 2009.
- X., Turkey’s Gul backs Erdogan’s reaction to Peres in Davos Gaza debate, http://www.worldbulletin.net/news_detail.php?id=35820, 1 februari 2009.
- Press release issued by the Registrar, <http://www.echr.coe.int/Eng/Press/2005/Jan/ChamberJudgments110105.htm>, 14 april 2009.
- Bernard, Koerdisch ex-parlements lid Leyla Zana opnieuw veroordeeld tot tien jaar cel, <http://bernardononderdonck.wordpress.com/2008/12/05/koerdisch-ex-parlements-lid-leyla-zana-opnieuw-veroordeeld-tot-10-jaar-cel/>, 14 april 2009.

- Boekestijn. A.J., Turks dagboek, <http://www.let.uu.nl/~arend-jan.boekestijn/personal/homepage/Turks%20Dagboek.htm>, 14 april 2009.
- X., Turkse AK-partij schuift Gul opnieuw naar voren, <http://www.trouw.nl/nieuws/laatstenieuws/article1666386.ece>, Trouw, 5 maart 2009.
- Wernicke, C., “Turkije en de toetreding tot de EU”, www.vrede.be/tijdschrift_view.php?id=454-16k, 27 maart 2008.
- X., http://transatlantic.sais-jhu.edu/transatlantic_topics/eu_enlargement/Turkey_2006_Progress_Report.pdf, 24 maart 2009.
- Özcan, M., 2007 EU Progress Report: a step forward?, http://www.setav.org/document/Policy_Brief_No_4_Mesut_Ozcan.pdf, 24 maart 2009.
- Den Hond., C., Turkije: ja, maar, http://www.uitpers.be/artikel_view.php?id=882, 5 maart 2009.
- “Obama in Turkije aangekomen” <http://www.demorgen.be/dm/nl/990/Buitenland/article/detail/809415/2009/04/05/Obama-in-Turkije-aangekomen.dhtml>, 5 april 2009.
- Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa, <http://www.osce.org/>, 5 april 2009.
- http://nl.wikipedia.org/wiki/Organisatie_voor_Veiligheid_en_Samenwerking_in_Europa, (consultatie 5 april 2009)
- X., Turkije en mensenrechten na 1945, <http://www.turkije-instituut.nl/Mensenrechten%20na%201945--291/>, 26 februari 2009.
- Gerards, J., Rechtsvinding door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens http://www.law.leidenuniv.nl/general/img/rechtsvinding%20door%20het%20europees%20hof%20voor%20de%20rechten%20van%20de%20m_tcm11-73139.pdf, 26 februari 2009.
- MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN DE RAAD over het mechanisme voor monitoring en evaluatie van de situatie in derde landen op het gebied van de bestrijding van illegale immigratie <http://register.consilium.eu.int/pdf/nl/05/st11/st11614.nl05.pdf>, 26 februari 2009.
- Het mensenrechtensysteem van de VN, <http://www.vormen.org/informatie/MensenrechtensysteemVN/InstrumentenVerdragen.html>, 27 februari 2009.
- Committee against torture, [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CAT.C.CR.30.5.En](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CAT.C.CR.30.5.En) CAT periodiek rapport 2003 (28 april 16 mei 2003)
- OZERKAN, F., <http://www.hurriyet.com.tr/english/domestic/10659239.asp>, Turkey denies minority deal, 27 februari 2009.
- Amnesty International, <http://www.aivl.be/wat-we-doen>, 27 februari 2009.
- Turkey: Justice for Hrant Dink (EUR 44/012/2007), <http://www.aivl.be/landeninfo/turkije>, 27 februari 2009.
- Human Rights Watch, <http://www.hrw.org/>, 27 februari 2009.

- YEGINSU, V., <http://t1s.timesonline.co.uk/article/0,,25338-2020182,00.html>, The trials of Orhan Pamuk and Turkey. The Times. (1 februari 2006)
- X., <http://www.azady.nl/news.php?readmore=7868>, “Turkije moet vaart zetten achter realisatie meningsvrijheid”, Azady. nl. Mondiaal nieuws.
- De Brabander, L., <http://www.11.be/index2.php?option=content&task=view&id=904&pop=1&page=0>, “De Turkse strafwet is nog altijd antidemocratisch” 27 februari 2009.
- Global Info, Steun Turkse Chomsky uitgever, <http://www.globalinfo.nl/content/view/993/40/>, 27 februari 2009.
- Press Law, <http://www.byegm.gov.tr/byegmhakkinda/basinkanunu-ing.htm>, Turkse perswet.
- Freedom of the press, Turkey 2007, <http://www.unhcr.org/refworld/country,,FREEHOU,,TUR,,478cd55128,0.html>, “Freedom of press, Turkey”. 2 mei 2007.
- live uitzending wegens Koerdische speech Turkse parlementariër”, Europa nu, 28 februari 2009.
- “Turkse TV stopt live uitzending vanwege speech Koerdische parlementarier, <http://www.europa-nu.nl/9353000/1/j9vvhkgd0o23txp/vi2ujmmllyhhy?ctx=vh6ukzb3nnt0>,
- <http://www.unhcr.org/refworld/country,,FREEHOU,,TUR,,478cd55128,0.html>, “Freedom of press, Turkey”, 27 februari 2009.
- VOORHOOF, D., Mediarecht, http://www.psw.ugent.be/Cms_global/uploads/publicaties/dv/06recente_publicaties_case_law/AM_2008.04.EHRM.Juni.pdf, 28 februari 2009.
- http://www.volkskrant.nl/buitenland/article479326.ece/Turkse_justitie_wil_verbod_op_Koerdische_DTP, 5 maart 2009.
- <http://www.turkije-instituut.nl/Recente%20ontwikkelingen--285/>, Recente ontwikkelingen, 28 februari 2009.
- Deputy Prime Minister Gül statement to the Grand National Assembly, 10 december 2003 zoals verwezen door Yildiz, K.
- HRW, ‘Eradicating Torture in Turkey’s Police Stations: Analysis and Recommendations’, September 2004.
- Europees Parlement, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/pr/637/637563/637563nl.pdf, 5 maart 2009.
- TOHAV, Victims of torture, http://issuu.com/irct/docs/global_dir_08/123, 5 maart 2009.
- TOHAV, Victims of torture, http://issuu.com/irct/docs/global_dir_08/123, 5 maart 2009.
- [www.lucvandenbrande.be/70_standpunt_toespraak/2005/10/08.htm - 52k](http://www.lucvandenbrande.be/70_standpunt_toespraak/2005/10/08.htm-52k), 5 maart 2009.
- <http://www.unhcr.org/refworld/country,,IFHR,COUNTRYREP,TUR,,46f146d70,0.html>,

- TOHAV, Monitoring Report 2007, <http://www.tohav.org/?bolum=yazdir&tur=yayin&no=25>, 5 maart 2009.
- Asker, A., ‘Kurdish boy forbidden to have two names’
<http://newsgroups.derkeiler.com/pdf/Archive/Soc/soc.culture.kurdish/2007-06/msg00008.pdf>, 5 maart 2009.
- ‘Turkish Parlement approves Kurdish-language TV channel’
<http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2008/6/turkeykurdistan1876.htm>, 27 februari 2009.
- Maas, J., “alle hoop is weg in Turks Koerdistan”,
<http://www.nd.nl/artikelen/2008/oktober/18/alle-hoop-is-weg-in-turks-koerdistan>, 18 oktober 2008.
- <http://www.rodekruis.be/NL/Internationaal/IHR/inthumrecht/>, 8 mei 2009.
- <http://www.rodekruis.be/NR/rdonlyres/77FC23C1-1E6C-431A-9A28-2DAAD6A361DC/0/Strijdersenburgers.pdf>, 8 mei 2009.
- <http://nl.wikipedia.org/wiki/Krijgsgevangene>, 8 mei 2008.
- http://www.tesev.org.tr/default.asp?PAG00_CODE=DMK04EN04&MMH00_CODE=01050102&MMG00_CODE=101&ORDER_COLUMN=UD_30&ORDER_TYPE=DESC, 11 mei 2009.
- Cagaptay, S., The PKK and the Armenian Genocide Resolution : US-Turkish relations at a critical juncture, <http://www.washingtoninstitute.org/templateC05.php?CID=2669>, 23 oktober 2007.